

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GELENEKSEL TÜRK MOTİFLERİNİN KARELAJ
YÖNTEMİ İLE DERİ SANATINA YANSIMASI VE
UYGULANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur AYTEKİN

SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

ANKARA, 2025

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GELENEKSEL TÜRK MOTİFLERİNİN KARELAJ
YÖNTEMİ İLE DERİ SANATINA YANSIMASI VE
UYGULANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur AYTEKİN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İhsan TOKTAŞ

ANKARA, 2025

ONAY SAYFASI

İlknur AYTEKİN tarafından hazırlanan “Geleneksel Türk Motiflerinin Karelaj Yöntemi ile Deri Sanatına Yansıması ve Uygulanması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kabul / Red	Kurumu	İmza
Prof. Dr. İhsan TOKTAŞ	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Doç. Dr. Seçil KARTOPU	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ELVER	Kabul	Kafkas Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 06.02.2025

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Muhammet Enes KALA

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.
(06.02.2025)

İlknur AYTEKİN

“Gelecek, Geçmişten Kalan Parmak İzleri Gibidir, Damgaların Dili: Gelenekten
Geleceğe Bir Yolculuk.”

Ankara'nın Somut Olmayan Kùltürel Mirasına İthafen İzlerini Merak Eden
Nesillere Işık Olması Dileğiyle.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında bilgi, tecrübe ve yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden, her aşamada değerli katkılarını esirgemeyen danışmanım **Prof. Dr. İhsan TOKTAŞ**'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca desteğini her zaman yanımda hissettiğim, bugünlere gelmemde büyük emeği olan aileme şükranlarımı sunarım. Özellikle, zor zamanlarımda motivasyon kaynağım olan sevgili kardeşim **Öznur AYTEKİN**'e teşekkürü borç bilirim.

Araştırma sürecinde kaynak temini ve bilgi paylaşımı konusunda desteklerini esirgemeyen **Öğr. Gör. Uğur BİLGE** hocama, atölye çalışmalarımında her türlü imkânı sağlayarak katkıda bulunan ustalarım **Eyüp ve Bahadır ÖZTÜRK**'e teşekkür ederim.

Ayrıca, süreç boyunca manevi destekleriyle yanımda olan öğrencilerime, çalışma arkadaşlarıma ve tüm dostlarıma gönülden teşekkür ederim.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı bulunan tüm kişi ve kurumlara minnettarım.

ÖZET

Geleneksel Türk Motiflerinin Karelaj Yöntemi ile Deri Sanatına Yansıması ve Uygulanması

Anadolu'nun zengin kültürel mirası, geleneksel el sanatları aracılığıyla günümüze kadar taşınmıştır. Bu mirasın önemli unsurlarından biri, sembolik anlamlar barındıran Türk motifleridir. Modernleşme süreciyle birlikte unutulma riski taşıyan bu değerlerin korunması ve çağdaş tasarım dünyasında yaşatılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yürütülen bu tez çalışmasının temel amacı, geleneksel Anadolu Türk motiflerinin kültürel anlamlarını analiz etmek, dijital tasarım araçlarıyla yeniden yapılandırmak ve deri sanatında uygulanabilirliğini ortaya koymaktır.

Araştırma kapsamında, halı, kilim, heybe gibi dokuma eserlerinden 10 adet geleneksel Türk motifi seçilmiştir. Bu motifler, AutoCAD yazılımı kullanılarak parametrik çizim teknikleriyle dijital ortama aktarılmıştır. Karelaj sistemiyle gerçekleştirilen bu süreçte motiflerin özgün yapısı ve estetik değerleri korunmuştur. Dijitalleştirilen motifler, modern tasarım anlayışıyla harmanlanarak 2 çanta, 1 cüzdan ve 1 kemer olmak üzere toplam 4 farklı deri ürünü üzerinde uygulanmıştır.

Tezin özgün değeri; geleneksel Türk motiflerinin Karelaj yöntemiyle yeniden tasarlanarak, el sanatları ve çağdaş tasarım disiplinleri arasında köprü kurmasıdır. Ayrıca, deri işlemeciliği gibi kaybolmaya yüz tutmuş bir zanaata modern bir perspektif kazandırarak, kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır. Çalışma, sadece teorik bir analiz sunmakla kalmayıp, sanatsal üretim süreçlerinde kullanılacak somut tasarım örnekleri ve uygulama yöntemleri geliştirmiştir.

Sonuç olarak, bu tez, geleneksel motiflerin dijital dönüşümünü ve modern tasarım alanındaki potansiyel kullanımını ortaya koyarak, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması noktasında önemli bir model sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Kültürü, Türk Motifleri, Deri Sanatı, Karelaj Yöntemi, Geleneksel El Sanatları, Dijital Tasarım, Kültürel Sürdürülebilirlik, Ankara Yöresi

ABSTRACT

Reflection and Application of Traditional Turkish Motifs in Leather Art with Karelaj (Grid-Based) Method

The rich cultural heritage of Anatolia has been preserved through traditional crafts, with symbolic Turkish motifs playing a significant role in this legacy. However, modernization poses a threat to the continuity of these cultural values, necessitating innovative approaches for their preservation and adaptation to contemporary design practices. This thesis aims to analyze the cultural significance of traditional Anatolian Turkish motifs specific to the Ankara region, reconstruct them using digital design tools, and explore their applicability in leather art.

Within the scope of the research, 10 traditional Turkish motifs were selected from woven works such as carpets, rugs and saddlebags. These motifs were digitized through parametric drawing techniques using AutoCAD software, ensuring the preservation of their original structure and aesthetic value via a grid system. The digitized motifs were then integrated into a modern design framework and applied to 4 leather products, including 2 bags, 1 wallets, and 1 belts.

The original contribution of this thesis lies in redesigning traditional Turkish motifs through the Karelaj (grid-based) method, thereby establishing a bridge between traditional crafts and contemporary design disciplines. Furthermore, by bringing a modern perspective to leather craftsmanship, which is on the verge of disappearing, the study contributes to cultural sustainability. In addition to offering a theoretical analysis, this research has developed concrete design examples and application methods that can be utilized in artistic production processes.

In conclusion, this thesis presents a comprehensive model for preserving cultural heritage through the digital transformation of traditional motifs and demonstrates their potential integration into modern design disciplines, ensuring their transmission to future generations.

Keywords: Anatolian Culture, Turkish Motifs, Leather Art, Karelaj (Grid-Based) Method, Traditional Crafts, Digital Design, Cultural Sustainability, Ankara Region

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	i
BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ŞEKİL DİZİNİ.....	ix
RESİM DİZİNİ.....	x
ÇİZİM DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	4
1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	4
BÖLÜM 2: ANADOLU DOKUMA KÜLTÜRÜNDE MOTİFLERİN ANLAM HARİTASI; ORTA ASYA'DAN GÜNÜMÜZE SEMBOLLER, İNANÇLAR VE TEKNİK SÜREKLİLİK.....	7
2.1. Anadolu Türk Motiflerinin Sembolik Yansımaları ve Anlamları	8
2.2. Kilim ve Dokuma Kültürü.....	32
2.3. Yerel Yorumlar ve Terminolojik Çeşitlilik	34
2.4. Geleneksel İnanışların Motif Yorumuna Etkisi.....	35
2.5. Anadolu'da Dokuma Teknikleri ve Malzemeler	36
2.6. Alan Araştırması Dokümantasyon Örnek Sınırlandırmaları	38
BÖLÜM 3: DERİ İŞLEMECİLİĞİ SANATI	51
3.1. Deri İşlemeciliği Sanatının Tanımı ve Kapsamı	51
3.2. Dericilik ve Debbaglık Zanaatının Tarihçesi	51
3.3. Deri İşlemeciliği Sanatının Temel Özellikleri.....	53
3.4. Günümüzde Deri İşlemeciliği	54

3.5. Derinin Tanımı, Yapısı, Türleri ve Kullanım Alanları.....	54
3.6. Deri İşlemeciliği Sanatının Süsleme Teknikleri.....	58
<i>Deri Kesim Bıçağı ve Maşası:</i>	59
BÖLÜM 4: MOTİFLERİN AUTOCAD YAZILIMINDA KARELAJ YÖNTEMİ İLE ÇİZİMLERİ.....	89
4.1. Motiflerin Autocad Yazılımı Kullanarak Karelaç Yöntemi İle Dijital Ortamda Çizilmesi.....	89
4.2. Motiflerin Dijital Ortama Aktarılma Süreci.....	90
4.3. Dijitalleştirilen Motiflerin Avantajları	90
BÖLÜM 5: MOTİFLERDEN KOMPOZİSYON ELDE EDİLMESİ VE DERİ SANATINA UYGULANMASI.....	100
5.1. Kompozisyon Süreci	100
5.2. Cüzdan Tasarımı ve Uygulanması:	101
5.3. Çanta Tasarımı ve Uygulanması:	103
5.4. Kemer Tasarımı ve Uygulanması:.....	113
5.5. Deri Üzerinde Motif Uygulama Yöntemleri	115
5.6. Örnek Çalışmalar ve Sonuçlar.....	121
BÖLÜM 6: BULGULAR.....	127
6.1. Geleneksel Motiflerin Dijital Ortama Aktarımı ile İlgili Bulgular	127
6.2. Dijital Motiflerin Deri Ürünlerine Uygulanmasına Yönelik Bulgular	127
6.3. Kültürel Sürdürülebilirlik ve Tasarımda Yenilikçi Yaklaşımlar	128
BÖLÜM 7: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	129
KAYNAKLAR.....	131

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 2.1. Koç Boynuzu Motifi (Erberk 2002, 36)	11
Şekil 2.2. Elibelinde Motifi (Erberk 2002, 27).....	12
Şekil 2.3. Su Yolu Motifi (Erberk 2002, 107).....	14
Şekil 2.4. Akrep Motifi. (Erberk 2002, 156	14
Şekil 2.5. Muska ve Nazarlık (Erberk, 2002, 126).....	15
Şekil 2.6. Pıtrak Motifi (Erberk 2002, 110).....	16
Şekil 2.7. Kuş Motifi (Erberk 2002,106).....	17
Şekil 2.8. Damga, İm (Erberk 2002, 184, 185)	18
Şekil.2.9. Bukağı Motifi (Erzincan, A. ve Arkadaşları, 2021).....	19
Şekil.2.10. Çengel motifleri (Erberk 2002:141)	21
Şekil.2.11. Bereket Motifi (Erberk 2002, 54).....	22
Şekil.2.12. İnsan Motifi (Erberk 2002, 64)	23
Şekil.2.13. Hayatı Simgeleyen Motifler (Erberk, 2002)	24
Şekil.2.14. Yıldız Motifi (Erberk 2002, 99)	25
Şekil.2.15. Aşk ve Birleşim Motifi (Erberk 2002, 85).....	26
Şekil.2.16. Saçbağı Motifi (Erberk, 2002, 68)	27
Şekil.2.17. Sandıklı Motifi (Erberk 2002, 83).....	28
Şekil 2.18. Haç Motifi (Erberk, 2002, 136).....	29
Şekil.2.19. Yılan Ejder Motifi (Erberk 2002: 150,151)	30
Şekil.2.20. Hayat Ağacı Motifi (Erberk 2002: 174.179).....	30
Şekil.2.21. Göz motifleri (Erberk 2002:130).....	31

RESİM DİZİNİ

Resim 2.1. Ankara Haymana (T.C. Kültür ve Bakanlığı, İstanbul)	39
Resim 2.2. Ankara Haymana (T.C. Kültür ve Bakanlığı, İstanbul)	40
Resim 2.3. Kızılcahamam Ankara, Nuray Yeşil Müzesi (İlknur Aytekin arşivi, 2024) .	41
Resim 2.4. Ankara Kızılcahamam Nuray Yeşil Müzesi (İlknur Aytekin arşivi, 2024) ..	42
Resim 2.5. Ankara Kızılcahamam Nuray Yeşil Müzesi (İlknur Aytekin arşivi, 2024) ..	42
Resim 2.6. Ankara, Kızılcahamam Yöre eşrafı Ecz. Feridun Ünsal'ın evinden aile yadigârı halı (İlknur Aytekin arşivi, 2024	43
Resim 2.7. Ankara, Kızılcahamam Yöre eşrafı Ecz. Feridun Ünsal'ın evinden aile yadigârı halı (İlknur Aytekin arşivi, 2024)	44
Resim 2.8. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Sandık Örtüsü Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	45
Resim 2.9. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024)	46
Resim 2.10. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	47
Resim 2.11. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	47
Resim 2.12. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	47
Resim 2.13. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	47
Resim 2.14. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Heybe Dokuma, Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	48
Resim 2.15. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Heybe Dokuma, Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).....	49
Resim 2.16. Ankara, Polatlı Dokuma Heybe Örneği. Koçboynuzu, Ayak, Pıtrak (Ankara İli El Sanatları ve Beslenme Kültürü).....	50

Resim 3.1. Mesleğini icra eden debbağlar (Kutlu, 2017).....	54
Resim 3.2. Vaketa Deri Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	57
Resim 3.3. Süet Deri Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	57
Resim 3.4. Deri Bıçağı ve Maşası Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	59
Resim 3.5. Parmak Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	60
Resim 3.6. Maket bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	60
Resim 3.7. Makas Çeşitleri Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	61
Resim 3.8. Şerit Kesme Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	61
Resim 3.9. Köşe Yuvarlama Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)	62
Resim 3.10. Kenar Yarma Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024).....	62
Resim 3.11. Kenar Alma Bıçak Çeşitleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	63
Resim 3.12. Oluk Açma Linol Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)	64
Resim 3.13. Yuvarlak uçlu ve Yassı Uçlu Biz Örneği (İlknur Aytekin arşiv, Ankara,2024)	64
Resim 3.14. Delme Aleti Çeşitleri (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024).....	65
Resim 3.15. Çarklı Zimba Örneği (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)	65
Resim 3.16. Pres Tulumba (Zimba Çakma Makinesi) Makinesi (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	66
Resim 3.17. Manuel Çakma Tulumba Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)....	66
Resim 3.18. a) Zimba, b) Çıtçıt Örnekleri (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024).....	67
Resim 3.19. Yapıştırıcı (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)	67
Resim 3.20. Saya İğnesi Örneği (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)	68
Resim 3.21. Mumlu İp (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024).....	68
Resim 3.22. Sırım (deri) İp Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	69
Resim 3.23. Tokmak Modellerine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	69
Resim 3.24. İz Kalemi Çeşitlerine Örnek (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024).....	70
Resim 3.25. Deri Şekilleme Kalem Çeşitleri (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)	70

Resim 3.26. İz Pergeli Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	71
Resim 3.27. Sol Taraf “L” Cetvel, Sağ Taraf Çelik Cetvel Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	71
Resim 3.28. Kauçuk Kesim Matına Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	72
Resim 3.29. Muşta Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	72
Resim 3.30. Rulet Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	73
Resim 3.31. Balmumu Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024).....	73
Resim 3.32. Boya Çeşitlerine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	74
Resim 3.33. Zımpara Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	74
Resim 3.34. Çelik Mandal örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	75
Resim 3.35. Gül Ağacından Yapılmış Perdah Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	75
Resim 3.36. Kargaburnu (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	76
Resim 3.37. Çeşitli Halka Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	76
Resim 3.38. Sürgülü Halka (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	77
Resim 3.39. Akrep Kanca (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	77
Resim 3.40. Zincir Halka Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024).....	78
Resim 3.41. Klips Çeşitleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	78
Resim 3.42. Çıtçıt Mıknatıs çanta ve cüzdan kapaklarını kapatmak için kullanılır. (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	79
Resim 3.43. Kemer Toka Çeşit Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024).....	79
Resim 3.44. Salpa Kâğıdı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	80
Resim 3.45 Eva Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	80
Resim 3.46. Astar Çeşitlerine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024).....	81
Resim 3.47. Kazıma Tekniği Uygulama Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	81
Resim 3.48. Uygulamada kullanılan Deri İz Kalemleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	82

Resim 3.49. Uygulamada kullanılan deri iz Kalemleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	82
Resim 3.50. Yakma Tekniği Uygulama (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	83
Resim 3.51. Yakma Tekniği Uygulama Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	83
Resim 3.52. Metal Kalıp, Klişe Mühür ile Yapılmış Sıcak Baskı Örneğidir (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2018)	84
Resim 3.53. Soğuk Baskı Teknik Uygulama Örneği (İlknur Aytekin, Ankara, 2024) ...	84
Resim 3.54. Boyama Uygulama Örneği 1 (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	85
Resim 3.55. Boyama Uygulama Örneği 2 (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	85
Resim 3.56. Aplike Tekniği Uygulanmış Çanta Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2023).....	86
Resim 3.57. Dikiş Tekniği İle Parça Birleştirme (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2008) 86	
Resim 3.58. Dikiş Süsleme Tekniği İle Deri Üzerine Yapılmış Tasarım Çanta (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2019)	87
Resim 3.59. Delme Tekniğine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024).....	87
Resim 3.60. Kesme Tekniği Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)	88
Resim 5.1. Deri Üzerinde Kalıp Uygulama Yöntemi (İlknur Aytekin arşivi, 2010)	115
Resim 5.2. Kalıp Yerleştirme (İlknur Aytekin arşivi, 2022).....	115
Resim 5.3. Çanta Körük Kısmı Ölçme ve Çizme (İlknur Aytekin arşivi)	116
Resim 5.4. Kesme İşlemi (İlknur Aytekin arşivi, 2024)	116
Resim 5.5. Paralama Yöntemi (İlknur Aytekin arşivi, 2024).....	117
Resim 5.6. Paralama Uygulaması Sonucu (İlknur Aytekin arşivi, 2024)	117
Resim 5.7. Yeni Nesil Kesme İşlemleri İçin Üretilmiş Parmak Bıçağı Yine Bu İşlem İçin Kullanılır ve Açma İşlemi Uygulaması. (İlknur Aytekin arşivi, 2024).....	118
Resim 5.8. Rölyef ve Soğuk Baskı Uygulama Örneği (İlknur Aytekin arşivi, 2024)...	118
Resim 5.9. Soğuk Baskı ile yapılan Bezeme Çalışması ve Yakma Tekniği Örneği	119
Resim 5.10. Boyama İşlemi Bitmiş Ürün (Resim 3.54-55)'in ilk aşama örneği	119
Resim 5.11. İki Renkli Boyama Tekniği Örneği (İlknur Aytekin arşivi, 2024)	120

Resim 5.12. Kenar Süs Dikiş Örneği (İlknur Aytekin, 2024)	120
Resim 5.13. Çanta Önü Parça Birleştirme Dikiş Tekniği Örneği (İlknur Aytekin, 2024)	121
Resim 5.14. Erkek ve Kadın Kemeri Uygulaması (3,5 x 1,25) (İlknur Aytekin, 2024)	122
Resim 5.15. Elibelinde Motifi (İlknur Aytekin, 2024).....	123
Resim 5.16. Üçgen Antik Kadın Çanta (23,5×7,5×13,5), Akrep ve Koçboynuzu motifi (İlknur Aytekin, 2024).....	124
Resim 5.17. Deri Kadın Çanta Elibelinde Motifi (İlknur Aytekin, 2024)	125
Resim 5.18. Deri Erkek Cüzdanı Koçboynuzu Motifi (İlknur Aytekin, 2024).....	126
Resim 5.19. Deri Erkek Cüzdanı Koçboynuzu Motifi (İlknur Aytekin, 2024).....	126

ÇİZİM DİZİNİ

Çizim 4.1. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	91
Çizim 4.2. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	92
Çizim 4.3. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	92
Çizim 4.4. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	93
Çizim 4.5. Koç Boynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi.....	93
Çizim 4.6. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	94
Çizim 4.7. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	94
Çizim 4.8. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	95
Çizim 4.9. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	95
Çizim 4.10. Akrep Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi.....	96
Çizim 4.11. Tarak Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi	96
Çizim 4.12. Karelaj yöntemiyle elde edilen Motifler (Devam)	97
Çizim 4.12. Karelaj yöntemiyle elde edilen Motifler (Devam)	98
Çizim 4.12. Karelaj yöntemiyle elde edilen Motifler.....	99
Çizim 5.1. Cüzdan modeli 1	101
Çizim 5.2. Cüzdan modeli 2	101
Çizim 5.3. Cüzdan modeli 3	102
Çizim 5.4. Cüzdan modeli 4.....	102
Çizim 5.5. Cüzdan modeli 5	102
Çizim 5.6. Cüzdan modeli 6.....	103
Çizim 5.7. Çanta modeli 1	103
Çizim 5.8. Çanta modeli 2.....	104
Çizim 5.9. Çanta modeli 3.....	104
Çizim 5.10. Çanta modeli 4.....	105
Çizim 5.11. Çanta modeli 5.....	105
Çizim 5.12. Çanta modeli 6.....	106

Çizim 5.13. Çanta modeli 7.....	106
Çizim 5.14. Çanta modeli 8.....	107
Çizim 5.15. Çanta modeli 9.....	107
Çizim 5.16. Çanta modeli 10.....	108
Çizim 5.17. Çanta modeli 11.....	108
Çizim 5.18. Çanta modeli 12.....	109
Çizim 5.19. Çanta modeli 13.....	109
Çizim 5.20. Üçgen Çanta modeli 1	110
Çizim 5.21. Üçgen Çanta modeli 2	110
Çizim 5.22. Üçgen Çanta modeli 3	111
Çizim 5.23. Üçgen Çanta modeli 4	111
Çizim 5.24. Üçgen Çanta modeli 5	112
Çizim 5.25. Üçgen Çanta modeli 6	112
Çizim 5.26. Kemer (kadın ve erkek modelleri).....	114

GİRİŞ

Anadolu, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, kültürel çeşitliliği ve zenginliği ile dikkat çeken bir coğrafyadır. Bu zengin miras içerisinde yer alan geleneksel el sanatları, toplumların kimliğini ve estetik anlayışını yansıtan önemli kültürel unsurlar arasında yer almaktadır. Anadolu ve çevresinde, bu kültürel mirasın önemli bir parçası olan dokuma sanatında kullanılan motifler, tarihsel süreçte hem sanatsal hem de sembolik anlamlar yüklenerek günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak, bu değerli mirasın korunması ve geleceğe aktarılması noktasında çeşitli zorluklar yaşanmaktadır.

Geleneksel Türk motifleri, halı, kilim ve heybe gibi dokuma ürünlerinde olduğu kadar deri işlemeciliği sanatında da potansiyel bir uygulama alanı sunmaktadır. Günümüzün dijital tasarım araçları ve modern üretim teknikleri, bu geleneksel motiflerin yeniden yorumlanarak farklı disiplinlerde yaşatılmasına imkân tanımaktadır. Bu bağlamda, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, geleneksel Türk motiflerinin dijital ortamda Karelay yöntemi ile yeniden tasarlanması ve sanatsal üretime entegrasyonu önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya uzanan kadim dokuma geleneğini; motiflerin taşıdığı sembolik anlamlar, inanç sistemleriyle kurduğu ilişkiler ve teknik uygulamalar bağlamında ele almaktadır. Tarih boyunca göçebe ve yerleşik Türk topluluklarının üretim kültürlerinde dokuma sanatı, yalnızca gündelik ihtiyaca yönelik bir uğraş değil, aynı zamanda kimlik, hafıza ve inanç inlerinin bir yansıması olmuştur.

Anadolu'nun farklı şehirlerinde simgesel bir anlam kazanmış ve kültürel etkileşimler sonucunda yaygınlaşmış geleneksel Türk motiflerinin; kültürel, sanatsal ve teknik yönlerini ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada, söz konusu motiflerin deri sanatı üzerindeki uygulanabilirliği incelenmekte; aynı zamanda bu motiflerin dijital tasarım teknikleri aracılığıyla çağdaş tasarım anlayışıyla yeniden yorumlanarak günümüze kazandırılması hedeflenmektedir.

1.1. Problem Durumu

Geleneksel el sanatları, somut olmayan kültürel mirasın en önemli taşıyıcıları arasında yer almaktadır. Ancak Anadolu Türk motiflerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sürecinde, çeşitli yapısal ve sosyo-kültürel sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, hem sanatsal üretim süreçlerini hem de kültürel sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda, bu temel sorun başlıkları özetlenmiştir:

- **Unutulma Tehlikesi:** Geleneksel el sanatları, büyük ölçüde ustadan çırağa aktarılan sözlü ve uygulamalı bilgiye dayanmaktadır. Günümüzde bu aktarım süreci, genç kuşakların ilgisinin azalması nedeniyle sekteye uğramakta; dolayısıyla motif bilgisi ve zanaatkârlık becerileri kaybolma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.
- **Ekonomik Değersizlik:** Modern üretim ve seri imalat süreçleri, geleneksel el sanatlarını ekonomik açıdan rekabet edemez hale getirmiştir. El emeğine dayalı ürünlerin piyasa değerinin düşük olması, zanaatkârların bu sanatı sürdürmesini zorlaştırmakta ve yeni nesillerin bu alana yönelmesini engellemektedir.
- **Usta Sayısındaki Azalma:** Geleneksel sanatların taşıyıcıları olan ustaların yaşlanması ve mesleğe yeni çırakların yetişmemesi, kültürel aktarımı tehdit eden bir diğer önemli sorundur.
- **Modernleşme ve Kültürel Yabancılaşma:** Kentleşme ve değişen yaşam tarzları, geleneksel motiflere olan ilgiyi azaltmış; bu desenler modern dekorasyon ve moda trendleriyle uyumsuz görülerek kullanım alanları daralmıştır.
- **Hammadde Temininde Güçlük:** Geleneksel üretimde kullanılan kaliteli hammaddelerin temininde yaşanan zorluklar ve artan maliyetler, üretim süreçlerinin devamlılığını olumsuz etkilemektedir. Endüstriyel malzemelerle yapılan üretimler ise özgünlük ve kalite kaybına yol açmaktadır.
- **Tanıtım ve Destek Yetersizliği:** Geleneksel el sanatlarının görünürlüğünün düşük olması, yeterli tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilememesiyle bağlantılıdır. Bu durum, ürünlerin geniş kitlelere ulaştırmasını zorlaştırmaktadır.
- **Eğitim Olanaklarının Sınırlılığı:** Geleneksel sanatların kurumsal eğitim programlarında yeterince yer bulamaması, bilgi ve becerilerin sistematik biçimde aktarılmasını engellemektedir. Bu alanda akademik çalışmaların ve uygulamalı eğitimlerin yetersiz oluşu, kültürel mirasın korunmasını güçleştirmektedir.

Bu problemlerin varlığı, geleneksel motiflerin korunması, yaşatılması ve çağdaş tasarım süreçlerine entegre edilmesi açısından kapsamlı stratejiler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, dijital tasarım araçlarının kullanımıyla geleneksel motiflerin modern üretim teknikleriyle yeniden işlevselleştirilmesi, kültürel mirasın sürdürülebilirliği için önemli bir çözüm alanı sunmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Kültürel mirasın önemli taşıyıcılarından biri olan geleneksel Türk motifleri, tarihsel süreçte çeşitli sanat ve zanaat dallarında kullanılarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Ancak modernleşme, endüstrileşme ve değişen toplumsal dinamikler nedeniyle bu motiflerin unutulma riski artmakta; geleneksel el sanatları, özellikle de deri işlemeciliği gibi zanaat dallarında kullanılması önem arz etmektedir. Bu durum, hem kültürel sürdürülebilirlik hem de sanatsal üretim açısından önemli bir boşluk yaratmaktadır.

Bu bağlamda, Anadolu Türk motiflerinin kültürel, sanatsal ve teknik özelliklerini analiz ederek, bu motiflerin dijital tasarım araçlarıyla karelaj yöntemi ile yeniden yapılandırılması ve deri sanatında uygulanabilirliğinin ortaya konulmasıdır. Çalışma, geleneksel motiflerin özgün anlam ve estetik değerlerini koruyarak, modern tasarım anlayışı ile nasıl bütünleştirilebileceğini araştırmaktadır.

Araştırmanın özel amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

- Bu motifleri AutoCAD yazılımı kullanarak karelaj yöntemi ile dijital ortama aktarmak,
- Dijitalleştirilen motiflerin, modern tasarım ilkeleri doğrultusunda deri ürünleri (çanta, cüzdan, kemer vb.) üzerine uygulanabilirliğini değerlendirmek,
- Geleneksel el sanatları ile çağdaş tasarım disiplinleri arasında bir köprü kurarak, kültürel mirasın sanatsal üretim süreçlerinde sürdürülebilirliğini sağlamak,
- Deri işlemeciliği sanatında yeni tasarım modelleri geliştirerek, kaybolmaya yüz tutmuş zanaatlara yenilikçi bir perspektif kazandırmak.

Bu amaç doğrultusunda çalışma, hem teorik hem de uygulamalı bir yaklaşım benimseyerek, geleneksel motiflerin dijital tasarım ve modern üretim teknikleri ile nasıl yeniden işlevsel hale getirilebileceğini ortaya koymaktadır. Böylece, kültürel değerlerin çağdaş tasarım anlayışına entegre edilmesiyle, hem sanatsal hem de toplumsal düzeyde farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu araştırma, Anadolu Türk motiflerinin kültürel, sanatsal ve teknik boyutlarını ele alarak, bu motiflerin dijital tasarım araçlarıyla yeniden yapılandırılması ve deri sanatında uygulanabilirliğinin incelenmesini konu edinmektedir. Çalışmanın merkezinde, geleneksel dokuma kültüründe halı, kilim, heybe, kolon dokuma, perde ve seccadede yer alan karakteristik motiflerin anlamları, yapısal özellikleri ve estetik değerleri yer almakta olup, bu motiflerin dijital ortamda Karelay yöntemi ile yeniden yorumlanması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda, öncelikle bölgeye yansıyan halı, kilim, seccade ve heybeler üzerine dokunan motifler incelenmiş; tarihsel kökenleri, sembolik anlamları ve geometrik yapıları analiz edilmiştir. Ardından, seçilen motifler AutoCAD yazılımı kullanılarak Karelay yöntemiyle dijital ortama aktarılmıştır.

Araştırma, yalnızca teorik bir inceleme ile sınırlı kalmayıp, dijitalleştirilen motiflerin sanatsal tasarım sürecine entegrasyonunu da kapsamaktadır. Bu doğrultuda, dijital ortamda yeniden yapılandırılan motiflerin çanta, cüzdan ve kemer gibi işlevsel deri ürünleri üzerinde uygulanması gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında, deri işlemeciliğinde kullanılan geleneksel süsleme teknikleri (soğuk baskı, sıcak baskı, kazıma, yakma, aplike vb.) ile modern tasarım anlayışının nasıl bütünleştirilebileceği araştırılmıştır.

Bu araştırma, hem kültürel mirasın korunması hem de geleneksel el sanatlarının çağdaş tasarım disiplinleriyle buluşturulmasına yönelik bir model sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, motiflerin dijital ortamda Karelay yöntemiyle arşivlenmesi ve yeniden üretilebilir formlara dönüştürülmesi, eğitim, sanat, tasarım ve mimarlık gibi farklı disiplinlerde kullanılabilme potansiyelini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma; geleneksel Anadolu motiflerinin modern tasarım süreçlerine entegrasyonu bağlamında, kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak uygulamalı ve kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Araştırmada, nitel bir yaklaşım benimseyerek betimsel analiz ve uygulamalı tasarım yöntemleri temel alınmıştır. Çalışmada, Anadolu Türk motiflerinin tespiti, analizi, dijital ortamda yeniden tasarlanması ve deri sanatına uygulanması sürecinde; cüzdan, çanta ve

kemer gibi deri ürünlerin üzerinde; kesme, açma, kabartma, yakma, kazıma, delme, boyama ve dikme teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma süreci dört ana aşamadan oluşmaktadır:

1. Alan Araştırması ve Dokümantasyon:

Ankara merkez ve çevre ilçelerinde (Çubuk, Kızılcahamam, Çamlıdere, Elmadağ, Haymana, Polatlı) yer alan müze, halk eğitim merkezi ve özel koleksiyonlarda bulunan geleneksel dokuma eserleri (halı, kilim, heybe vb.) incelenmiştir. Bu kapsamda; Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Etnografya Müzesi, Çubuk Müzesi, Kızılcahamam ve Çamlıdere köyleri gibi yerlerde gözlem, belge tarama ve sözlü tarih yöntemleri kullanılmıştır. Yörenin kültürel dokusunu yansıtan motiflerin tespiti amacıyla, yerel ustalar ve dokuma sanatçılarıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2. Motif Analizi ve Dijital Tasarım Süreci:

Tespit edilen motifler, kültürel ve sembolik anlamları doğrultusunda sınıflandırılmış; estetik ve geometrik yapıları analiz edilmiştir. Bu motifler, AutoCAD yazılımı kullanılarak Karelaj yöntemi aracılığıyla motiflerin orijinal formları korunarak, dijital tasarımları gerçekleştirilmiştir.

Dijital ortamda tasarlanan motifler, deri sanatına uygulanmak üzere çanta, cüzdan ve kemer gibi ürünler üzerinde hayata geçirilmiştir. Bu aşamada, geleneksel deri işlemeciliği teknikleri (soğuk baskı, sıcak baskı, kazıma, yakma, dikiş süsleme, aplike vb.) kullanılarak ürün prototipleri oluşturulmuştur. Uygulamalar, vaketa ve vejetal türü doğal deriler üzerinde gerçekleştirilmiş ve el işçiliğine dayalı yöntemlerle tamamlanmıştır.

3. Değerlendirme ve Dokümantasyon:

Ortaya çıkan tasarımlar, estetik, işlevsellik ve kültürel uyum açısından değerlendirilmiş; elde edilen bulgular görsellerle desteklenerek belgelenmiştir. Ürünlerin her aşaması fotoğraflanmış ve sürece ilişkin analizler yapılmıştır.

Kaynaklar ve Veri Toplama Araçları: Araştırmada, birincil ve ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır:

Birincil Kaynaklar:

- Alan araştırmaları sonucu elde edilen görsel ve yazılı dokümantasyon,
- Yerel sanatçılar, ustalar ve eğitmenlerle yapılan görüşmeler,

- Müzelerde ve özel koleksiyonlarda yapılan gözlemler.
- *kincil Kaynaklar:*
- Ankara Vakıf Eserleri Yayınları, İstanbul Vakıf Eserleri Yayınları,
- Etnografya müzelerine ait kataloglar,
- Geleneksel Türk motifleri ve deri sanatına ilişkin akademik literatür,
- AutoCAD programı ile ilgili teknik kaynaklar ve Karelaj Yöntemi literatürü.

Bu yöntemsel yaklaşım ile kültürel mirasın korunmasına yönelik hem teorik hem de uygulamalı bir model geliştirilmiş; geleneksel motiflerin dijital tasarım ve deri sanatındaki uygulanabilirliği kapsamlı şekilde ortaya konmuştur.

BÖLÜM 2: ANADOLU DOKUMA KÜLTÜRÜNDE MOTİFLERİN ANLAM HARİTASI; ORTA ASYA'DAN GÜNÜMÜZE SEMBOLLER, İNANÇLAR VE TEKNİK SÜREKLİLİK

Anadolu, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlerin kültürel birikimiyle zenginleşmiştir (Erdem, 2018). Bu kültürel çeşitlilik, özellikle geleneksel el sanatlarında, simgesel anlamlar taşıyan motifler aracılığıyla somutlaşmıştır (Kaya, 2020). Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gerçekleştirdikleri göçlerle birlikte taşınan dokuma geleneği, zamanla yerleşik hayatın etkisiyle farklı coğrafyalara özgü motifsel yorumlarla çeşitlenmiştir (Yılmaz & Demir, 2021).

Türk dokuma sanatında motifler, yalnızca estetik unsurlar değil, aynı zamanda toplumsal değerleri, inançları, yaşam biçimini ve bireysel duyguları yansıtan semboller olarak da işlev görmüştür. Halı, kilim, heybe gibi dokuma ürünlerinde yer alan bu motifler, kuşaktan kuşağa aktarılarak kültürel kimliğin korunmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle konar-göçer yaşam tarzının etkisiyle gelişen bu desen dili, zamanla yerleşik hayatın getirdiği yeni yorumlarla özgün bir kimlik kazanmıştır.

12. ve 17. yüzyıllar arasında Anadolu'da yoğun olarak yaşanan nüfus hareketliliği, farklı kültürel unsurların kaynaşmasına zemin hazırlamış; inanç sistemlerinden gündelik yaşama, sanattan mimariye kadar pek çok alanda zenginleşmeyi beraberinde getirmiştir (Cantay, 2002). Bu etkileşimler, Anadolu yöresel dokuma kültüründe gözlemlenebilen motif çeşitliliğine doğrudan yansımıştır.

Anadolu'ya özgü dokumalarda yer alan motifler; korunma, bereket, güç, doğurganlık, kötülükten arınma gibi kavramları temsil eden simgesel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Koçboynuzu, Elibelinde, Muska, Pıtrak, Akrep, Su Yolu gibi temel motifler, bu kültürel anlatının ana bileşenleri arasında yer almakta; estetik kaygılar kadar işlevsel ve anlam odaklı bir süsleme anlayışını da ortaya koymaktadır.

Geleneksel Türk dokuma sanatında gözlemlenen bu motifsel zenginlik, yalnızca Anadolu'ya özgü bir sanat dili oluşturmakla kalmamış; aynı zamanda Batı sanat akımlarındaki süsleme anlayışlarıyla da benzerlikler taşımıştır.

Anadolu'nun yöresel dokuma kültürü, hem yerel halkın yaşam biçimini hem de sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıtan güçlü bir ifade aracıdır. Dokuma ürünlerinde kullanılan her bir motif, taşıdığı anlamla birlikte bireysel ve toplumsal hafızanın görsel bir

temsili olarak değerlendirilmektedir. Geçmişte, bu motifler haberleşme aracı, korunma simgesi veya sosyal statü göstergesi olarak işlev görmüş; günümüzde ise kültürel kimliğin korunması ve sanatsal üretim açısından önemli bir miras olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu bölümde, Anadolu Türk motiflerinin sembolik yansımaları ve anlamları detaylı biçimde ele alınacak; motiflerin tarihsel gelişimi, sembolik anlamları ve estetik özellikleri analiz edilecektir. Ayrıca, bu motiflerin kültürel bağlamda taşıdığı değerlerin günümüz tasarım anlayışına nasıl yansıtılabileceğine dair değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.1. Anadolu Türk Motiflerinin Sembolik Yansımaları ve Anlamları

Anadolu Türk motifleri, tarih boyunca sadece estetik bir süsleme unsuru olmanın ötesinde, toplumların inanç sistemlerini, yaşam biçimlerini, değerlerini ve sosyal yapısını yansıtan güçlü birer sembolik ifade aracı olmuştur. Bu motiflerin kökeni çoğu zaman Orta Asya'daki damga geleneğine kadar uzanır (Aksoy, 2007, s. 3). Anadolu'daki dokuma motifleri; doğum, yaşam, ölüm, evlilik, bereket, kötülükten korunma gibi konuları sembolize ederken; aynı zamanda motifleri dokuyan bireyin duygu dünyasının bir yansıması hâline gelir (Canay, 2011, S. 24). Göçebe kültürden yerleşik hayata geçiş sürecinde şekillenen bu motifler, Türk halkının doğa ile kurduğu ilişkiyi, korunma ve bereket arayışını, toplumsal cinsiyet rollerini ve manevi dünyasını temsil eden simgeler olarak dokuma, seramik, ahşap, taş ve deri işçiliği gibi farklı sanat ve zanaat dallarında kendine yer bulmuştur.

Anadolu'da özellikle Türkmen, Yörük, Afşar gibi topluluklarda kadınlar, bu motifleri çeyiz dokumalarında, seccade, yastık, heybe ve halılarda kullanarak kendi kimliklerini ve toplumsal konumlarını ifade etmişlerdir. Dokumalarda kullanılan her motif, bir niyetin, bir dileğin ya da bir geçmiş deneyimin simgesidir. Bu yönüyle Anadolu dokuma sanatı, hem bireysel yaratıcılığı hem de kolektif kültürel sürekliliği taşıyan önemli bir anlatı formudur (Ateş, 1996, s. 152).

Motifler, geçmişten günümüze uzanan bir kültürel hafıza işlevi görmekte; her bir desen, belirli bir anlam yüklenerek sözsüz bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Oyman'a (2019) göre motifler; kültürel kimliğin tanımlanmasında, geleneğin korunmasında ve sanat ile gündelik yaşam arasında organik bir bağ kurulmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Aynı motif kimi zaman bir bölgede "elibeline" olarak adlandırılırken, başka bir bölgede "kız", "gelin" ya da "ata binen kız" şeklinde

tanımlanabilir (Erbek, 2002, s. 154). Bu farklılık, motiflerin anlamının kaybolmasına değil, aksine onun kültürel devamlılık içinde yeniden yorumlanmasına olanak tanır. Mustafa Aksoy'un da belirttiği gibi, “bir damganın adı değişebilir ama özü ve anlamı süreklilik gösterir” (Aksoy, 2007, s. 5). Bu yaklaşım, motiflerin biçimsel görünüşlerinin ötesinde taşıdıkları sembolik değerlerin anlaşılması açısından önemlidir.

“Elibelinde” ya da “koçboynuzu” gibi motiflerin yalnızca görsel öğeler olmadığı; aynı zamanda kadının doğurganlık gücünü, erkek figürünün kahramanlık ve üretkenlik rolünü temsil ettiği görülmektedir (Perdahcı, 2011, s. 9; Erbek, 2002, s. 30). Bu semboller, Anadolu insanının doğa, toplum ve inançla kurduğu ilişkinin dokumalara yansıyan birer ifadesidir. Ayrıca, motiflerin ev eşyalarında (heybe, çuval, seccade) sıkça yer alması onların gündelik hayatla kurduğu işlevsel ve duygusal bağları da ortaya koyar. Bu bağlamda, dokuma motifleri birer kültürel metin olarak okunabilir.

Motifleri sembolik olarak sınıflandırdığımızda; Anadolu dokuma kültüründe motifler, yalnızca estetik değer taşıyan figürler değil; aynı zamanda kültürel bir anlatının, inanç sisteminin ve toplumsal yaşamın görsel temsilleridir. Bu motifler; doğumdan ölüme, bereketten korumaya kadar hayatın farklı evrelerini sembolik bir düzlemde ifade eder (Ürer, 1999, s. 648-657). Anadolu'daki halı ve kilimlerde gözlenen motifler, sembolik anlamları doğrultusunda tematik olarak dört ana grupta toplanabilir:

1. Doğum ve Çoğalma Motifleri

Bu grupta yer alan motifler, yeni bir hayatın başlangıcını, çocuk isteğini ve kadın ile erkek arasındaki birlikteliği simgeler. En yaygın örnekler arasında elibelinde, koçboynuzu, sandıklı ve bereket motifleri yer alır.

2. Yaşamı Temsil Eden Motifler

Yaşamı temsil eden motifler, kültürel mirasın görsel dili olarak hem bireysel hem de toplumsal hafızayı yansıtır. Bu motifler; doğa, inanç, yaşam döngüsü ve evrensel değerler gibi temaları simgeler. Yaygın örneklerin arasında; hayatağacı, suyolu, pıtrak ve muska görülmektedir.

3. Ölüm ve Ayrılığı Temsil Eden Motifler

Ölüm ve ayrılık, insanlık tarihinin en evrensel ve derin duygularından ikisidir. Bu duygular, sanat, edebiyat ve halk anlatılarında çeşitli semboller ve motiflerle temsil

edilmiştir. Ölüm ve ayrılığı temsil eden başlıca motifler arasında kuş motifi ve sandıklı motifi kültürel bağlamda ele alınarak, bu sembollerin bireysel ve toplumsal hafızadaki yeri incelenmiştir.

4. *Ölümsüzlük ve Soy Motifleri*

Toplumsal hafızanın ve ailevi sürekliliğin sembolleri olarak görülen hayat ağacı, im ve damga motifleri, kültürel aidiyetin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir yer tutar. Bu motifler sadece estetik değil, aynı zamanda kültürel bir anlatım aracıdır.

Anadolu, dokuma sanatının hem bireysel yaratıcılıkla hem de toplumsal kodlarla şekillenmiş semboller, çok katmanlı bir anlatı zenginidir. Sanatçılar, bu sembolleri çağdaş yorumlarla yeniden şekillendirerek hem geçmişle bağ kurar hem de evrensel bir dil oluşturur.

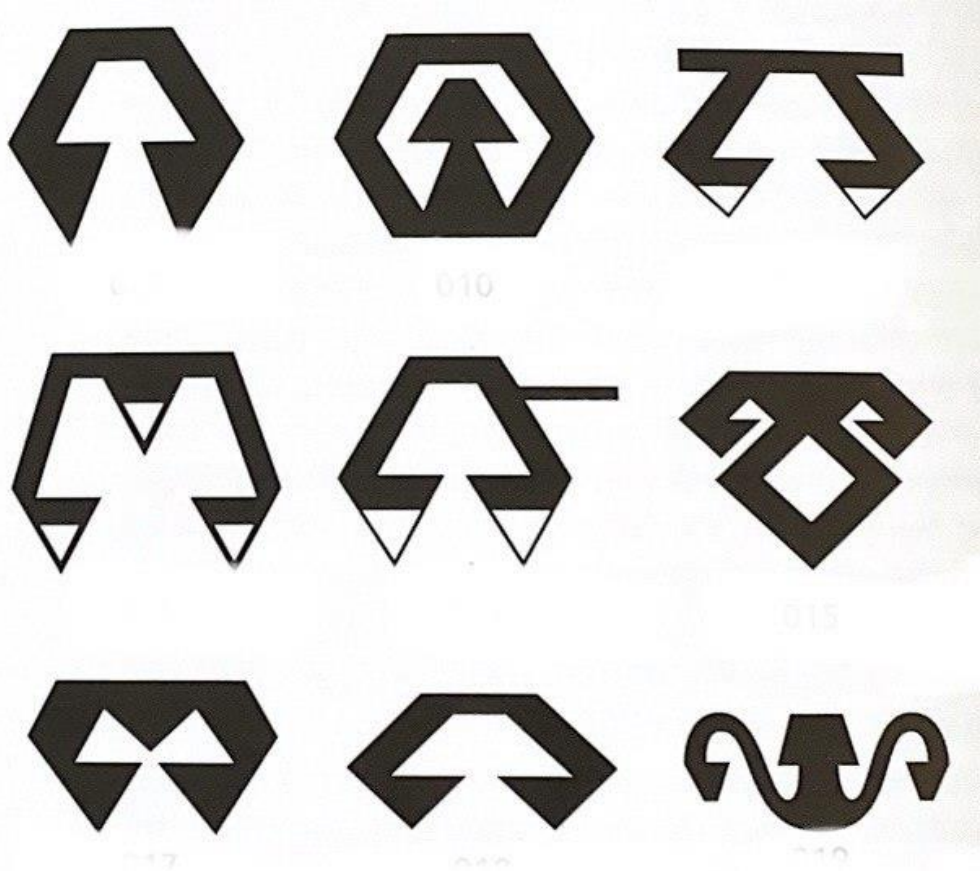
2.1.1. *Koçboynuzu Motifi:*

Anadolu'da motiflerin ve anlamların ortaya çıkış biçimi, göçebe yaşamın etkilerini yansıtan sembollerle şekillenmiştir. Bu semboller, Anadolu insanının geleneklerini ve yaşam biçimini sürdürdüğünün bir ifadesi olarak karşımıza çıkar (Oyman, 2019, s.11). Anadolu mitolojisinde, güç ve kuvvetin temsilcisi olarak koç ve boğa boynuzları ön plana çıkar (Kayabaşı vd., 2016). Türk sanatında da kendine önemli bir yer bulan koçboynuzu motifi, bereket, kahramanlık, güç ve erkekliği simgeler. Ayrıca, Pazırık kurganlarında bulunan kadın ve erkek mezarlarında rastlanan dövmelerde stilize edilmiş dağ koçu figürleri, bu motifin tarihsel süreç içerisindeki önemini ve Türk sanatındaki köklü yerini gözler önüne sermektedir (Çoruhlu, 2007).

Motifin kullanımında, farklı bölgelerde gelişen adlandırmalar dikkat çeker. “Koçlu yanış”, “boynuzlu yanış”, “koçbaşı” ve “gözlü koç” gibi adlarla bilinen bu semboller, hem halk arasında kazandığı kültürel karşılıkları hem de görsel çeşitliliği orta oyar. Kirkitli dokuma tekniğinde çoğunlukla köşeli ve geometrik bir biçimde uygulanan bu motifi hem geleneksel hem de simgesel dokuma anlayışının belirgin bir örneği olarak öne çıkar (Perdahcı, 2011, s.12).

Oyman, Kayabaşı ve Çoruh'a göre güç, erkeklik, cesaret ve bereketin simgesi olarak karşımıza çıkan koçboynuzu sembollerinin dokumalara yansımaları koruyucu bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda hane halkına bolluk ve dirlik getireceğine

inanılan bu motif, toplumsal dayanıklılığı ve mücadele ruhunu temsil etmektedir. Ataerkil bir yaşam biçimine sahip olan Türk kültüründe koçboynuzu motifinin erkekliği ve gücü temsil etmesi gayet anlaşılabilir (Şekil 2.1) (Oyman, 2019). Koçboynuzu figürü, yalnızca erkeklik vurgusu taşımaz; aynı zamanda çoğalma, bolluk ve nazardan korunma gibi anlamlarla da yüklüdür. Bu çok katmanlı anlam yapısı, motifin Anadolu halk kültüründeki sembolik derinliğini yansıtır. Koçboynuzu, Anadolu'nun İnanç dünyasında yalnızca eril gücü değil, aynı zamanda verimliliği ve üretkenliği ifade etmesi açısından da dikkat çeker. Bu yönüyle, kadın doğurganlığını temsil eden “eli belinde” motifiyle biçimsel benzerlikler gösterse de, içerik açısından farklılaşır. Koçboynuzu daha çok erkekliğin koruyucu, çoğaltıcı ve aile içindeki tamamlayıcı rolüne atıfta bulunur. Motifin bazı yorumlarında, bu figürün ana tanrıça kültleriyle birlikte veya onların hemen ardından yer alması da, kadına özgü doğurganlık sembollerinin yanı sıra erkeğin üretkenliğine de kültürel olarak değer atfedildiğini göstermektedir. Böylece Anadolu dokumalarında kadın ve erkeğe ait motiflerin birbirini tamamlayan simgeler olarak değerlendirildiği söylenebilir (Erbek, 2002 s. 30).

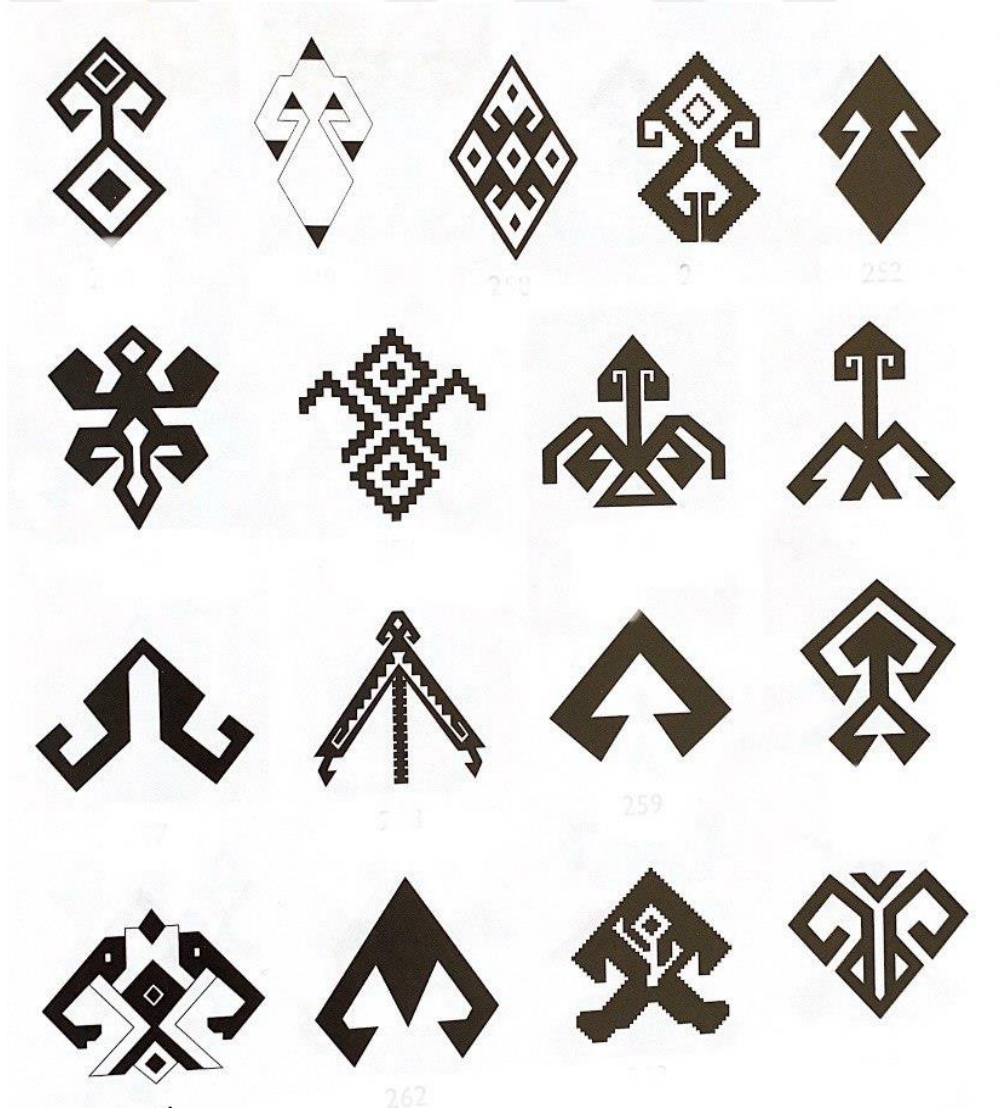

Şekil 2.1. Koç Boynuzu Motifi (Erberk 2002, 36)

2.1.2. Elibelinde Motifi:

İlk çağlardan başlayarak doğurgan özelliği nedeniyle kadın, bereketi sembolize etmiştir. Sembolü ay olan Tanrıça Kibele (Kybele) öne çıkan örnekler arasındadır ve “Toprak Ana” şeklinde ortak bir anlama karşılık gelmektedir (Alp, 2009: 32-33).

Anadolu'nun geleneksel dokuma sanatında sıkça karşılaşılan “elibelinde” motifi, kadının zarafetini, duyarlılığını, üretkenliğini ve koruyucu doğasını simgeleyen bir semboldür. Kadını, doğurganlığı, anaçlığı ve bereketi simgeleyen Elibelinde motifi, özellikle genç kızlar tarafından dokunan kilimlerde önemli bir yer tutar. Bu motif, kadın dayanışmasının ve aile yapısının sembolü olarak yorumlanmaktadır. Türk kültüründe dişiliğin bir sembolü olan “Elibelinde Motifi”nin iç kısmında bulunan göz motifi de kadını temsil etmektedir (Akpınarlı ve Arslan, 2018: 67). (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Elibelinde Motifi (Erberk 2002, 27)

Tarihsel olarak bakıldığında, kadının doğumdaki belirleyici rolü, eski topluluklarca erkeğin biyolojik katkısı tam olarak bilinmeden gözlemlendiği için, kadına kutsal bir statü kazandırmıştır. Bu durum, ana tanrıça kültlerinin oluşmasına zemin hazırlamış, kadın figürü sembolik bir güç ve doğurganlık kaynağı olarak yüceltilmiştir (Perdahcı, s. 9). Bu İnanç yapısının görsel yansıması olan “elibesinde” motifi, zamanla dokumalarda yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda inançla iç içe geçmiş bir anlatım aracı haline gelmiştir. Motifin adlandırılmasında bölgesel farklılıklar göze çarpar; “aman kız”, “gelin kız”, “çocuklu kız”, “ata binen kız”, “tarak” veya “kazan kulpu” gibi adlarla anılması, halk arasında taşıdığı farklı ama birbiriyle bağlantılı anlam katmanlarını da ortaya koyar (Erbek, 2002, S, 44). Özellikle Selçuklu dönemine ait halılarda bu motifin düzenli bir şekilde kompozisyona yerleştirilmesi, sembolün tarihsel sürekliliğini ve kadın merkezli anlam dünyasındaki yerini güçlü biçimde yansıtmaktadır.

2.1.3. Su Yolu Motifi:

Su, tarih boyunca birçok medeniyette yaşamın kaynağı, arınma aracı ve yenilenmenin simgesi olarak değerlendirilmiştir. Anadolu halk kültüründe de su, yalnızca fiziksel bir ihtiyaç değil; ruhsal temizlik ve kutsallığın taşıyıcısıdır. İslam inancında doğum ve ölüm ritüellerinde su ikama uygulamaları, bu sembolik anlamı pekiştirirken; Hristiyanlıkta da vaftiz aniden doğuşun bir metaforu lamk kullanılmıştır (Karakelle & Kayabaşı, 2018, s. 26-36).

Hayatın kaynağı olan suyu temsil eden bu motif, saflık, temizlik ve bereket kavramlarını yansıtır. Döngüsel yaşam anlayışını simgeleyen Suyolu motifi, kilimlerde doğayla uyumu ve yaşamın sürekliliğini ifade etmektedir (Şekil 2.3). Özellikle halı ve kilim dokumalarında su ve suyolu motifleri kendine has anlamlar taşımaktadır. Toplumun bilinçaltını yansıtan bu göstergeler yaşanılan bölge ve kültür hakkında ipuçları vermektedirler (Erdoğan, 2023, s.42).

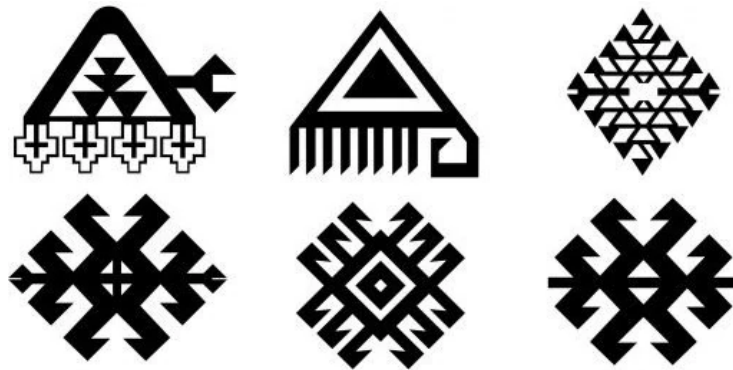
Şekil 2.3. Su Yolu Motifi (Erberk 2002, 107)

Suyolu motifi aynı zamanda Menderes Nehri'nin (antik adıyla Meanderos) kıvrımlı yapısından esinlenmiştir. Bu doğrudan coğrafi referans, motifin hem estetik formunu hem de simgesel anlamını belirlemiştir. Bu bağlamda suyolu, yalnızca suyun fiziksel akışını değil, bilgeliği değişimi, yeniden doğuşu ve hayatın kesintisiz devinimini de temsil eder (Erberk,2002, s. 87).

2.1.4. Akrep Motifi:

Anadolu'da özellikle sıcak yörelerde ve yaylalarda yaşayan akrep, zehirli ve öldürücü gücü ile korkulan bir hayvandır. Bu yönüyle akrep motifleri korku ve korunma ölüm, hastalık, acı, keder gibi anlamlara işaret etmektedir (Durul, 1977; Erbek, 1986).

Kötü ruhlardan, nazardan ve olumsuz enerjilerden korunmayı simgeleyen Akrep motifi, tılsımsal bir işlev üstlenmiştir (Şekil 2.4).

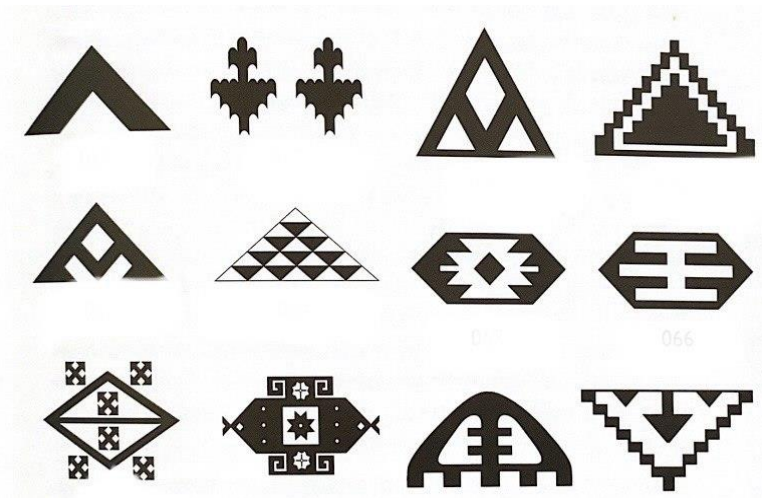

Şekil 2.4. Akrep Motifi. (Erberk 2002, 156)

2.1.5. Muska ve Nazarlık Motifleri:

Anadolu halk inanç sisteminde muska, kişiyi görünmeyen tehlikelerden, özellikle nazar, hastalık ve kötü enerjilerden koruduğuna inanılan bir tılsım olarak değerlendirilir. Bu inanış, İslamiyet öncesi dönemlerden günümüze kadar gelen geleneksel bir koruma yöntemidir. Genellikle muska, içerisine dua yazılı kâğıt, üzerlik otu, mavi bez, kurşun parçası veya eski madeni para konularak hazırlanır; kıyafetlerin görünen veya gizli bölümlerine dikilerek taşınır (Erbek 2002, s. 120). Bu güçlü halk inancı, dokuma yüzeylerinde de simgesel bir form kazanmıştır. Muska motifi, eşkenar üçgen şeklinde stilize edilerek halı ve kilimlerde sıkça karşımıza çıkar. Üçgen formunun yukarıya dönük kullanımı, özellikle koruyucu enerjiyi temsil ederken; bazı dokumalarda bu form simetrik düzenlemelerle işlenmiştir. Böylece muska motifi, hem estetik hem de manevi ve metafizik bir işlev de üstlenmektedir.

Geometrik formlarda tasarlanan bu motifler, kötü gözlerden korunma inancının bir yansımasıdır. Üçgen, eşkenar dörtgen ve yıldız gibi şekillerle temsil edilen bu motifler, Anadolu'nun pek çok yerinde dokumalar da manevi bir kalkan işlevi görmüştür (Şekil 2.5). Ayrıca, nazar değmemesi için halk arasında ki inanışa göre, nazarlık ve muska taşıma geleneğidir. Nazarlık olarak bireyin omuzuna mavi boncuk, yedi delikli boncuk, hurma çekirdeği, kurt boncuğu ve kurt gözü, kartal pençesi, sarı kehribar, yılan kemiği veya kabuğu, kurt kemiği, balık kuyruğu küçük mavi boncuktan yapılan kertenkele, el şekli ve hamayıl, at nalı, boynuz, eski süpürge parçası, sarımsak, yumurta kabuğu, salyangoz, kertenkele kuyruğu, kaplumbağa kabuğu, üzerlik, darı taneleri, karanfil, çörek otu, köpek tüyü, yaras iskeleti, kara boncuk, kurban gözü gibi nesnelere takılmaktadır (Erbek 2002).

Şekil 2.5. Muska ve Nazarlık (Erberk, 2002, 126).

2.1.6. Pıtrak Motifi:

Yapışkan ve dikenli yapısıyla bilinen pıtrak bitkisinden esinlenen bu motif, Anadolu insanı tarafından nazarlık olarak yorumlanmıştır. “Pıtrak gibi” deyimi, ağaçlardaki meyve bolluğunu ifade etmektedir. Bu yüzden, un çuvallarında, tandır örtülerinde, ekmeğin üstüne kapanan cicim dokumalarında sıkça kullanılmıştır. Bu motif; bıtrak, pıtrak ya da bıtırak gibi isimler almaktadır. Norveçte ise pıtrak motifi, “savaş düğümü” olarak bilinmektedir (Erbek, 2002). Bu motifler genellikle bordürlerde görülmektedir (Erbek, 1986) (Şekil 2.6).

Dokumada kullanılan pıtrak motifi, hem bereketi hem de yaşama bağlılığı, mücadele gücünü ve halkın doğayla kurduğu ilişkiyi de simgeler. Özellikle Denizli ve Afyon Türkmen yörelerinde bu heybe, çuval, at örtüsü ve beşikörtüsü gibi dokumalarda sıkça görülmekte; bu da onun hem işlevsel hem de estetik bir unsur olarak ne denli yaygın kullanıldığını ortaya koymaktadır (Perdahcı, 2011, s. 17).

Şekil 2.6. Pıtrak Motifi (Erbek 2002, 110)

2.1.7. Kuş Motifi:

Anadolu kültüründe çok katmanlı anlamlara sahiptir. Dokumalarda sıkça karşımıza çıkan bu motif; bir yandan özlem, haber bekleyişi, sevinç ve sevgi gibi olumlu duyguları yansıtırken; diğer yandan güç, kudret ve özellikle ölüm sonrası ruhun sembolü olarak da değerlendirilir. Halk inançlarına göre, kuşlar ruhun bedenden ayrılarak göğe yükselmesini temsil eder. Bu nedenle kuş, ölümlle birlikte gelen metafizik yolculuğun simgesi haline gelmiştir (Erbek, 2002, s. 190).

Anadolu'da kurulmuş çeşitli yerleşim yerlerinde imparatorluk sembolü olarak kullanılmıştır (Şekil 2.7). Ayrıca, kuşlar ilahi mesajların taşıyıcısı olarak görülür ve uzun bir yaşamın habercisi olduğuna inanılır (Oyman, 2019, s.14).

Şekil 2.7. Kuş Motifi (Erbek 2002,106)

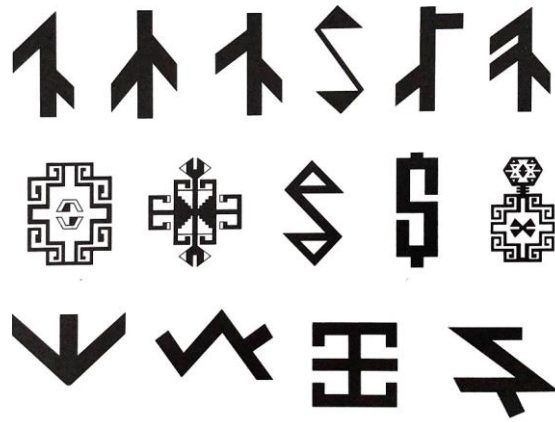
2.1.8. Damga (İm) Motifleri:

Türk damgaları, Orhun ve Yenisey abidelerindeki benzer veya çok az farklı veya tamamen farklı şekilleriyle Anadolu'daki çeşitli boy, soy, oymak, oba, aşiret ve cemaatler ile aileler arasında kullanılmakta ve hala yaşatılmaktadır. Bu damgalardan bazılarının (yiğitlik, mertlik, cesaret; güç, kuvvet; bereket, bolluk) manalarına geldikleri, damgayı uygulayanlar tarafından bilinmekteyse de bazılarının ne manaya geldikleri hakkında kesin bilgileri yoktur (Gülensoy 1989:18). Türk kültüründe boy, oba ve aile simgesi olarak kullanılan damgalar, aidiyetin ve kimliğin görsel temsili olarak kabul edilmektedir. Anadolu'nun yörelerinde bu tür damgalar, dokumaların kökenini belirtmek ve kültürel kimliği vurgulamak amacıyla kullanılmıştır.

Bu motiflerin ortak özelliği, geometrik düzen ve stilize edilmiş doğa unsurları ile şekillenmiş olmalarıdır. Motiflerin tekrar eden yapıları, hem estetik bir denge yaratmakta hem de motifin sembolik anlamını güçlendiren ritmik bir anlatı sunmaktadır.

Sonuç olarak, Anadolu Türk motifleri; toplumsal değerleri, inanç sistemlerini ve bireysel ifadeyi yansıtan güçlü kültürel sembollerdir. İm motifleri, özellikle dokumalarda belirginleşerek, her etnik grubun kendine özgü estetik anlayışını ve aidiyet duygusunu gelecek kuşaklara aktarmayı mümkün kılar (Erberk, 20021 s. 180)

Bu motifler, geçmişten günümüze kültürel sürekliliği sağlarken, aynı zamanda çağdaş tasarım yaklaşımlarına da ilham verecek zengin bir görsel hafıza sunmaktadır. Çalışmanın devamında, bu motiflerin dijital tasarım teknikleriyle nasıl yeniden yorumlanabileceği ve deri sanatına nasıl entegre edilebileceği ele alınacaktır (Şekil 2.8).

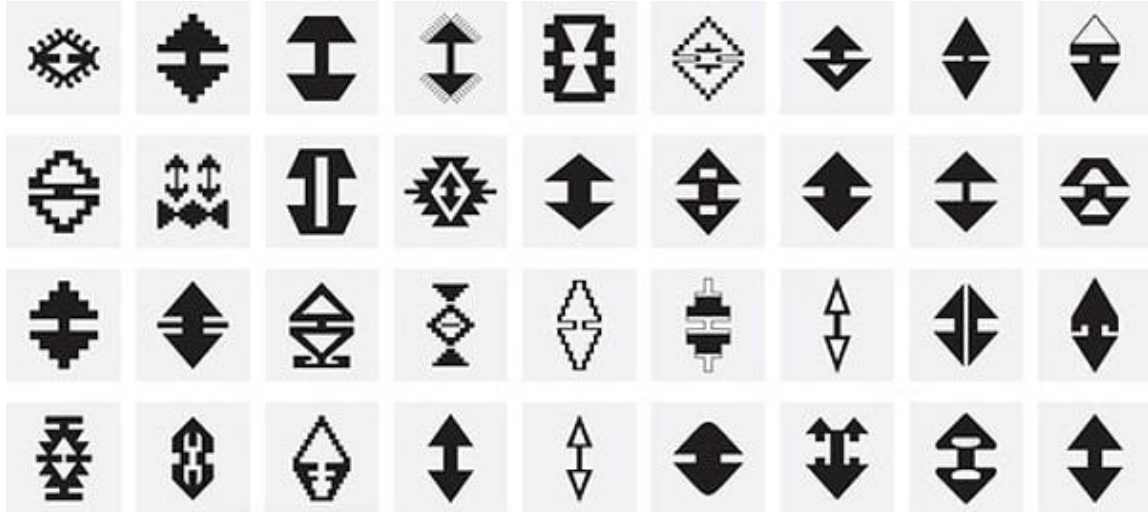

Şekil 2.8. Damga, İm (Erberk 2002, 184, 185)

2.1.9. Bukağı Motifi:

Bukağı motifi, Türk süsleme sanatında ve özellikle Anadolu kilim dokumalarında sıkça karşılaşılan, derin anlamlar taşıyan geleneksel bir semboldür. Bu motif, adını eski Türkçede “bağ” anlamına gelen “bukağı” kelimesinden alır ve bağlılık, birliktelik, evlilik ve sadakat gibi kavramları simgeler. Eşkenar üçgenin bir bağ ile birleşmesiyle oluşturulan bu motif, sadece biçimsel bir unsur değil, aynı zamanda damgaları taşıyan bir kültürel ifadedir. Anadolu'da ejder, akrep gibi koruyucu anlamlar yüklenen bazı motiflerin merkezine stilize edilmiş şekilde yerleştirilen bukağı, cam ve malı kötülüklerden koruma işleviyle de öne çıkar (Erbek, 2002, s. 76).

“Bukağı” kelimesi Türkçe’de, hayvanların bulunduğu yerden uzaklaşmasını engellemek amacıyla, ön ayaklarına takılan iki halka ve bunları birbirine bağlayan yaklaşık 60 cm uzunluğundaki zincirden oluşan bir araçtır (Erbek, 2002). Türk el sanatlarında, özellikle dokuma ürünlerinde sıkça rastlanan bu motif, aile birliğinin korunmasını, âşık çiftlerin birbirine olan bağlılığını simgelemekte ve ayrılığın engellenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda Bukağı Motifi farklı kaynaklarda değişik isimlerle de tanımlanıp, Pranga motifi gibi isimlerle de karşımıza çıkmaktadır (Sevim & Canay, 2013) (Şekil 2.9).

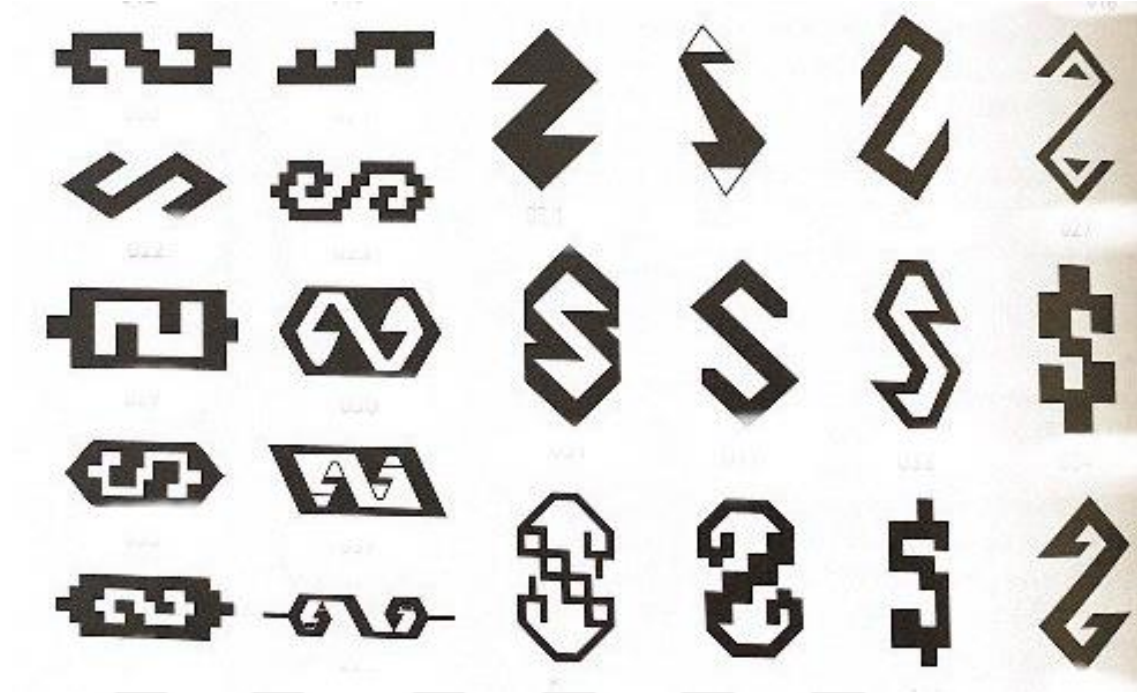

Şekil.2.9. Bukağı Motifi (Erzincan, A. ve Arkadaşları, 2021).

2.1.10. Çengel Motifi

Çengel motifi, Anadolu dokumalarının önemli sembollerinden biri olup, genellikle kilim ve halı motiflerinde sıkça karşımıza çıkar. Anadolu dokuma kültüründe sıklıkla karşılaşılan çengel motifi, hem estetik hem de simgesel anlamlar taşıyan özgün bir tasarım ögesidir. “S” harfine benzer kıvrımlı yapısıyla stilize edilen bu motif farklı yönleri ve karşıt kavramları bir araya getirme işleviyle öne çıkar. Bu nedenle çengel, jaga görsel bir unsur eğil, aynı anda diyalektik bir simge olarak yorumlanır; zıtlıkların uyum içinde bir arada İvar olabileceğini işaret eder (Erbek, 2002, s. 138), Bu motif, koruma ve bağlılık anlamlarıyla özdeşleşmiştir. Göz değmesine karşı koruma sağladığına inanılırken, aynı zamanda eril ve dişil ögeler arasındaki dengeyi de simgeler. Kadın ve erkek, rüzgâr ve su, deniz ve dalga, dağ ve vadi gibi zıtlıkları bir araya getirerek uyum ve bütünlüğü temsil eder (Yıldırım, 2023).

Çengel motifinin sembolik anlamları, evlilik ve bereketle de ilişkilendirilir. Özellikle kadın ve erkek arasındaki bağı kuvvetlendirdiğine inanılır, bu nedenle de yeni evli çiftlerin eşyalarında sıkça kullanıldığı görülür (Erbek, 2002). Hem koruyucu hem de birleştirici işlevleriyle, Anadolu dokuma kültüründe güçlü bir sembolik değere sahiptir. Özellikle nazar motifleriyle birlikte kullanıldığında, kötü bakışlardan korunmayı amaçlayan bir tılsım İşlevi üstlenir. Bu kullanım, halk inançlarında gözle temasın uğursuzluk getireceği düşüncesine dayanır. Çengel, bu bakışların etkisini kırmak ve koruyucu bir aura oluşturmak üzere kompozisyonlara dahil edilir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde bu motif; çakmak, eğri balık, küçük karabalık gibi adlarla da anılmakta ve çeşitli yerel yorumlarla zenginleşmektedir. Ayrıca, Oğuz boylarından Bayındır aşiretine ait bir damga (im) olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Bu yönüyle çengel motifi, sadece estetik bir unsur değil; etnik kimlik ve aidiyetin de bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Perdahcı, 201 1, s. 28) (Şekil 2.10).

Şekil.2.10. Çengel motifleri (Erbek 2002:141)

2.1.11. Bereket Motifi

Anadolu dokuma geleneğinde önemli bir yer tutan bereket motifi, bolluk, uğur, mutluluk ve yeniden doğuş temalarıyla yakından ilişkilidir. Bu motif; yalnızca maddi zenginliği değil, aynı zamanda yaşamın sürekliliğini, üreme kapasitesini ve toplumsal refahı da eler. Bereketle ilişkilendirilen semboller, genellikle doğayla güçlü bir bağ içindedir. Dut, nar, üzüm, karpuz, incir gibi meyveler ile arpa ve buğday başakları, bitkisel anlamda bereketin kaynağını oluştururken; boğa, koç, geyik, balık, ejderha, yılan ve kelebek gibi hayvan figürleri de bereketin mitolojik ve simgesel yönünü temsil eder (Canay 2011, s. 39) (Şekil 2.11).

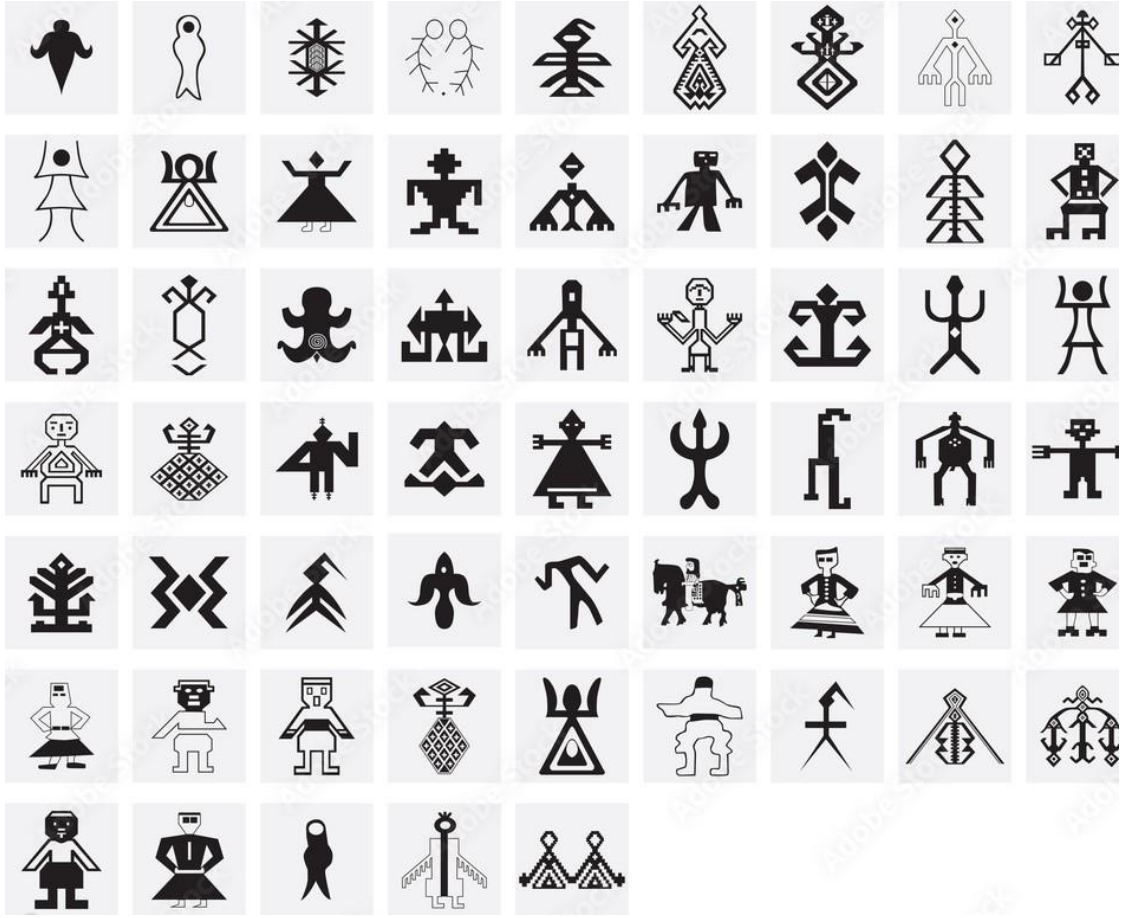
Şekil.2.11. Bereket Motifi (Erberk 2002, 54)

Bu sembollerin kullanım amacı, halk inançlarında “uğurlu” kabul edilen çocuk, ev, eşya ya da hasat gibi yaşamın çeşitli alanlarında olumlu sonuçlar elde etme arzusuyla ilgilidir. Anadolu halkı için bereket, yalnızca fiziksel ürün çokluğu değil, aynı zamanda hayırlı ve verimli bir yaşamın işaretidir. Bu nedenle, uğur ve bereketle ilişkilendirilen motifler sıklıkla düğün, doğum ve hasat gibi ritüel temelli etkinliklerin sembolik parçası olarak dokumalarda yer alır.

Bereket motifi çoğunlukla koçboynuzu ve elibelinde gibi diğer güçlü figürlerle birlikte kullanılır. Bu üçlü birliktelik; kadın ve erkek birlikteliğini, doğurganlığı, evliliği ve doğanın döngüsel canlılığını yansıtan zengin bir anlatım zemini oluşturur. Özellikle mevsimsel yenilenme, baharın gelişi ve toprağın canlanması gibi doğal olaylarla da ilişkilendirilen bu motif, Anadolu'nun farklı yörelerinde çeşitlenerek hem biçimsel hem de içeriksel zenginlik kazanmıştır (Erbek, 2002, s, 58).

2.1.12. İnsan Motifi

Anadolu dokumalarında yer alan İnsan motifi, düşünen, hisseden ve üreten varlığın simgesel temsili olarak karşımıza çıkar. Bu motif, yalnızca fiziksel bir figürü değil, aynı zamanda zihinsel ve duygusal derinliği olan bir varoluşu ifade eder. Dokuyucular tarafından sıklıkla kullanılan bu desen, özellikle kız ve erkek çocuklara yönelik özlemleri ya da çocuk sahibi olma beklentisini dile getirmenin bir yolu olmuştur (Canay, 2011, s. 45) (Şekil 2.12).

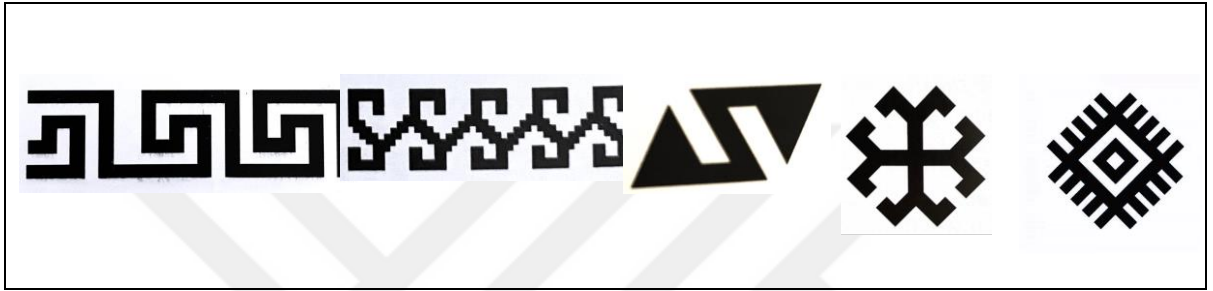

Şekil.2.12. İnsan Motifi (Erberk 2002, 64)

Ayrıca insan motifi, hem doğurganlık ya da aileye dair arzuları hem de uzaktaki bir sevgiliye duyulan özlemi veya bir yakının hasretini de sembolize eder. Bu yönüyle motif, bireysel duyguların anonim kültürel bir dile dönüştüğü bir anlatım aracıdır. Aynı zamanda İnsan, akıl ve bilinç sahibi oluşuyla yaratıcı düşüncenin sembolüdür; bu sebeple İnsan figürü, dokuma sanatında yalnızca bedeni değil, zihni ve ruhu temsil eden simgesel bir form olarak yer bulmuştur.

2.1.13 Hayatı Simgeleyen Motifler

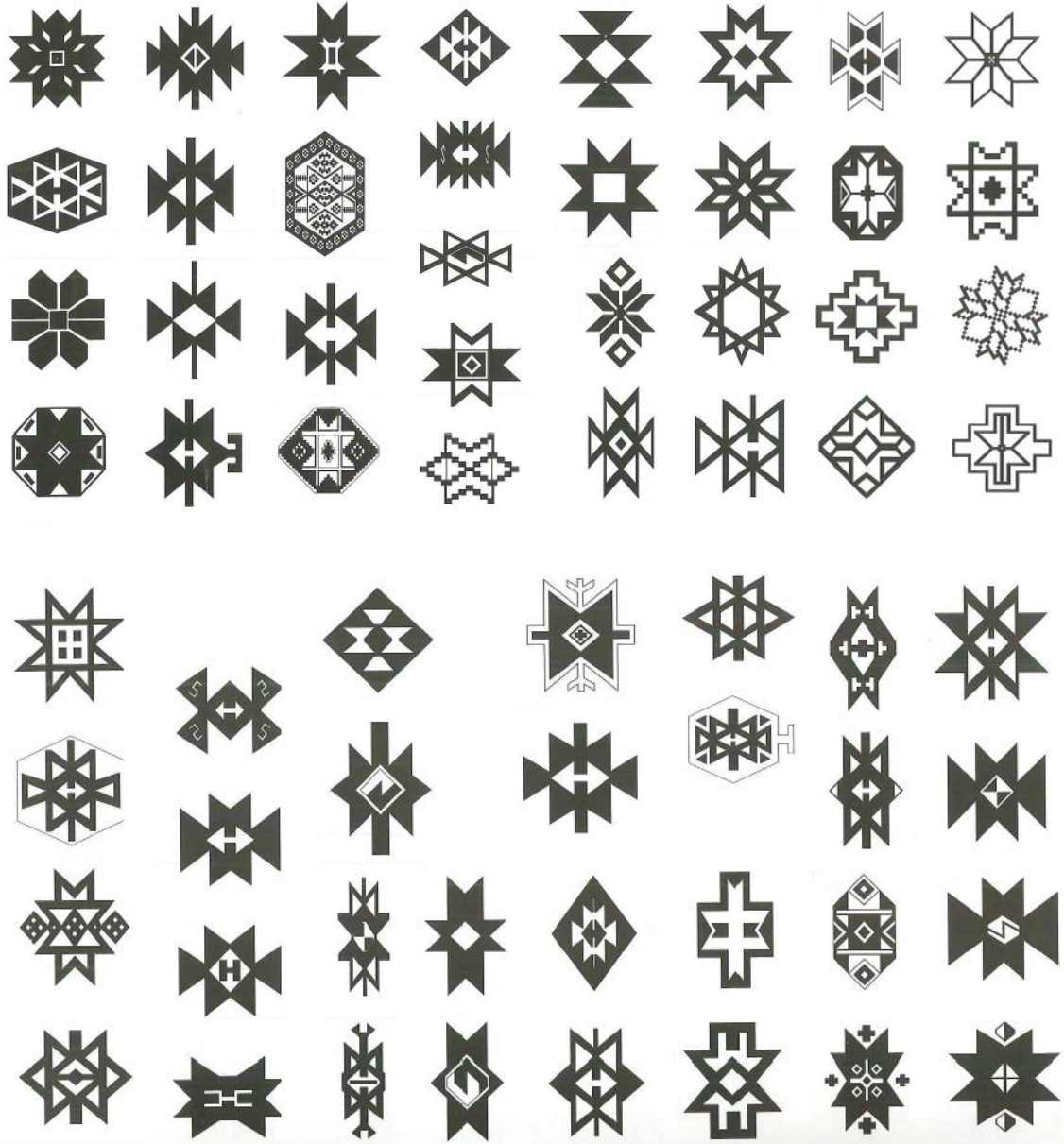
Anadolu dokuma geleneğinde bazı motifler, yaşamın devamlılığını ve insanın ruhsal varlığını sembolize eden güçlü simgeler olarak değerlendirilmiştir. Bu motifler yalnızca estetik birer öge değil; aynı zamanda bolluk, bereket, ruhsal arınma, kötü enerjiden korunma gibi kültürel inanışları da temsil etmektedir. Hayatı simgeleyen motifler arasında pıtrak, muska, çengel, suyolu, göz, haç ve yılan motifleri öne çıkar (Şekil 2.13).

Şekil.2.13. Hayatı Simgeleyen Motifler (Erberk, 2002)

2.1.14. Yıldız Motifi

Anadolu halk inançlarında, gökyüzüyle bağlantılı semboller tarih boyunca derin anlamlarla yüklenmiştir, Yıldızlar, tıpkı güneş ve ay gibi, hem göksel cisimler olarak hem de kader, umut ve evrensel düzen ile ilişkilendirilen güçlü metaforlar olarak değerlendirilmiştir. İslamiyet öncesi inanç sistemlerinden itibaren yıldızlara atfedilen bu anlamlar, zamanla Anadolu kültürlerinde ortak bir anlayış biçimine dönüşmüştür (Erbek, 2002, s. 86) (Şekil 2.14).

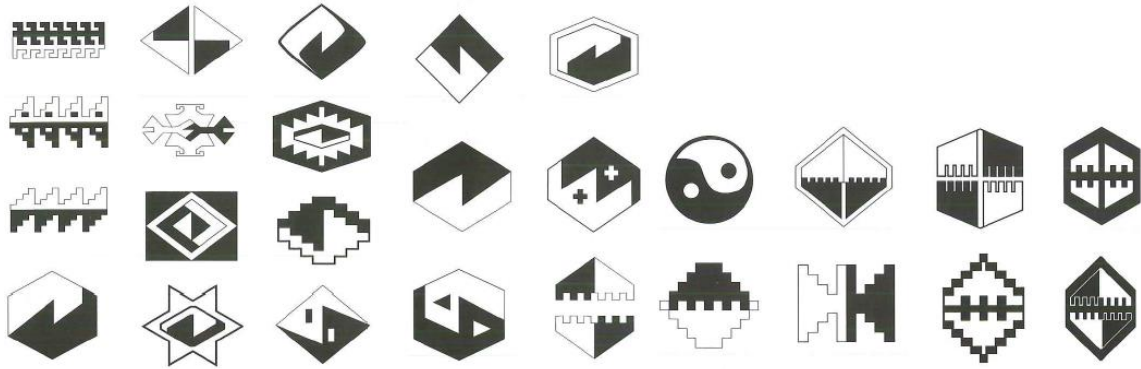
Şekil.2.14. Yıldız Motifi (Erberk 2002, 99)

Tıma sanatında ise yıldız motifi eski ve en yaygın geometrik düzenlemelerden biri olarak karşımıza çıkar. Genellikle iç içe geçmiş iki eşkenar üçgen biçiminde stilize edilen bu motif, hem estetik hem de sembolik düzeyde zengin bir içerik taşır. Motifin merkezindeki düzenleme, kadın ve erkek arasındaki uyumu, aşkı ve birleşmeyi simgelerken; aynı zamanda doğadaki tüm varlıkların birlik ve denge içinde var olduğu düşüncesine dayanan felsefi bir anlam dünyasını da yansıtır (Canay, 201 1, s. 54).

Yıldız motifi, kilim ve halı dokumalarında sıklıkla haç ve kare motifleriyle birlikte kullanılarak evrensel sembol e dönüştürülmüştür. Bu birliktelik, dört ana önü (kuzey -batı), unsuruna dört göksel bölgeyi simgeleyen kozmolojik bir düzenin görsel ifadesi hâline gelmiştir. Böylece yıldız motifi, hem süsleme amacıyla hem de toplumsal cinsiyet dengesel kozmik düzen ve ruhsal birlik düşüncelerini görselleştiren bir sembol olarak işlev görür (Perdahcı, 2011, s. 22).

2.1.15 Aşk ve Birleşim Motifi

Ying-yang simgesinden esinlenen ve Anadolu kültüründe yerel yoruma dönüşen aşk ve birleşim motifi, karşıtlıkların bir arada var olabilmelerini temsil eder. Güzel-çirkin, gece- gündüz, Cennet-cehennem, kadın-erkek gibi zıtlıklar, bu motif aracılığıyla sembolleştirilmiştir. Anadolu insanının yaşam felsefesinde, bu tür karşıtlıklar çatışma değil; tamamlayıcılık ilişkisiyle anlam bulur (Şekil 2.15).

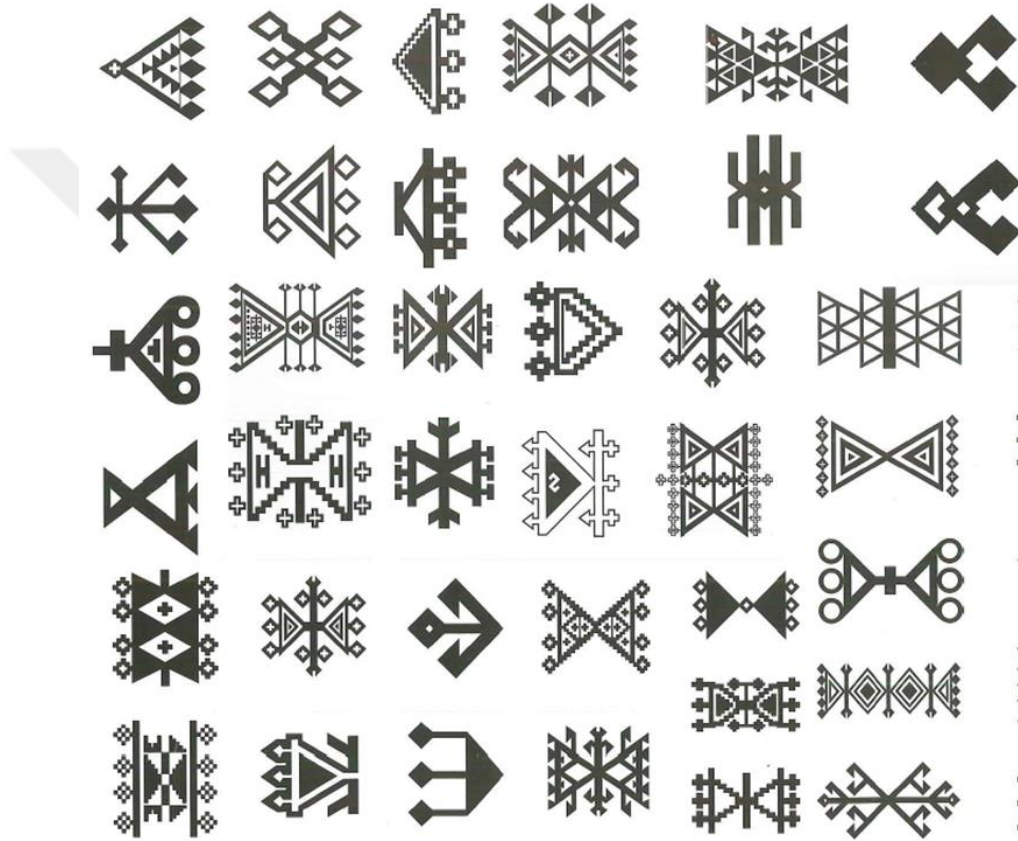
Şekil.2.15. Aşk ve Birleşim Motifi (Erberk 2002, 85)

Motif, hayatın tüm unsurlarının bir denge ve uyum içerisinde var olduğuna işaret eder. İki zıt parçadan oluşan bu desenin siyah bölümünde az miktarda beyaz, beyaz bölümünde ise bir miktar siyah bulunması, her zıtlıkta karşıtının izini taşıdığına dair kadim bir anlayışı yansıtır (Erbek, 2002, s. 84). Bu yönüyle motif, hoşgörü, denge ve bütünlüğü simgeleyen güçlü bir kültürel sembol olarak Anadolu dokuma sanatında yerini almıştır.

2.1.16. Saçbağı Motifi

Anadolu'da kadınların saçlarına taktıkları süsler ve saç kesim biçimleri, toplumda kadının yerini ve statüsünü ifade eden sessiz ama etkili bir iletişim aracıdır. Kadınlar, her duyguyu ve düşüncüyü doğrudan dile getiremedikleri sosyal yapılarda, sembolik anlatım biçimlerine yönelmişlerdir. Bu bağlamda saç, kadının kimliğinin bir parçası olarak

simgesel anlamlar yüklenmiş bir ifade aracına dönüşmüştür (Erberk, 2002, S, 66) Saç bağı motifi, Anadolu dokumalarında evlenme arzusunun bir göstergesi olarak kullanılır. Aynı zamanda doğurganlık, bereket ve yeni yaşamın başlangıcını da simgeler. Saç modelleri, kadınların yaşamsal beklentilerini ve sosyal rollerini yansıtmak için kullanılmıştır. Örneğin genç kızlar evlenme isteğini göstermek amacı 'zülûf' adı verilen kısa saç tutamları bırakır ya da saçlarını tek örgü halinde şekillendirir. Evli kadınlar ise saçlarını çift örgü yapar ve bu örgülerin uçlarını renkli ipliklerle süsleyerek evliliklerini ve aile bağlarını simgelerler (Şekil 2.16).

Şekil.2.16. Saçbağı Motifi (Erberk, 2002, 68)

Anadolu'da kilim örneklerinde saç bağı motifini soyu simgeleyen motifler ile birlikte kompozisyon oluşturulduğu, dokumanın bordür ve zemin kısmında kullanıldığı görülmektedir.

2.1.17. Sandıklı Motifi

Anadolu'nun geleneksel dokuma kültüründe önemli bir yere sahip olan sandıklı motifi, genç kızların evlilik sürecine hazırlık aşamasında oluşturdukları çeyiz sandığını simgeler. Bu sandıklar yalnızca maddi eşyaların muhafaza edildiği birer nesne değil; aynı zamanda genç kızın geleceğe dair umutlarını, özlemlerini ve

düşlerini de içinde barındırır. Özenle işlenen, dokunan veya örülen her bir çeyiz parçası, bireyin hem kadınlık kimliğiyle hem de evliliğe dair beklentileriyle iç içe geçmiş bir anlatım biçimidir (Canay, 2011, s. 48) (Şekil 2.17).

Şekil.2.17. Sandıklı Motifi (Erberk 2002, 83)

Motifin taşıdığı anlam sadece evlilikle sınırlı değildir. Beşikörtülerinde kullanılan “cicim” dokumalar üzerinde rastlanan benzer desenler ve çocuk beşiklerinde yer alan oymalı motiflerle kurulan biçimsel paralellik, bu sembolün annelik ve çocuk sahibi olma arzusunu da yansıttığını göstermektedir. Bu açıdan sandıklı motifi, sadece kadının evlilik hayalini değil; aynı zamanda yaşamın devamına ve soyun sürdürülmesine dair içsel özlemini de temsil eder (Erbek, 20021 s. 91).

Bazı Anadolu yörelerinde sandık motifi, yalnızca yaşamın başlangıcını değil, aynı zamanda sonunu da sembolize eden bir araç olarak karşımıza çıkar. Özellikle dokumalarda tekrar eden kare formu, evrenin dört yönünü ve yaşamın mekânsal bütünlüğünü temsil ederken; sandığın hem çeyiz sandığı hem de ölüm sonrası eşyaların konulduğu tabutla ilişkilendirilmesi, yaşam ve ölüm döngüsünün Anadolu kültüründeki iç içe geçmiş doğasını gözler önüne serer (Perdahcı, 2011: 17).

2.1.18. Haç Motifi

Yatay ve dikey çizgilerin kesişimiyle oluşur; kare ve daire gibi formlarla birlikte kullanıldığında, kompozisyona geometrik bir zenginlik kazandırır. Uçlarının dört yöne açılması nedeniyle kötü bakışların dört bir yana dağıtıldığı ve etkisinin azaltıldığına inanılır. Haç, yalnızca nazardan korunma amacıyla değil, aynı zamanda yaşamın sürekliliğini simgeleyen bir unsur olarak da değerlendirilir. Bu yönüyle Anadolu'nun farklı bölgelerinde sıklıkla karşımıza çıkar (Karakelle & Kayabaşı, 2018: 26-39) (Şekil 2.18).

Şekil 2.18. Haç Motifi (Erberk, 2002, 136)

2.1.19 Yılan Ejder Motifi

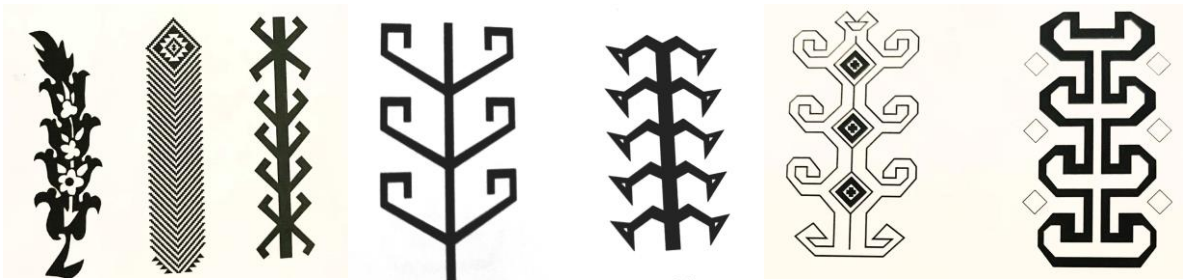
Yılan motifi, gizemli ve simgesel özellikleri nedeniyle birçok kültürde olduğu gibi Anadolu kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Doğaüstü güçlerle ilişkilendirilen yılan; ölümsüzlük, doğurganlık, güç ve evrenin yaratılışı ile bağdaştırılır (Canay, 2011: 68) (Şekil 2.19). Halk inançlarında hem korkulan hem de saygı duyulan bir varlık olarak kabul edilen yılan, dokumalarda zigzag, ejder ya da bulut formlarında stilize edilerek resmedilmiştir. İnsan ruhunu temsil eden bu motif, koruyucu özelliğiyle ön plana çıkmakta ve aynı zamanda yaşamı simgeleyen anlamlar taşımaktadır.

Şekil.2.19. Yılan Ejder Motifi (Erberk 2002: 150,151)

2.1.20. Hayat Ağacı Motifi

Ağaçlar ve bitkiler, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren üretkenlik, bereket ve yaşamın sürekliliği ile doğrudan ilişkilendirilmiş; bu ilişki, dokuma sanatında da kendini göstermiştir. Özellikle Anadolu kültüründe önemli bir yere sahip olan hayat ağacı motifi, hem fiziksel yaşamı hem de ölüm ötesi varoluşa dair umutları ve ruhsal yenilenmeyi simgeler (Erberk, 2002: 166) (Şekil 2.20).

Şekil.2.20. Hayat Ağacı Motifi (Erberk 2002: 174,179)

Hayat ağacı, genellikle dünya ile gökyüzü bir başka deyişle yeryüzü ile cennet arasında bir bağ olarak tasavvur edilmiştir. Bu yönüyle motif, hem kozmik düzeni temsil eder hem de varoluşun merkezinde yer alır. Anadolu dokuma geleneğinde hayat ağacını simgelemek üzere selvi, zeytin, incir ve palmye gibi kutsal kabul edilen

ağaçlara sıklıkla yer verilmiştir. Bu ağaçlar, kendi kültürel bağlamları içerisinde sonsuzluk, umut, barış ve diriliş gibi kavramları çağrıştırmaktadır.

Hayat ağacı motifi, yalnızca Anadolu coğrafyasında değil, aynı zamanda Orta Asya Şaman inanç sisteminde de önemli bir simge olarak karşımıza çıkar. Şamanist kozmolojide “akağaç” olarak bilinen bu motif, dünyanın merkezi olarak kabul edilir ve gökyüzü ile yer arasında bir geçiş merdiveni işlevi görür. Anadolu’daki bazı halk anlatılarında ise “can ağacı” olarak adlandırılmış, bu bağlamda da ölümsüzlük temasının güçlü bir simgesi hâline gelmiştir.

2.1.21. Göz Motifi

Göz, insanlık tarihinin en eski sembollerinden biri olarak, hem görsel algının bir aracı hem de duyguların ve ruhsal derinliğin aynası olarak kabul edilmiştir. Eski çağlardan bu yana birçok kültürde göz, yalnızca görmekle sınırlı kalmamış; aynı zamanda anlamak, hissetmek ve etkilemek gibi metaforik anlamlarla da yüklenmiştir. Bu bağlamda göz, kimi zaman bilgelik ve aydınlanma, kimi zamansa kötü bakışların kaynağı olarak simgeleştirilmiştir (Erbek, 2002: 128) (Şekil 2.21)

Şekil.2.21. Göz motifleri (Erbek 2002:130)

Anadolu halk inançlarında göz, özellikle “nazar” kavramıyla özdeşleştirilmiştir. İnsanlara, hayvanlara, eşyalara ya da mallara zarar verdiğine inanılan “kem göz” olgusu, kötü bakışların etkisinden korunma gerekliliğini doğurmuştur. Bu amaçla dokumalarda koruyucu göz motifleri kullanılmış; kötülüğe

karşı yine göz figürünün kendisi sembolleştirilerek talismanik bir unsur hâline getirilmiştir. Halı ve kilimlerde bu motif, koruyucu bir işlev üstlenmiştir.

Göz motifi genellikle üçgen başta olmak üzere; kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen ve haç gibi çeşitli geometrik formlarla stilize edilmiştir. Bu çeşitlilik, hem estetik hem de kültürel açıdan motifin taşıdığı zenginliği ortaya koymaktadır. Ayrıca göz figürü, sıklıkla koçboynuzu, elibelinde ve bereket motifleriyle birlikte kullanılmış; bu birliktelik, göz motifini hem koruyucu hem de üretkenliğe teşvik eden bir semboller dizisine dâhil etmiştir. Bu yönüyle göz motifi, Anadolu dokuma geleneğinde çok katmanlı simgesel işlevi olan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Kilim ve Dokuma Kültürü

Anadolu'nun köklü dokuma geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan Orta Asya kökenli Türk topluluklarının tarihsel süreçte geliştirdiği çadır medeniyeti, bu bağlamda büyük önem taşır. "Çadır medeniyeti", hem bir yaşam biçimi hem de kozmolojik bir anlayışın, sosyal örgütlenmenin ve kültürel üretimin mekânsal temsili olarak değerlendirilir. Bu medeniyet anlayışının merkezinde yer alan "Gök Kubbe" kavramı ise, evrenin kutsal bir merkez etrafında düzenlendiği inancına dayanır. Göçebe Türk topluluklarının çadırlarının kubbeli yapısı, gökyüzünü sembolize eden bu düşüncenin mekâna yansımalarıdır. Dolayısıyla, bu kozmolojik ve kültürel yapı, dokuma sanatının da hem formuna hem içeriğine yön vermiştir. Mircea Eliade'nin tanımladığı gibi, kutsal merkezin çevresinde kurulu evren anlayışı, "kozmetik düzenin sembolik tekrarı" olarak görülebilir (Eliade, 1959). Bu kozmolojik yaklaşım doğrultusunda, Anadolu dokuma sanatında motifler yalnızca süsleme unsuru değil, inanç ve kimlik gibi kavramların sembolik taşıyıcısıdır. Özellikle "göz", "bukağı", "sandık" ve "haç" gibi motiflerin korunma, bağlılık ya da dönüşümle ilişkilendirilmesi, Turner'ın ritüel sembol anlayışıyla da uyumludur (Turner, 1967). Bu anlayışın bir sonucu olarak, Anadolu'da gelişen dokuma sanatında motifler yalnızca süsleme unsuru olarak değil, aynı zamanda inanç, aidiyet, güç, doğurganlık ve korunma gibi kavramların sembolik taşıyıcısı olarak kullanılmıştır. Her dokuma, üretildiği topluluğun tarihsel belleğini ve kültürel kimliğini taşıyan bir belge niteliğindedir.

Anadolu'da dokuma yalnızca işlevsel kullanımının ötesinde, bireylerin duygu ve düşüncelerini ifade ettikleri, toplumsal değerleri aktardıkları ve kültürel kimliği

korudukları birer araç olarak da değerlendirilmiştir. Her dokuma, üreticisinin ve toplumunun dünya görüşünü, doğa ve evrenle kurduğu ilişkinin görsel bir izdüşümünü taşır. (Böke, 2013, s.45), geleneksel motiflerin bu yönünü vurgulayarak “dokuma, yalnızca iplikten ibaret değildir; aynı zamanda düşünceden, hafızadan ve inançtan da oluşur” demektedir. Dokuma yüzeyleri, dünya görüşünü, doğa ve evrenle kurduğu ilişkileri temsil eden simgesel anlatım alanlarıdır. Anadolu'nun dokuma geleneği, yalnızca coğrafi bir alanın değil; aynı zamanda Orta Asya'dan gelen kadim bir kültürel mirasın taşıyıcısıdır. Bu gelenek, göçebe yaşam tarzının şekillendirdiği işlevsel ihtiyaçlardan doğmuş ve zamanla estetik, sembolik ve inanç temelli boyutlar kazanmıştır.

2.2.1. Motifte Teknik, Üslup ve Yerel Değişkenlik

Anadolu dokuma kültürü, yalnızca tematik ve sembolik anlamlar etrafında şekillenmemekte; aynı zamanda üretim teknikleri, üslup farklılıkları ve bölgesel uygulamalar açısından da büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Dokuma motiflerinin biçimsel özellikleri, kullanılan teknikle ve ait oldukları bölgenin kültürel kimliğiyle yakından ilişkilidir (Arseven, 1983, s. 54; Erbek,2002, s. 142). Her motif, dokuyucunun yaşam tecrübelerini, duygularını ve kültürel değerlerini yansıtan bir anlatı niteliği taşımaktadır.

2.2.2. Teknik Yöntemlerin Motif Formlarına Etkisi

Dokuma yüzeyinde kullanılan teknik- örneğin cicim, zili (sili), sumak veya düz kilim dokuma- motifin geometrik yapısını ve görsel niteliğini doğrudan belirler.

- Zili ve sumak gibi kabartmalı tekniklerde motifler daha plastiktir; üç boyutlu bir görsellik sunar.
- Palaz ve düz kilim dokumalarında ise desenler genellikle keskin kenarlı ve geometrik formlarla sınırlıdır. Bu teknik farklar, motifin yorumlanma biçimini de etkilemekte; aynı motif farklı tekniklerde farklı anlam katmanları kazanabilmektedir (Erbek, 2002, s. 144).

2.2.3. Üslup Farklılıkları: Göçebe ile Yerleşik Kültürün Etkileşimi

Göçebe toplumlarda gelişen motifler, genellikle soyut, simgesel ve stilize edilmiştir. Özellikle Afşar, Türkmen ve Yörük topluluklarına ait dokumalarda stilizasyon daha belirgindir. Buna karşın yerleşik halkın ürünlerinde, motifler daha gerçekçi ve doğaya yakındır. Hayvan figürleri, bitkisel motifler ve gündelik yaşamdan alınan simgeler daha

tanımlıdır (Peri, 2011, s. 10). Bu üslup farklılıkları, hem estetik bir tercih hem de yaşam biçiminin, doğa ile kurulan ilişkinin ve toplumsal yapının dokumaya yansımalarıdır.

2.3. Yerel Yorumlar ve Terminolojik Çeşitlilik

Aynı motif, farklı yörelerde farklı biçimlerde adlandırılmakta ve yorumlanmaktadır.

Örneğin:

- Elibelinde motifi, farklı coğrafi bölgelerde “gelin kız”, “kazan kulpu” ve “tarak” gibi çeşitli adlarla anılmakta olup, bu bağlamda anlam ve biçim açısından zenginleştiği gözlemlenmektedir.
- Koçboynuzu motifi “boynuzlu yanış”, “koçlu yanış” veya “koçbaşı” adlarıyla halk arasında yaygınlık kazanmıştır (Erbek, 2002, s. 30; Canay, 2011, s. 39).

Bu terminolojik çeşitlilik, Anadolu'nun kültürel coğrafyasındaki zenginliğe işaret eder. Motifin temel anlamı korunurken, yöresel söylemlerle sosyo-kültürel belleğini ve yaşam tarzını yansıtan bir anlatı aracına dönüşür.

2.3.1. Damga: Motifin Kimliksel Yönü

Motifler hem estetik bir süsleme unsur hem de kültürel kimliğin taşıyıcısı olarak da işlev görür. Anadolu'da bazı aşiret ve boylara ait im ve damgalar, dokuma yüzeylerine işlenerek aidiyet bildirim amacıyla kullanılmıştır. Bu simgeler, topluluğun kökenini, tarihsel belleğini ve geleneksel yapısını sonraki kuşaklara aktaran kültürel işaretler niteliğindedir (Erbek, 2002, s. 180; Arseven, 1983, s. 57).

Damga motifleri, yalnızca anlam katmanlarıyla değil; aynı zamanda teknik, biçimsel ve kimliksel yönleriyle de çok boyutlu bir değerlendirme alanı sunar. Her bir damga, ait olduğu topluluğun sosyo-kültürel yapısını, inanç sistemini ve kolektif hafızasını yansıtan birer sembol olarak dokumalarda yer bulur. Bu yönüyle damgalar, dokumanın görsel bir kimlik beyanı haline gelmesini sağlar.

2.3.2. Gelenek, İnanç ve Tasarım Arasında Anadolu'nun Yaratıcılığı

Anadolu dokuma kültüründe kadın, yalnızca üretici değil; aynı zamanda kültürel belleğin taşıyıcısı, yorumlayıcısı ve yeniden inşa edicisidir. Kadınların elleriyle oluşturdukları dokumalar, hem bireysel hem de toplumsal hafızanın simgesel bir dili hâline gelmiştir. Her motif, kadının yaşam deneyimi, inanç sistemi ve estetik anlayışıyla

biçimlenmiş; böylece dokuma, zanaat olmanın yanında özgün bir tasarım pratiği olarak kültürel kimliğin görsel ifadesine dönüşmüştür (Canay, 2011, s. 45; Erbek, 2002, s. 166).

Bu bağlamda, dokuma yüzeyleri kadınların duygularını, değerlerini ve dünyaya bakışlarını aktardıkları bir anlatı alanı olarak değerlendirilmelidir. Her ilmek, geçmişten geleceğe uzanan bir kültürel sürekliliğin parçasıdır.

2.3.3. Dokuma: Kadının Sessiz İfadesi

Kırsal kesimdeki Anadolu kadınları, tarih boyunca düşüncelerini, özlemlerini ve hayallerini sözlü olarak ifade edemeyecekleri durumlarda, dokuma yüzeyini bir anlatım aracı olarak kullanmışlardır.

Gelinlik çağındaki bir genç kız, çeyizi için dokuduğu kilimde evliliğe dair hayalini, evlat özlemi çeken bir anne, elibelinde motifine yer vererek bu dileğini, ölen bir yakını için yas tutan bir kadın, kuş ya da göz motifiyle bu duygusunu ifade etmiştir (Ateş, 1996, s. 153). Bu anlatım biçimi, bireysel yaratıcılığın kolektif geleneklerle harmanlandığı bir kültürel sanat formudur.

2.3.4. Motiflerde Dişil Bellek ve Annelik Teması

Anadolu kadınları, özellikle doğurganlık, annelik, bereket ve yaşamın sürekliliği gibi kavramlara ilişkin duygularını dokumalara işlemişlerdir.

- Elibelinde motifi, kadının üretkenliğini ve koruyucu kimliğini,
- Koçboynuzu motifi eril güçle birlikte üreme arzusunu,
- Sandıklı motifi, evlilik ve çocuk sahibi olma hayalini simgeler (Perdahcı, 2011, s. 9; canay, 2011, s. 48).

Bu temalar, kadının toplum içindeki varlığını yalnızca biyolojik değil, kültürel ve ruhsal bir aktör olarak da konumlandırır.

2.4. Geleneksel İnanışların Motif Yorumuna Etkisi

Kadınların kullandığı pek çok motif, geleneksel halk inançları ve dini ritüellerle bağlantılıdır.

Muska, göz ve çengel motifleri, halk arasında nazardan ve kötülükten korunma isteğinin sembolleri olarak dokumalarda sıkça yer alır. Bu motifler, apotropaik (kötülüğü

uzaklaştırıcı) işlevleriyle, bireyin ve topluluğun manevi güvenliğini sağlama amacı taşır (Karakelle & Aybaşı, 2018, s. 26–36).

- Hayat ağacı ve suyolu motifleri ise, ruhsal arınma, yeniden doğuş ve yaşamın sürekliliği inancının görsel yansımalarıdır. Bu semboller, hem bireysel hem de kozmik düzeyde bir dönüşüm ve yenilenme fikrini temsil eder (Erbek, 2002, s. 166).

Kadınlar bu inanç temelli motifleri sadece estetik bir unsur olarak değil, aynı zamanda tılsımsal bir koruyucu öge olarak da değerlendirerek dokuma yüzeyine motiflerin rastgele yerleştirilmediği, belirli bir kompozisyon anlayışı ve anlatım kurgusuyla şekillendiği göz önüne alındığında, Anadolu kadınının yaratıcı rolü daha da belirgin hale gelmektedir.

Her motifin yeri, yönü, tekrar sayısı ve diziliş biçimi; kadın dokuyucunun zihnindeki düzenin, inançlarının ve görsel hafızasının bir yansımasıdır (Arseven, 1983, s. 53). Bu durum, dokumanın yalnızca işlevsel değil; aynı zamanda sanatsal ve sembolik bir anlatım olduğunu gösterir.

Bu bölüm, Anadolu kadınının dokuma yoluyla gelenek ve inancı nasıl sanatsal bir dile dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Motifler, sadece bir desen değil; kadın zihninin, duygusunun ve toplumla kurduğu ilişkinin dışavurumudur.

2.5. Anadolu'da Dokuma Teknikleri ve Malzemeler

Anadolu, tarih boyunca çeşitli dokuma tekniklerinin geliştiği ve uygulandığı önemli kültürel merkezlerden biri olmuştur. Bazı bölgelerde dokuma, örme ve iğne işinin bir arada kullanıldığı tekniklerle karşılaşılır. Özellikle süs eşyalarında uygulanan bu karma teknikler, kadının yaratıcılığını ortaya koyar ve kültürel çeşitliliği gözler önüne serer (Erbek, 2002, s. 59). Göçebe ve yerleşik yaşam tarzlarının ihtiyaçları doğrultusunda gelişen bu teknikler, bölgesel farklılıklar, toplumsal yapılar ve inanç sistemleriyle zenginleşmiştir. Dokuma teknikleri hem işlevsel hem de estetik, simgesel ve kimliksel boyutlarıyla da önem taşır (Canay 2011, s. 18).

Anadolu'da yaygın olarak kullanılan başlıca dokuma teknikleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

Palaz dokuma, kalın ve dayanıklı yapısıyla genellikle yer sergisi, yolluk veya heybe gibi amaçlarla kullanılan bir dokuma türüdür. Özellikle göçebe yaşam biçiminde işlevsel

kullanım alanına sahip olan palaz dokuma, genellikle iri motifler ve canlı renklerle bezenir (Ürer, 1999, s. 649).

Kilim dokumaları, çözü ve atkı ipliklerinin birbirini tamamen örterek oluşturduğu yüzeylere sahiptir. Bu teknik, Anadolu'da en yaygın kullanılan dokuma biçimlerinden biridir. Kilimler, genellikle sembolik anlamlar taşıyan motiflerle süslenmiş olup, ev içi kullanımın yanı sıra törenlerde ve inanç temelli uygulamalarda da yer alır (Erbek, 2002, s. 56).

Gınıği, düz dokuma zemin üzerine farklı renkli ek ipliklerle yapılan desenlemeyi ifade ederken; zili dokuma, çapraz atkılarının kullanımıyla daha dinamik, hareketli bir yüzey yaratır. Her iki teknik de hem işlevsel hem de estetik açıdan değer taşıyan küçük tekstil ürünlerinde, özellikle heybe, yastık ve çanı gibi gündelik kullanımın ötesinde sembolik anlamlar da taşıyabilen ürünlerde karşımıza çıkıyor. (Arseven, 1983, s. 43).

Sumak dokuma tekniği, çözü ipliklerinin etrafına dolanarak desen oluşturulması esasına dayanır. Bu yöntem, dokumaya hem kabarık hem de sağlam bir yüzey kazandırır. Özellikle heybe, çuval ve çadır eşyalarında tercih edilmesinin nedeni dayanıklılığı ve motiflerin belirginliğini artırmasıdır. Sumak tekniği sayesinde elde edilen yüzeyler, estetik açıdan zengin bir görünüm sunarken motiflerin simgesel vurgusunu da güçlendirir (Canay, 2011, s. 27).

Anadolu'da dokumacılıkta kullanılan başlıca malzemeler arasında koyunyünü, keçi tüyü, pamuk, keten ve nadiren ipek yer alır. Boyama işlemleri ise doğal kaynaklardan elde edilen bitkisel ve madensel boylarla gerçekleştirilmiştir. Kök boya, ceviz kabuğu, soğan kabuğu, mazi gibi doğal bileşenler, zengin renk skalasının oluşmasında belirleyici olmuştur (Karakelle & Kayabaşı, 2018, s. 30).

Bu teknikler ve malzemeler, dokumaların yalnızca birer eşya değil; kültürel belleğin taşıyıcısı olarak değerlendirilmesine imkân sağlamıştır. Her bir dokuma, bir bölgenin sosyo-kültürel kodlarını ve toplumsal işlevlerini simgeleyen görsel bir metne dönüşmektedir.

Anadolu dokuma kültürü, hem bir zanaat faaliyeti hem de tarihsel sürekliliği, inanç sistemlerini ve sosyal yapıları taşıyan güçlü bir kültürel hafızadır. Bu çalışmada, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan tarihsel süreçte dokuma motiflerinin kökenleri, sembolik anlamları ve teknik çeşitliliği detaylı biçimde incelenmiştir.

Motiflerin taşıdığı anlamlar, bireysel duygu düşüncelerinden toplumsal kabullere; doğum, yaşam ve ölüm gibi temel yaşam döngülerinden inanç sistemlerin kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Motifler aracılığıyla bireyler, kendi yaşantılarını ve toplumsal rollerini estetik bir ifade dili içinde dışa vurabilmiş; kültürel sürekliliği görsel semboller aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarabilmişlerdir. Bu bağlamda dokuma motifleri, yalnızca dekoratif unsurlar olmaktan öte, bir toplumun değerler sistemi, inanış yapısı ve sosyal düzeniyle doğrudan ilişkilidir. Her motif, ait olduğu kültürün özsel biçimini, inanç haritasını ve kolektif hafızasını simgesel bir düzlemde katkısı, motiflerin yalnızca biçimsel ve estetik yönlerine odaklanmakla kalmayıp; aynı zamanda onları kültürel, toplumsal ve inançsal bağlamları içerisinde anlamlandırmasıdır. Özellikle Mustafa Aksoy'un damga geleneğiyle ilgili değerlendirmeleri Anadolu'daki motiflerin sembolik devamlılığına dair güçlü bir kavramsal zemin sunmuştur (Aksoy, 2007). Ayrıca motiflerin sınıflandırılması sürecinde Ürer (1999), Erbek (2002), Canay (2011) gibi araştırmacıların motif anlam çözümlenmeleri de dikkate alınmış ve bu bilgiler, metin içerisinde bütüncül bir yaklaşımla harmanlanmıştır.

Sonuç olarak, Anadolu'nun dokuma motifleri; geçmişin izlerini taşıyan, günümüz kültürel kimliğini yansıtan ve geleceğe aktarılmayı bekleyen anlam katmanlarıyla dolu birer kültürel metin niteliğindedir. Bu mirasın korunması ve akademik düzeyde daha fazla araştırılarak belgelenmesi, kültürel sürekliliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda bölge halkının sosyal yapısını, inanç sistemini ve estetik anlayışını yansıtan kültürel belgeler niteliği taşımaktadır.

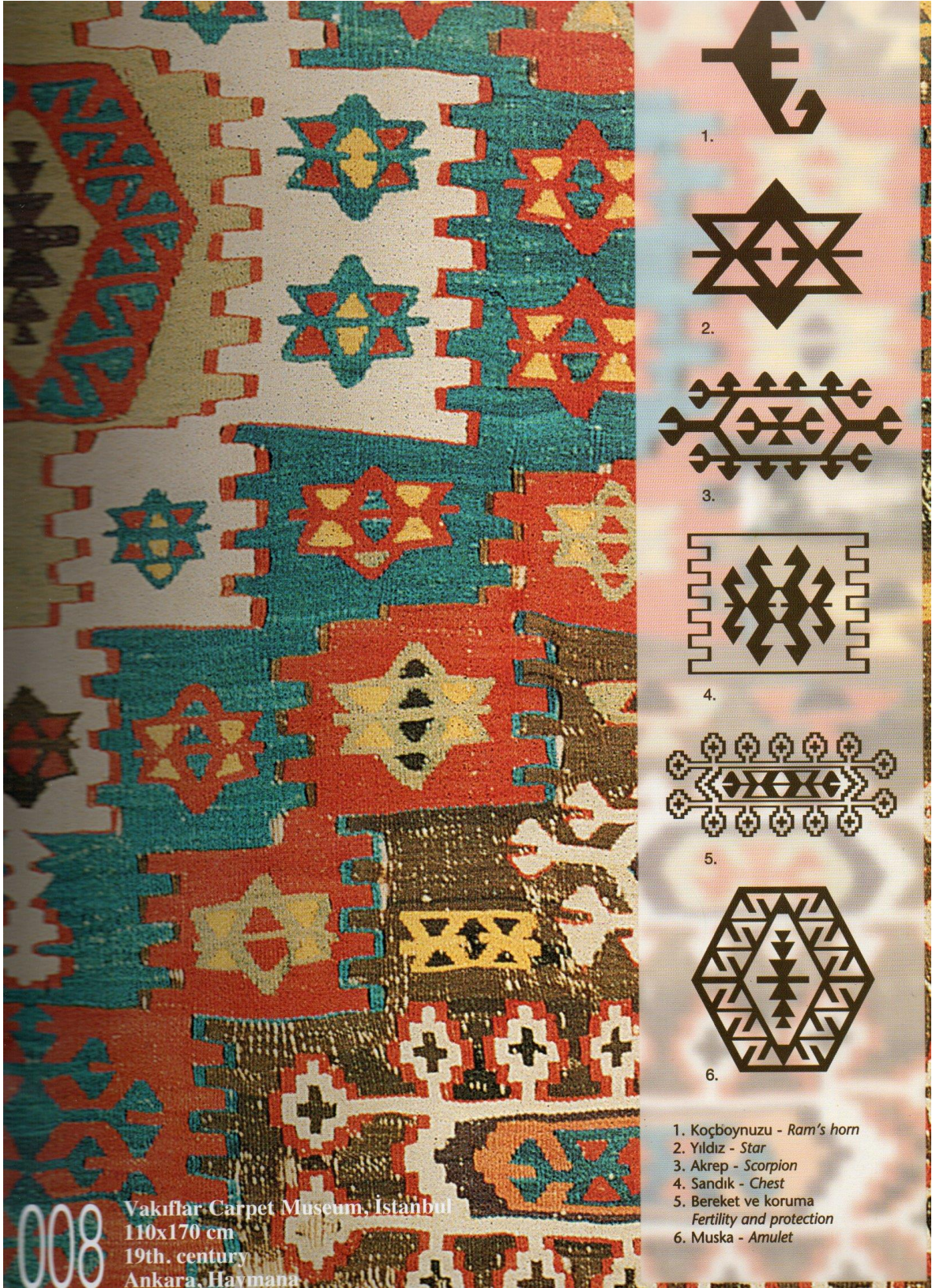
2.6. Alan Araştırması Dokümantasyon Örnek Sınırlandırmaları

Anadolu'nun kültürel mirasının önemli bir parçası olan kadim motiflerin, İç Anadolu Bölgesi özelinde Ankara ve çevresinde yapılan alan araştırmalarıyla nasıl belgelendiği ele alınmaktadır. Motiflerin tarihsel, kültürel ve estetik bağlamda değerlendirilmesi, yerel kaynaklar ve saha çalışmalarıyla desteklenmiştir.

Elde edilen veriler, Ankara ve çevresinin kadim motifler açısından zengin bir kültürel mirasa sahip olduğunu göstermektedir. Bu motiflerin belgelenmesi, hem akademik hem de kültürel mirasın korunması açısından büyük önem taşımaktadır (Resim 2.1-2.11).

Resim 2.1. Ankara Haymana (T.C. Kültür ve Bakanlığı, İstanbul)

Resim 2.2. Ankara Haymana (T.C. Kültür ve Bakanlığı, İstanbul)

Resim 2.3. Kızılcıhamam Ankara, Nuray Yeşil Müzesi (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 2.4. Ankara Kızılcahamam Nuray Yeşil Müzesi (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 2.5. Ankara Kızılcahamam Nuray Yeşil Müzesi (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 2.6. Ankara, Kızılcahamam Yöre eşrafı Ecz. Feridun Ünsal'ın evinden aile yadigârı halı (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 2.7. Ankara, Kızılcahamam Yöre eşrafı Ecz. Feridun Ünsal'ın evinden aile yadigârı halı (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 2.8. Ankara, Çamlıdere Merkez' de Bulunan Sandık Örtüsü Kumriye Yahşi'nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024)

Resim 2.9. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024)

Elibelinde, Hayatağacı, Çengel, Su Yolu figürlerinin yansıdığı görülmektedir.

Resim 2.10. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).

Resim 2.11. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).

Resim 2.12. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).

Resim 2.13. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Seccade Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024).

Akrep motifi, Bukağı, Çengel, Muska motiflerinin yansıması göze çarpmaktadır.

Resim 2.14. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Heybe Dokuma, Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytakin arşivinden, 2024)

Resim 2.15. Ankara, Çamlıdere Merkez’de Bulunan Heybe Dokuma, Kumriye Yahşi’nin evinden (İlknur Aytekin arşivinden, 2024)

Ağırlıklı olarak Pıtrak motifi göze çarpmaktadır ve çengel, Koçboynuzu ile tamamlandığı görülmektedir.

Resim 2.16. Ankara, Polatlı Dokuma Heybe Örneği. Koçboynuzu, Ayak, Pıtrak (Ankara İli El Sanatları ve Beslenme Kültürü)

BÖLÜM 3: DERİ İŞLEMECİLİĞİ SANATI

Deri, insanlık tarihinin en eski ve en çok yönlü kullanılan doğal malzemelerinden biri olarak, hem gündelik yaşamın ihtiyaçlarını karşılayan bir araç hem de sanatsal üretimlerde kullanılan değerli bir materyal olmuştur. Derinin bu çok yönlü kullanımını mümkün kılan en önemli süreçlerden biri ise debbağlık (tabaklama) sanatıdır.

3.1. Deri İşlemeciliği Sanatının Tanımı ve Kapsamı

Deri işlemeciliği sanatı; işlenmiş derinin yüzeyine çeşitli tekniklerle estetik değer kazandırma sürecidir. Bu sanat dalı, derinin doğal yapısından yararlanarak kültürel motifler, semboller ve sanatsal desenlerin deriye uygulanmasını kapsar. Kazıma, kabartma, boyama, yakma, delme, dikiş süsleme ve applike gibi tekniklerle deri, sıradan bir malzeme olmaktan çıkıp sanatsal bir objeye dönüşür. Modern tasarım disiplinlerinde, geleneksel Anadolu motiflerinin yeniden yorumlanması, kültürel mirasın korunmasına ve yenilikçi tasarımların ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır (Özdemir & Kayabaşı, 2007; Sürür, 1976).

Anadolu'da deri işlemeciliği, tarihsel süreçte fonksiyonelliğin ötesine geçerek sanatsal bir ifade biçimine dönüşmüştür. Ciltçilik, kemer, kılıf, ayakkabı, çanta gibi ürünlerde hem kullanım amacı hem de estetik kaygılar bir arada değerlendirilmiş; deri süslemelerinde geometrik desenler, bitkisel motifler, hat sanatı ve sembolik figürler, derinin yüzeylerinde estetik bir dil oluşturmuş ve bu dil, toplumun kültürel değerlerini yansıtan bir iletişim aracı hâline gelmiştir. Bu bağlamda, geleneksel Anadolu motifleri, tarihleri boyunca tasarım alanlarına ilham kaynağı olmuş ve toplumun kültürel değerlerini görsel bir dille ifade etmiştir (Ergenç, 2025).

3.2. Dericilik ve Debbağlık Zanaatının Tarihçesi

Dericilik, insanlık tarihinin en eski ve köklü zanaat dallarından biridir. Hayvansal derilerin işlenerek çeşitli ihtiyaçları karşılayan malzemelere dönüştürülmesini kapsayan bu zanaat, insanoğlunun doğayla kurduğu ilişkinin somut bir yansımasıdır. İlk çağlardan itibaren dericilik, hem hayatta kalma aracı hem de kültürel üretimin temel unsurlarından

biri olmuştur. Kâğıdın icadından önce deri, yazı materyali olarak da kullanılmış; iletişim ve bilgi aktarımında önemli bir rol üstlenmiştir (Yıldız, 1993, s. 1; Rines, 2020, s. 11).

Tarihî belgeler ve arkeolojik buluntular, derinin Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve Çin gibi birçok uygarlıkta MÖ 3000’li yıllardan itibaren yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu dönemde deri, giysi, ayakkabı, savaş ekipmanları, yazı materyali, kap-kacak, kalkan ve miğfer gibi işlevsel eşyalarda değerlendirilmiş; özellikle Antik Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında dericilik sistematik bir zanaat dalı haline gelmiştir.

Derilerin uzun süre dayanıklı ve esnek kalabilmesi için kullanılan bitkisel tanenle tabaklama yöntemleri, dericilikte önemli bir teknik ilerleme sağlamıştır. Bu sayede deri, sadece temel ihtiyaçların değil, ticari ilişkilerin de vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Deri ürünleri, dönemin ticaret ağlarında değerli bir meta olarak yer almıştır.

Roma İmparatorluğu döneminde dericilik, askerî ve sivil yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle zırh, kalkan, eğer ve günlük kullanım eşyalarının üretiminde dericilik önemli bir rol oynamıştır. Bizans döneminde ise dericilik, lonca benzeri yapılarla organize edilmiş; büyük şehirlerde kurulan tabakhaneler üretimin merkezi hâline gelmiştir.

Anadolu, tarih boyunca dericilik ve özellikle debbağlık (tabaklama) zanaatının önemli merkezlerinden biri olmuştur. Derinin çürümesini önlemek, dayanıklılığını artırmak ve estetik özellikler kazandırmak amacıyla uygulanan tabaklama işlemi, deri zanaatının temelini oluşturur. Deri işleyen kişilere tarih boyunca debbağ, sepici, derici gibi terimler kullanılmış; derilerin işlendiği yerlere ise debbağhane denilmiştir (Pakalın, 1993, I: 408). Bu kelimeler zamanla Türkçeleşerek “tabak” ve “tabakhane” şeklinde halk arasında kullanılmaya başlanmıştır (Koçu, 1966, 8, 4326).

Özellikle Selçuklu Devleti döneminde Anadolu’da dericilik, kurumsal bir yapıya kavuşmuş; deri hem işlevsel bir malzeme hem de sanatın bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Selçuklular, deriyi ciltçilik, askeri donanım ve günlük kullanım eşyalarında estetik unsurlarla süsleyerek kullanmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde dericilik ve debbağlık, lonca teşkilatının denetiminde saygın bir meslek dalı hâline gelmiştir. İstanbul, Bursa, Edirne, Tokat ve Diyarbakır gibi şehirler, kaliteli deri üretimiyle ün kazanmış; Osmanlı tabakhanelerinde geliştirilen yöntemler sayesinde deri ürünleri iç pazarda ve dış ticarete önemli bir yer

edinmiştir. Üretim süreçleri belirli standartlara bağlanarak sosyal ve ekonomik yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir (Kaya, 2015).

19. yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte dericilik, geleneksel el zanaatından sanayi üretimine geçiş sürecine girmiştir. Kimyasal tabaklama yöntemlerinin geliştirilmesi, seri üretimi mümkün kılmış; bu durum geleneksel dericilik tekniklerinin kısmen geri plana itilmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, el işçiliğine dayalı geleneksel deri işlemeciliği günümüze kadar varlığını korumuş ve kültürel bir miras niteliği kazanmıştır.

Günümüzde dericilik, hem endüstriyel ölçekte hem de sanat ve zanaat boyutunda varlığını sürdürmektedir. Özellikle el işçiliğine dayalı tabaklama ve süsleme yöntemleri, sanatsal değeri yüksek ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Türkiye’de hâlâ belirli bölgelerde geleneksel yöntemlerle sürdürülen dericilik ve debbağlık faaliyetleri, kültürel mirasın korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda çağdaş tasarım anlayışıyla birleşen deri işçiliği; moda, iç mimari ve endüstriyel tasarım alanlarında kendine yeni kullanım alanları bulmaktadır.

3.3. Deri İşlemeciliği Sanatının Temel Özellikleri

Deri işlemeciliği, doğrudan debbağlık zanaatının ürünü olan işlenmiş deri oluşturur. Kullanılan derinin türü -vaketa, vejetal, süet gibi- ve uygulanan tabaklama yöntemi, sanatçının tercih edeceği teknik üzerinde belirleyici rol oynar, uygulanacak sanatsal tekniği belirleyen en önemli unsurlardandır (Yücel, 2018).

Deri yüzeyine uygulanan teknikler oldukça çeşitlidir; gravür (kazıma), rölyef (kabartma), pirogravür (yakma sanatı), sıcak-soğuk baskı gibi yöntemlerin yanı sıra doğal boyalarla yapılan renklendirme teknikleri de sıklıkla kullanılır (Karakaya, 2020).

Geleneksel Türk motifleri, deri sanatında kimlik taşıyıcı öğeler olarak öne çıkar. Anadolu kültürünü yansıtan motifler, deri yüzeylerinde sıklıkla yer bulur. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden gelen geleneksel Türk motifleri, deri işlemeciliğinde kültürel kimliğin aktarımı açısından önemli birer taşıyıcı unsur niteliğindedir (Demirtaş, 2016). Anadolu kültürüne özgü motifler, deri yüzeylerinde sıklıkla yer bulur. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden gelen geleneksel Türk motifleri, deri işlemeciliğinde kültürel kimliğin aktarımı açısından önemli birer taşıyıcı unsur niteliğindedir (Demirtaş, 2016).

Fonksiyonellik ile Estetik Uyumu: Deri işlemeciliği, hem gündelik kullanım eşyalarına sanatsal değer katar hem de tamamen dekoratif ya da sanatsal amaçlı eserler üretir.

Kültürel ve Tarihsel Süreklilik: Deri işlemeciliği, geçmişten günümüze uzanan kültürel birikimi yansıtan ve bu mirası yaşatan önemli bir sanattır.

3.4. Günümüzde Deri İşlemeciliği

Geleneksel deri işlemeciliği, sanayileşme ve seri üretimle birlikte büyük ölçüde atölye bazında devam etmektedir. Ancak son yıllarda, el işçiliğine verilen değerin artması ve tasarım odaklı yaklaşımların benimsenmesiyle birlikte, deri işlemeciliği yeniden önem kazanmaktadır. Dijital tasarım araçlarının desteğiyle, geleneksel motifler modern tasarım anlayışıyla bütünleştirilmekte; böylece deri sanatında yeni yorumlar ve ürünler ortaya çıkmaktadır.

Özellikle vaketa ve vejetal deri türleri, doğal yapıları sayesinde hem geleneksel tekniklere hem de çağdaş tasarım uygulamalarına uygun bir zemin sunmaktadır. Bu durum, deri işlemeciliğini sadece geçmişe ait bir zanaat olmaktan çıkararak, geleceğe dönük yaratıcı bir sanat dalı haline getirmiştir.

Resim 3.1. Mesleğini icra eden debbağlar (Kutlu, 2017)

3.5. Derinin Tanımı, Yapısı, Türleri ve Kullanım Alanları

Deri, hayvan vücudunun dış yüzeyini kaplayan, canlı organizma üzerinde koruyucu, duyuşal ve metabolik işlevlere sahip doğal bir biyolojik materyaldir. Dericilik

zanaatında ise deri, hayvanın kesiminden sonra işlenerek çürümeye karşı dayanıklı hale getirilen ve çeşitli endüstriyel, sanatsal ya da zanaatkarlık amaçlı kullanılan organik bir malzeme olarak tanımlanır. Bu bağlamda deri, hem biyolojik hem de kültürel bir anlam taşır; doğadan elde edilen bir ham madde iken, insan müdahalesiyle sanatsal ve işlevsel bir ürüne dönüşür.

Biyolojik açıdan deri, vücudu bütünüyle sararak onu dış etkilere koruyan ve bazı işlevleri yüklenmiş canlı bir örtüdür. Alanı, elde edildiği hayvana bağlı olarak değişen büyüklükte bir tabaka malzemesi olma özelliğindedir (Çınar ve Tozun, 2020, s.5). Teknik açıdan deri, büyükbaş, küçükbaş veya diğer hayvanların postlarının belirli işlemlerden (tabaklama, kurutma, yumuşatma vb.) geçirilmesiyle elde edilen esnek, dayanıklı ve çok yönlü kullanıma sahip bir malzemedir. Derinin en önemli özellikleri arasında:

- Dayanıklılık,
 - Esneklik,
 - Hava geçirgenliği,
 - Doğal estetik doku,
 - Şekil alabilme yeteneği
- bulunmaktadır.

Bu özellikler, deriyi hem geleneksel el sanatlarında hem de modern tasarım alanlarında vazgeçilmez bir malzeme haline getirmiştir. Deri, tarih boyunca giysi, barınak, araç-gereç, yazı materyali ve sanatsal obje üretiminde kullanılmıştır.

Deri, biyolojik olarak üç ana katmandan oluşur: epidermis, dermis ve hipodermis. Her bir katman, deri işleme sürecinde farklı işlevler üstlenir (Yücel, 2018).

Üç ana katmanı inceleyelim;

1. *Epidermis (Üst Deri)*: Epidermis, hayvan kesiminden sonra genellikle yüzülür ve işlenmiş derinin en dış katmanı olup, çoğunlukla işlenmiş deri üretiminde kullanılmaz (Yücel, 2018).
2. *Dermis (Asıl Deri Katmanı)*: Derinin en önemli ve işlenebilir kısmıdır. Kolajen liflerinden oluşan ve deri işçiliğinde kullanılan esas katmandır (Yücel, 2018). Deriye dayanıklılık, esneklik ve işlenebilirlik kazandırır. Dericilikte esas olarak bu katman kullanılır.

3. *Hipodermis (Alt Deri - Yağ Tabakası)*: Hipodermis ise yağ ve bağ dokusundan oluşur, ancak işlenmiş deri üretiminde bu kısım tamamen uzaklaştırılır (Yücel, 2018), temizlenir.

Dericilik zanaatında kullanılan kısım, *dermis* tabakasıdır. Bu katman, lifli yapısı sayesinde farklı tekniklerle şekillendirilebilir, boyanabilir ve çeşitli süsleme işlemlerine olanak tanır.

Geleneksel deri üretim yöntemlerinin yanı sıra, günümüzde kimyasal ve bitkisel tabaklama teknikleri de kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmeler sayesinde, deri işleme süreci daha hızlı ve çevre dostu bir hâle gelmiştir. Bu yöntemlerin kullanılması, deri ürünlerinin daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır (Yıldırım, 2019). Derinin yapısal özellikleri, kullanılacağı alana göre büyük önem taşır. Genel olarak derinin şu fiziksel ve kimyasal özellikleri ön plana çıkar:

- *Gözenekli Yapı*: Hava alabilme özelliği sayesinde konforlu bir kullanım sunar.
- *Suya Karşı Direnç*: Tabaklama yöntemiyle artırılan suya dayanıklılık, derinin ömrünü uzatır.
- *Elastikiyet*: Kolay şekil alabilirlik, deri işlemeciliğinde geniş tasarım imkânı sunar.
- *Isı Yalıtımı*: Deri, sıcak ve soğuk hava koşullarına karşı doğal bir koruma sağlar.
- *Kimyasal Dayanıklılık*: Tabaklama sonrası deri, organik bozulmalara karşı direnç kazanır.

Bu özellikler, derinin hem fonksiyonel hem de estetik amaçlarla tercih edilmesini sağlamaktadır.

Derinin yapısı, elde edildiği hayvan türüne, tabaklama yöntemine ve son işlem süreçlerine bağlı olarak çeşitlenir. Başlıca deri türleri şunlardır:

Vaketa Deri: Bitkisel tabaklama yöntemiyle üretilen, doğal görünümlü, sert fakat zamanla yumuşayan deri türüdür. El sanatlarında ve çanta, kemer gibi ürünlerde sıkça kullanılır (Resim 3.2).

Resim 3.2. Vaketa Deri Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Vejetal Deri: Tamamen bitkisel tanenlerle tabaklanmış çevre dostu deri türüdür. Süsleme ve işlemeciliğe oldukça uygundur.

Süet: Derinin iç yüzeyinin işlenmesiyle elde edilen, kadifemsi dokulu deri türüdür (Resim 3.3).

Resim 3.3. Süet Deri Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Nubuk: Derinin dış yüzeyinin zımparalanmasıyla elde edilen, mat ve yumuşak yüzeyli deri.

Suni Deri: Doğal deri görünümünde olup sentetik malzemelerden üretilen alternatif bir malzemedir (ancak deri işlemeciliği sanatında tercih edilmez).

Her deri türü, sahip olduğu doku, kalınlık, esneklik ve renk alma kapasitesine göre farklı sanatsal ve işlevsel alanlarda kullanılmaktadır.

Deri, sahip olduğu biyolojik, fiziksel ve estetik özellikleri sayesinde tarih boyunca insan hayatında önemli bir yer edinmiş; zanaat ve sanat alanlarında vazgeçilmez bir malzeme olmuştur. Derinin yapısal çeşitliliği ve işlenebilirliği, onu hem geleneksel el sanatlarında hem de modern tasarım uygulamalarında öne çıkan bir materyal haline getirmiştir. Özellikle kültürel motiflerin deriye uygulanmasında, derinin doğal yapısı sanatsal yaratıcılığı destekleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

3.6. Deri İşlemeciliği Sanatının Süsleme Teknikleri

Deri işlemeciliği sanatı, işlenmiş derinin estetik ve kültürel değer kazanmasını sağlayan çeşitli süsleme tekniklerine dayanmaktadır. Deri, doğal yapısı gereği esnek, dayanıklı ve şekillendirilebilir bir malzeme olduğundan, farklı tekniklerle zenginleştirilmeye son derece elverişlidir. Bu teknikler, tarih boyunca hem işlevsel ürünleri süslemek hem de sanatsal eserler oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Anadolu'da gelişen deri işlemeciliği geleneğinde, süsleme teknikleri kültürel motiflerle birleşerek, deriyi bir sanat objesi haline getirmiştir.

Deri süsleme teknikleri, kullanılan araç-gereçlere, uygulama biçimine ve hedeflenen estetik sonuca göre çeşitlilik göstermektedir. Bu tekniklerin ortak amacı, deri yüzeyine görsel ve dokunsal zenginlik kazandırmak, aynı zamanda motifler aracılığıyla kültürel anlatımı desteklemektir.

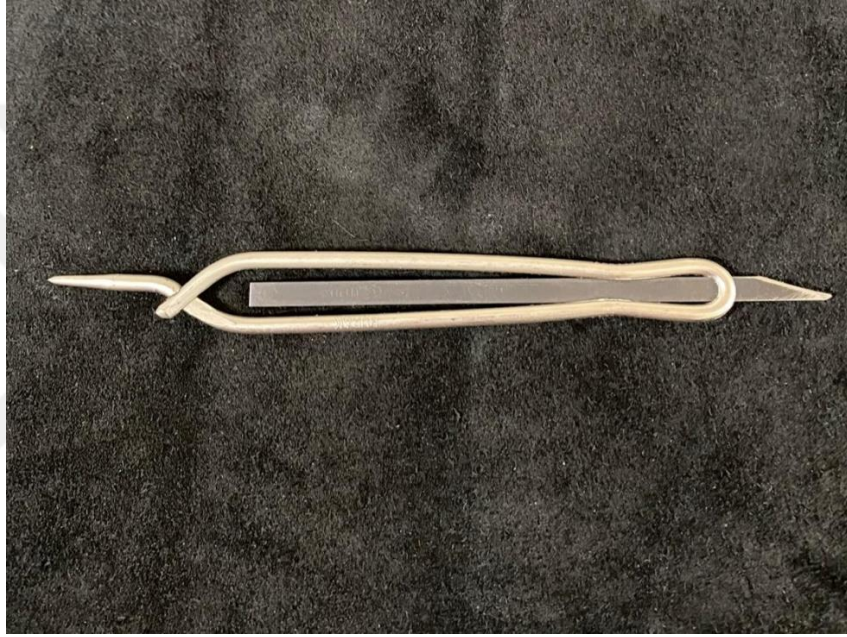
Aşağıda, geleneksel ve modern uygulamalarda en sık kullanılan deri süsleme teknikleri akademik bir çerçevede açıklanmıştır:

3.6.1. Deri İşlemeciliğinde Kullanılan El Aletleri

Deri İşlemeciliği zanaatında kullanılan el aletlerini, deri işlemeciliği yapımında yardımcı materyal araçlar, gereçler ve birleştirme araçları altında iki kısımda aşağıda açıklanmıştır.

A. Kesim ve Tıraşlama İşlemlerinde Kullanılan Araçlar

Deri Kesim Bıçağı ve Maşası: Sivri uçlu çelik “u” şeklinde yaydan oluşan çerçeveye maşa denir. İçerisine yerleştirilen çelik keski araca, pelteko, falçata bıçağı veya kesim bıçağı denir. Maşanın sivri ucu çizim ve deride desenleri açma işleminde kullanılır (Resim 3.4).

Resim 3.4. Deri Bıçağı ve Maşası Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Parmak Bıçağı: Genellikle ince, uzun çelik bir çubuktan oluşan ve tepe kısmı yay formatında olup, parmağın rahat oturması için hazırlanmış bir yuva şekline sahiptir. Deri işleme sırasında kullanılan özel bir el aletidir. Çoğunlukla ince, keskin bir ucu vardır ve hassas kesimler yapmayı sağlar. Özellikle detaylı çalışmalar için tercih edilir. Uzun ve sivri bir bıçak şeklindedir. Bu bıçak, deri üzerinde kesim, şekil verme veya ince detaylar oluşturma amacıyla kullanılır (Resim 3.5).

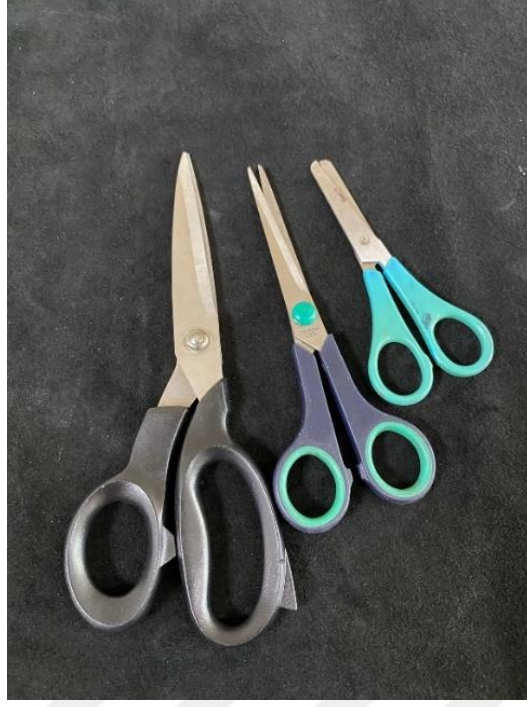
Resim 3.5. Parmak Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Maket Bıçağı: Hareket eden, deri kesiminde güç ve sağlam denge için çelik gövdeden oluşan ve kilitleme mekanizması ile sabitlenebilen tek tarafı keskin bıçaktır (Resim 3.6).

Resim 3.6. Maket bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Makas: Güçlü mukavemete sahip, giysilik kalın ve ince yumuşak tutumlu derileri kesmek için terzi makası, kağıt, ip ve benzeri işler için ise kağıt makası kullanılır (Resim 3.7).

Resim 3.7. Makas Çeşitleri Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Şerit Kesme Bıçağı: Deri şerit ve kayışları elde kesiminde kullanılır. Üzerindeki ölçü ayarı ile istenilen genişlikte rahatça kesme sağlar (Resim 3.8)

Resim 3.8. Şerit Kesme Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Uç Köşe Yuvarlama Bıçağı: Deri kenarlarının estetik ve pürüzsüz bir şekilde düzeltilmesi için kullanılır (Resim 3.9).

Resim 3.9. Köşe Yuvarlama Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

Kenar Yarma Bıçağı: Yüksek karbon çelikten üretilmiş özel bir bıçak ağzına sahiptir. Kalın gelen deri kenarlarını traşlama ve yarararak inceltme işleminde kullanılır (Resim 3.10) .

Resim 3.10. Kenar Yarma Bıçağı (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

Kenar Alma Bıçağı: Deri kenarlarına düzgün ve bitmiş bir görünüm kazandırmak amacıyla kullanılan pahlar, farklı kalınlıklardaki derilere uyum sağlayabilmek için çeşitli

boyutlarda üretilmektedir (Letcavage, 2011, s. 9). Bu araçlar, kenarların sıyrılması ve tıraşlanması işlemlerinde tercih edilir (Resim 3.11). Bu sayede, iki veya daha fazla deri katmanı birleştirildiğinde veya dikildiğinde, dikiş yerlerinde hacim oluşması engellenir (Pyle, 2016, s. 10).

Resim 3.11. Kenar Alma Bıçak eşitleri (İlknur Aytakin arşivi, Ankara, 2024)

Oluk Açma Linolü: Linol oyma anlamına gelen, deri üzerinde çeşitli kalınlıklarda oyarak kanal açmalar yapan, elik ucu çeşitli milim inceliklerde açılmış, sap kısmı genellikle ahşaptan imal edilen deri el aletidir (Resim 3.12).

Resim 3.12. Oluk Açma Lıno1 Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

B. Deri işlemediliği Oyma ve Delme Araçları

Biz: Kullanılan alana göre ucu sivri veya yassı metal olan, kullanım kolaylığı için sap kısmı genellikle ahşap veya plastikten yapılmış; deri üzerindeki delikleri genişletmek veya açmak için kullanılan malzemedir (Resim 3.13).

Resim 3.13. Yuvarlak uçlu ve Yassı Uçlu Biz Örneği (İlknur Aytekin arşiv, Ankara,2024)

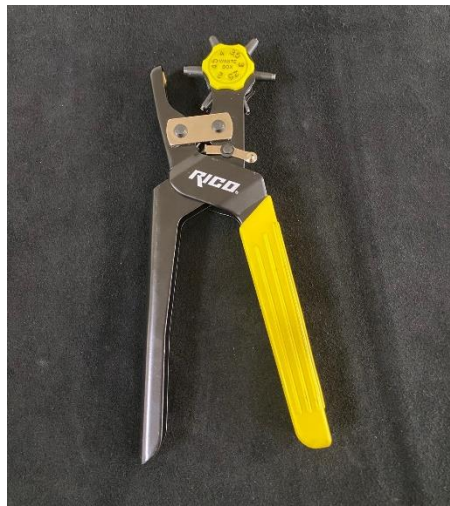
Delme zımbası (Punch) ve Çatalı: Kullanımı oldukça kolay tokmak veya çekiç ile üzerine vurularak kullanılan, farklı boyutlardaki zımbalar, farklı çapta delikler açarak, deri

parçalarının birleştirilmesi, dikiş işlemleri ya da aksesuar eklenmesi için gerekli olan delikleri açmayı sağlar (Resim 3.14).

Resim 3.14. Delme Aleti Çeşitleri (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

Çarklı zımba: Yuvarlak delikler açmak amacıyla kullanılan döner zımba, farklı boyutlardaki altı silindirle donatılmış bir araçtır (Cherry, 1979, s. 11). Genellikle kemer delikleri için kullanılır (Resim 3.15).

Resim 3.15. Çarklı Zımba Örneği (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

C. Birleştirme İşleminde Kullanılan Araç ve Gereçler

Tulumba: Bağcık deliklerine kapsül takma ve perçinleme işlemini, manuel kol gücüyle veya otomatik makine yardımıyla gerçekleştiren mekanik bir alettir (Ötleş, 2006, s. 59) (Resim 3.16-3.17).

Resim 3.16. Pres Tulumba (Zimba akma Makinesi) Makinesi (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Resim 3.17. Manuel akma Tulumba rneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Çift Taraflı Zimba ve ıtutlar: Deri anta, cüzdan vb. gibi objelerin birleştirilme işlemlerinde kullanılır. Perçin, rivet ve zimba olarak da isimlendirilirler. Yapacağımız

ürünün özelliklerine göre farklı ebat seçenekleri vardır. Çıtçıt ise; giysilerde veya bileklik gibi objeleri açıp kapama işlemlerinde kullanılır. Çeşitli ebatlarda boyutları mevcuttur (Resim 3.18).

a) Çift taraflı zımba

b) Çıtçıt kapama

Resim 3.18. a) Zımba, b) Çıtçıt Örnekleri (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

Yapıştırıcı: Yüzeyleri kalıcı olarak yapıştırmak ya da dikiş işlemi öncesinde geçici sabitleme sağlamak amacıyla kullanılır (Michael, 1994, s. 23) (Resim 3.19).

Resim 3.19. Yapıştırıcı (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

Saya iğnesi: Yumurta formunda bir göze ve kör bir uca sahip, oldukça dayanıklı bir iğne türüdür. Genellikle önceden delinmiş deliklerden mumlu iplikle dikiş yapmak amacıyla kullanılır. Farklı boyutlarda üretilmektedir (Hills & Wiener, 1973, s. 14) (Resim 3.20).

Resim 3.20. Saya İğnesi Örneği (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

Mumlu ip: El dikişi işlemlerinde kullanılan mumlu iplikler, doğal, siyah ve kahverengi renk seçenekleriyle üretilmektedir. Farklı kalınlıklarda bulunabilen bu iplikler, genellikle keten veya pamuk malzemedendir. Dayanıklılığını artırmak amacıyla balmumu ile kaplanır (Hills & Wiener, 1973, s. 20; Akalın vd., 1993, s. 118) (Resim 3.21).

Resim 3.21. Mumlu İp (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

Sırım: İp yerine kullanılabilen, sicim kalınlığında kesilmiş, ince, uzun ve esnek bir deri parçasıdır (Püsküllüoğlu, 1995, s. 1351) (Resim 3.22).

Resim 3.22. Sırım (deri) İp Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

D. Kabartma İşlemlerinde Kullanılan Araçlar

Tokmak: Çoğunlukla kauçuktan veya bazen tahtadan yapılan, Dericilikte el aletlerine yardımcı gereç olarak dövme, ezme, iz çıkartmak için kullanılır (Resim 3.23).

Resim 3.23. Tokmak Modellerine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Deri İz Kalemi (Craft): Deri işlemede yüzeyde çeşitli figürler oluşturmak, bezeme yapmak veya kabartmak için kullanılan gövdesi uzun çelik alaşımdan oluşur. Deri işlemeciliğinin temel malzemesidir (Resim 3.24).

Resim 3.24. İz Kalemi Çeşitlerine Örnek (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

Şekilleme Modelaj Kalemleri: Figüratif çalışmalarda derinlik ve doku vermek için kullanılan çubuklardır (Resim 3.25).

Resim 3.25. Deri Şekilleme Kalem Çeşitleri (İlknur Aytekin arşiv, Ankara, 2024)

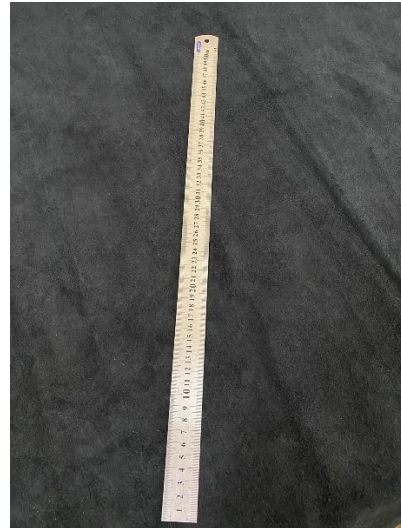
E. Diğer Yardımcı Araç ve Gereçler

İz Pergeli: Deri üzerinde istenilen ölçüleri belirlemek amacıyla kullanılan bu araç, cetvelden alınan ölçülerin deri yüzeyine işaretlenmesini ve çizgi çizilmesini sağlar (Letcavage, 2011, s. 7) (Resim 3.26).

Resim 3.26. İz Pergeli Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Çelik Cetvel ve L cetveli: Deri sektörü tarafından ölçme ve kesme işlemlerinde hizalama işlemlerinde kullanılan ölçü aletlerinden biri olan çelik cetvel, yay çeliğinden ve farklı genişlikler de üretilir. L cetvel ise; deri çalışmalarında dik açılarda doğru çizim yapmayı sağlayan araçtır (Resim 3.27).

Resim 3.27. Sol Taraf “L” Cetvel, Sağ Taraf Çelik Cetvel Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Kauçuk Kesim Matı: Petrol atıklarının belirli bir kombinasyonu ile üretilen, dayanıklı ve esnek bir malzeme olup, deri kesim işlemlerinde kullanılan bir plaka türüdür (Gökçesu, 2002, s. 27) (Resim 3.28).

Resim 3.28. Kauçuk Kesim Matına Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Muşta: Beyaz ve sarı renkli metallere üretilen, deri işlemlerinde dövme, kıvrırma ve ezme amacıyla kullanılan büyük boyutlu bir tokmaktır (Gökçesu, 2002, s. 31; Koyunlu, 1986, s. 31) (Resim 3.29).

Resim 3.29. Muşta Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Rulet: Kendi eksenini etrafında dönebilen, bir tutma sapı ve dişli tekerlekten oluşan bu araç, genellikle dikiş işaretleyici olarak adlandırılır. Dikişlerin eşit aralıklarla işaretlenmesini sağlamak amacıyla kullanılır (Sözen & Tanyeli, 2004, s. 205; Eastman, 2008, s. 53) (Resim 3.30).

Resim 3.30. Rulet Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Balmumu: Dikiş ipliğinin deliklerden kolayca geçmesini sağlayan bu malzeme, aynı zamanda su geçirmezlik özelliği kazandırır (Maguire, 2021, s. 18) (Resim 3.31).

Resim 3.31. Balmumu Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

Boylar: Nesnelere renk kazandırmak ve dış etkenlere karşı koruma sağlamak amacıyla yüzeylerine uygulanan veya yapısına eklenen renkli maddelerdir (Gökçesu, 2002, s. 39). Boyalar genellikle ispirto bazlı veya su bazlı olarak üretilmektedir (Hamilton-Head, 1979, s. 12) (Resim 3.32).

Resim 3.32. Boya Çeşitlerine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

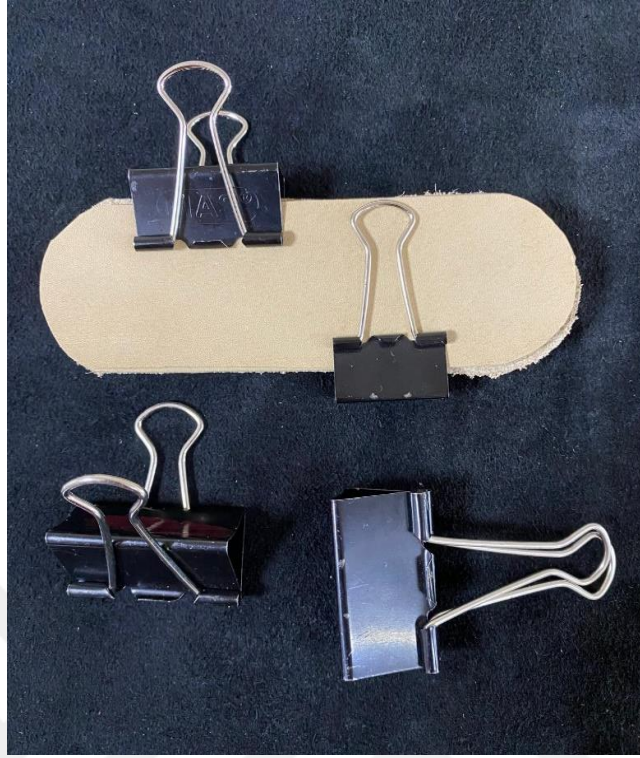
Parlatıcı: Boyalı yüzeylere parlaklık kazandırmak ve dış etkenlere karşı dayanıklılık sağlamak amacıyla uygulanan koruyucu maddelerdir (Gökçesu, 2002, s. 39).

Zımpara: Deri kenarlarında meydana gelen pürüzlü ve çapaklı yüzeyleri düzelterip pürüzsüz hale getirmek amacıyla kullanılan bir araçtır (Resim 3.33).

Resim 3.33. Zımpara Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Çelik Mandal: Deri birleştirme işlemlerinde sıkıştırma işlemi için kullanılır (Resim 3.34).

Resim 3.34. Çelik Mandal örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Kenar Perdahı: şimsşir, gül, abanoz gibi ağaç yapıdan oluşan gövdesi farklı aralıklarda oluklardan oluşur. Deri kenarını parlatma işleminde kullanılır (Resim 3.35).

Resim 3.35. Gül Ağacından Yapılmış Perdah Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Kargaburnu: Deride kullanım amacı; çekip- çıkarma, ezme ve tutma işlemlerinde kullanılır (Resim 3.36)

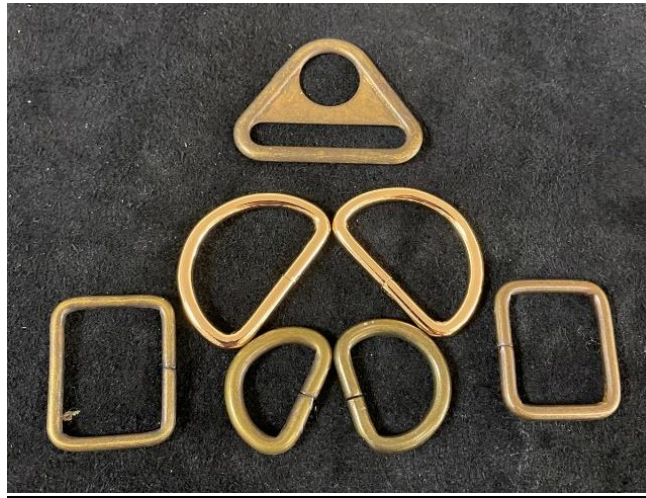
Resim 3.36. Kargaburnu (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Çeşitli metallere: Kolayca şekil verilebilen ince plaka formundaki bakır ve pirinç levhalar, birleştirme işlemlerinde kullanılan teller, dekoratif amaçlı rozetler ve tokalar ile ürünlerin tutma kısımlarını oluşturan saplar, bu yapının temel bileşenlerini oluşturur (Özdemir & Kayabaşı, 2007, s. 92).

Bazı modellerin Örnek çeşitleri aşağıda incelenmiştir.

1. Çanta Sap ve Kulp Birleşim Aksesuarları:

Halka Çeşitleri: Çeşitli Ölçü ve Ebatlarda, çanta kulp ve sap gibi objelerin birleşmesini ve hareket etmesini kolaylaştıran, çoğunlukla kare, dikdörtgen, D şeklinde, pirinç ve metal aksesuarlardır (Resim 3.37).

Resim 3.37. Çeşitli Halka Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Sürgü Halka: Kullanacağımız yere ve ebatlara göre farklı ölçülerde bulunan, pirinç ve metal alaşımdan yapılan halkalardır. Çanta sap şeridinin uzayıp, kısalması işlevini sağlar (Resim 3.38).

Resim 3.38. Sürgülü Halka (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Akrep Kanca: Çanta saplarının portatif şekilde kullanımını sağlamak için birçok deri çalışmasında kullanılabilen aksesuardır (Resim 3.39).

Resim 3.39. Akrep Kanca (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Zincir Toka, Halka Aksesuar: Çanta ve ayakkabı sektöründe süslemek amaçla kullanılan metallerdir (Resim 3.40).

Resim 3.40. Zincir Halka Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

2. Çanta ve Cüzdan Kapak Aksesuarları:

Klips: Çeşitli renk, ebatlarda, çanta ve cüzdanların kapaklarını hem süslemek ve kapatmak için kullanılan zamak dökümlerdir (Resim 3.41-42).

Resim 3.41. Klips Çeşitleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Resim 3.42. Çıtçıt Mıknatıs çanta ve cüzdan kapaklarını kapatmak için kullanılır. (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

3. Kemer ve Bileklik Gibi Seritler İçin Toka Cesitleri: Farklı en ve boylardaki şerit parçaları birleştirmek ve dekoratif bütünlük sağlamak amacıyla kullanılan metal aksesuarlar, hem yapısal bağlantı hem de estetik detay olarak işlev görmektedir. Bu metaller, tasarıma dayanıklılık kazandırırken aynı zamanda görsel zenginlik de sunar (Resim 3.43).

Resim 3.43. Kemer Toka Çeşit Örnekleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

4. Canta, Cüzdan vb. Deri Ürünlerinde Kullanılan Takviye Hammaddeleri:

Salpa Kâğıdı: Doğal deri üretiminde, deri liflerinin sıkıştırılmasıyla oluşturulan dayanıklı ve esnek bir malzemedir. Ayakkabı ve çanta sektöründe mukavemeti sağlamak için kullanılır. Yapılan işe göre kalınlık dereceleri değişkenlik gösterir (Resim 3.44).

Resim 3.44. Salpa Kâğıdı (İlknur Aytakin arşivi, Ankara, 2024)

Eva: Yumuşak bir malzemeden oluşan yapısı; yapışkanlı ve yapışkanız olmak üzere iki çeşittir. Çanta içlerinde hem deriyi dik tutmak hem de içindeki malzemeyi korumak için kullanılır (Resim 3.45).

Resim 3.45 Eva Örneği (İlknur Aytakin arşivi, Ankara, 2024)

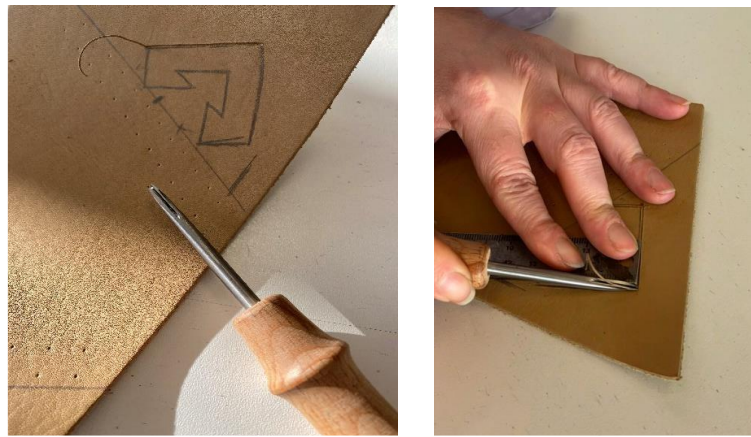
Astar: İsteğe göre değişkenlik gösteren Polyester kumaş, kadife ve kâğıt astara denir (Resim 3.46).

Resim 3.46. Astar Çeşitlerine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara,2024)

3.6.2. Kazıma (Gravür) Tekniği

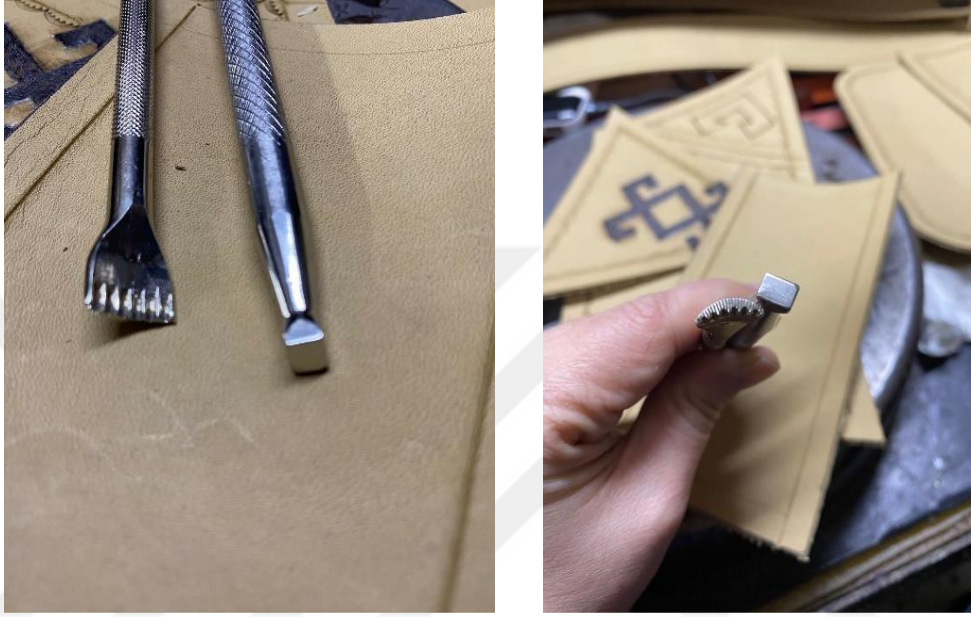
Kazıma tekniği, deri yüzeyine özel kesici aletlerle desenlerin oyulması esasına dayanır. Bu yöntemde, motifler doğrudan derinin üst katmanına işlenir ve derinlik etkisi yaratılır. Özellikle geometrik desenler ve geleneksel motiflerin vurgulanmasında tercih edilen bu teknik, ustalık gerektiren bir el işçiliği örneğidir. Kazıma işleminin genellikle vejetal veya vaketa gibi doğal tabaklanmış deriler üzerinde uygulanır, çünkü bu deri türleri şekil almaya daha uygundur (Resim 3.47).

Resim 3.47. Kazıma Tekniği Uygulama Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

3.6.3. Kabartma (Rölyef) Tekniği

Kabartma tekniği, deri yüzeyine üç boyutlu bir görünüm kazandırmak amacıyla uygulanır. Islatılan deri, kalıplar veya el aletleri (Resim 3.48) yardımıyla şekillendirilir ve motifler yüzeyden yükseltilerek ortaya çıkarılır. Bu yöntem, deriye hem görsel hem de dokunsal bir dinamizm katmaktadır. Kabartma tekniği, sanatsal objeler, cilt kapakları, kemerler ve dekoratif panolarda sıklıkla kullanılmaktadır(Resim 3.49).

Resim 3.48. Uygulamada kullanılan Deri İz Kalemleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Resim 3.49. Uygulamada kullanılan deri iz Kalemleri (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

3.6.4. Yakma (Pirogravür) Tekniği

Pirogravür, özel ısıtılmış metal uçlar kullanılarak deri yüzeyine desen işlenmesi esasına dayanır (Resim 3.50). Yakma işlemiyle deri üzerinde kalıcı koyu tonlarda çizgiler ve desenler oluşturulur (Resim 3.51). Bu teknik, ince detayların işlendiği tasarımlarda tercih edilmekte olup, özellikle geleneksel motiflerin modern yorumlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Pirogravür, derinin doğal rengini koruyarak estetik kontrast oluşturur.

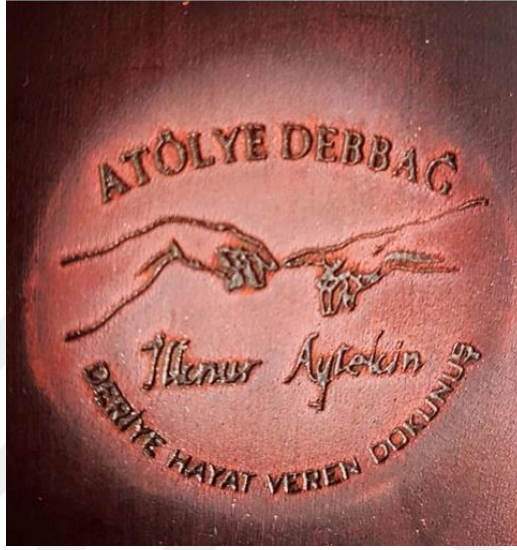
Resim 3.50. Yakma Tekniği Uygulama (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Resim 3.51. Yakma Tekniği Uygulama Örneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

3.6.5. Sıcak ve Soğuk Baskı Teknikleri

Bu tekniklerde, metal kalıplar veya klişe adı verilen mühürler kullanılarak deri yüzeyine desen uygulanır. *Sıcak baskı* yönteminde kalıp ısıtılarak deriye basılır ve kalıcı izler oluşturulur (Resim 3.52). *Soğuk baskı* ise ısı kullanılmadan, sadece baskı kuvvetiyle motiflerin deri yüzeyine işlenmesini sağlar. Her iki yöntem de seri üretim ve tekrar eden desenlerin uygulanmasında pratik çözümler sunar (Resim 3.53). Genellikle logolar, bordür desenleri ve klasik motiflerde tercih edilir.

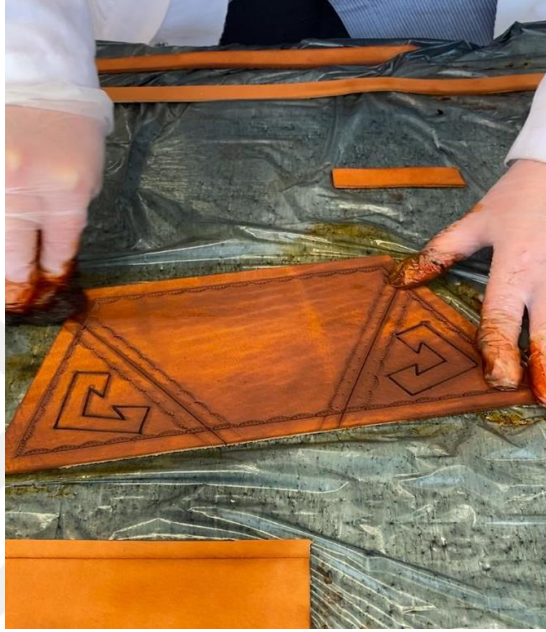
Resim 3.52. Metal Kalıp, Klişe Mühür ile Yapılmış Sıcak Baskı Örneğidir (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2018)

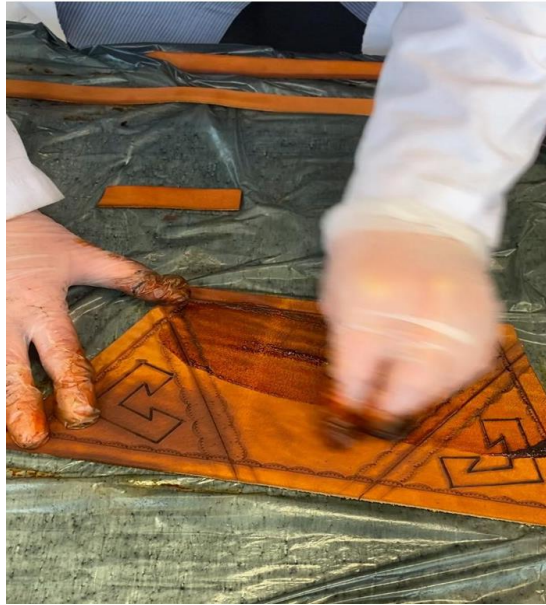
Resim 3.53. Soğuk Baskı Teknik Uygulama Örneği (İlknur Aytekin, Ankara, 2024)

3.6.6. Boyama ve Renklendirme Teknikleri

Deri yüzeyine doğal veya kimyasal boyalarla renk verilmesi, en eski süsleme yöntemlerinden biridir. Fırça, sünger veya püskürtme teknikleriyle uygulanan boyalar sayesinde deri ürünlerinde renkli kompozisyonlar oluşturulur (Resim 3.54). Anadolu’da geleneksel olarak bitkisel boyalar kullanılmıştır. Boyama işlemi, motiflerin belirginleşmesini sağladığı gibi, deriye sanatsal bir ifade kazandırır (Resim 3.55).

Resim 3.54. Boyama Uygulama Örneği 1 (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Resim 3.55. Boyama Uygulama Örneği 2 (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

3.6.7. *Aplike (Yama) Tekniği*

Aplike tekniği, farklı renk veya türdeki deri parçalarının ana deri yüzeyine dikiş veya yapıştırma yoluyla eklenmesiyle uygulanır. Bu yöntemde, kontrast oluşturan deri parçaları sayesinde dekoratif desenler elde edilir. Çanta, cüzdan ve kemer gibi ürünlerde hem estetik hem de yapısal güçlendirme amacıyla kullanılmaktadır (Resim 3.56).

Resim 3.56. Aplike Tekniği Uygulanmış Çanta Örneği (İlknur Aytakin arşivi, Ankara, 2023)

3.6.8. *Dikiş Süsleme (Nakış) Tekniği*

Deri yüzeyine iplik veya deri şeritlerle yapılan dikiş süslemeleri, geleneksel el sanatlarında estetik detay katmak için kullanılır (Resim 3.57). Özellikle geometrik desenlerin veya sınır çizgilerinin vurgulanmasında tercih edilir. Dikiş süsleme, hem dekoratif hem de fonksiyonel bir teknik olarak deri ürünlerinde yer alır (Resim 3.58).

Resim 3.57. Dikiş Tekniği İle Parça Birleştirme (İlknur Aytakin arşivi, Ankara, 2008)

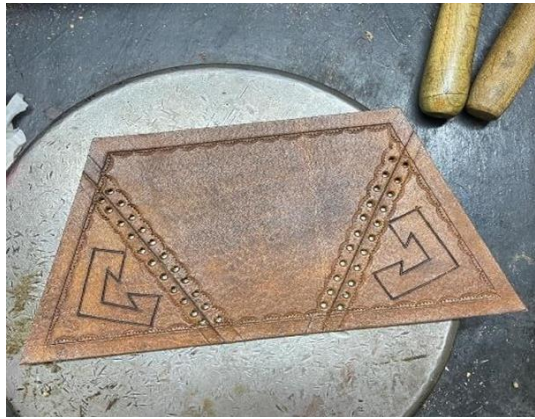

Resim 3.58. Dikiş Süsleme Tekniği İle Deri Üzerine Yapılmış Tasarım Çanta (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2019)

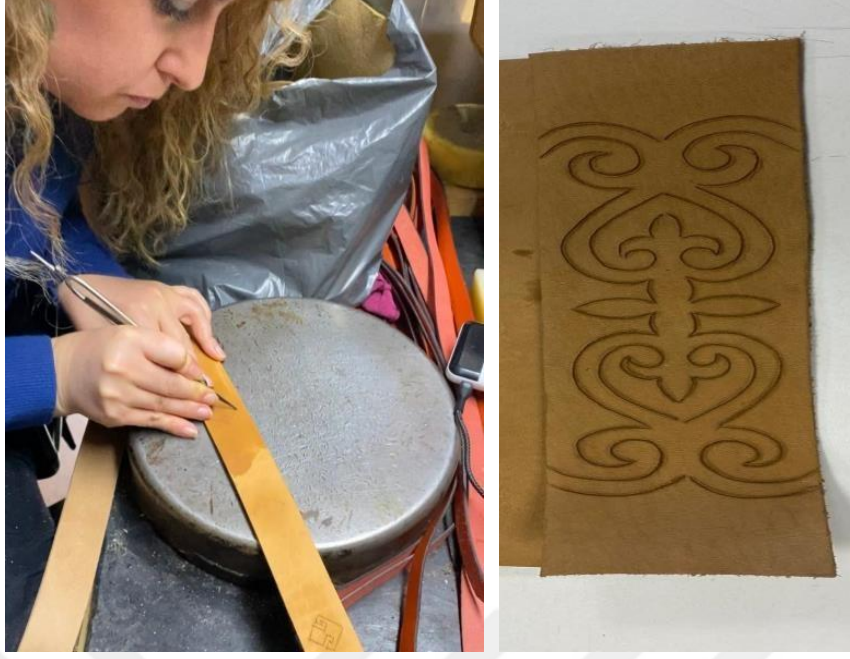
3.6.9. Delme (Perforasyon) Tekniği

Delme tekniği, deri yüzeyine belirli desenler doğrultusunda küçük delikler açılmasıyla uygulanır (Resim 3.59). Bu teknik, hem süsleme amacıyla hem de bazı ürünlerde havalandırma veya esneklik sağlamak için kullanılır. Ayakkabı ve çanta tasarımlarında estetik amaçlı perforasyon örnekleri sıkça görülmektedir.

Deri işleciliği sanatında kullanılan süsleme teknikleri, hem geleneksel el işçiliğinin inceliklerini hem de sanatsal yaratıcılığı yansıtmaktadır. Bu teknikler sayesinde, deri ürünleri hem işlevsel nesnelere olmakta hem de kültürel değer taşıyan sanatsal objelere dönüşmektedir. Özellikle Anadolu motiflerinin bu tekniklerle deriye uygulanması, kültürel mirasın yaşatılmasına ve modern tasarım anlayışıyla bütünleşmesine önemli katkılar sağlamaktadır (Resim 3.60).

Resim 3.59. Delme Tekniğine Örnek (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

Resim 3.60. Kesme Tekniği rneği (İlknur Aytekin arşivi, Ankara, 2024)

BÖLÜM 4: MOTİFLERİN AUTOCAD YAZILIMINDA KARELAJ YÖNTEMİ İLE ÇİZİMLERİ

Geleneksel sanat ve zanaat ürünlerinin dijital ortama aktarılması, kültürel mirasın korunması, yeniden üretilmesi ve çağdaş tasarım disiplinleriyle buluşturulması açısından önemli bir yöntem haline gelmiştir. Bu bağlamda, geleneksel Anadolu Türk motiflerinin dijital tasarım araçlarıyla yeniden yapılandırılması, hem estetik hem de fonksiyonel açıdan yeni yorumlara olanak sağlamaktadır. Özellikle karelaj yöntemi ile tasarım yaklaşımı, motiflerin geometrik düzenlerini ve tekrar eden yapısal özelliklerini dijital ortamda sistematik şekilde yeniden inşa etmeye imkân tanır.

Bu bölümde, geleneksel motiflerin AutoCAD yazılımı kullanılarak karelaj yöntemiyle dijitalleştirilmesi süreci ele alınmaktadır. Karelaj yöntemine uygun 80 motif seçildi ve karelaj yöntemiyle dijital ortamda yapı formları bozulmadan çizilmiştir. Çalışmada, kültürel motiflerin dijital tasarım ortamına aktarılmasıyla, hem geleneksel desenlerin korunması hem de deri işlemeciliği sanatında uygulanabilir formlar haline getirilmesi hedeflenmiştir.

Bu yaklaşım sayesinde, motiflerin farklı ölçekte ve biçimde kolayca yeniden üretilmesi mümkün hale gelmekte; ayrıca modern tasarım süreçlerinde kullanılacak esnek veri tabanları oluşturulmaktadır. Desenlerin orijinal oranlarının korunmasını, simetrik ve modüler yapılarının doğru şekilde yeniden kurgulanmasını sağlamıştır.

4.1. Motiflerin Autocad Yazılımı Kullanarak Karelaj Yöntemi İle Dijital Ortamda Çizilmesi

AutoCAD, bilgisayar destekli tasarım (CAD) alanında en yaygın kullanılan yazılımlardan biri olup, özellikle iki boyutlu (2D) ve üç boyutlu (3D) teknik çizimlerde sağladığı hassasiyet ve parametrik modelleme imkânlarıyla öne çıkmaktadır. Geleneksel motiflerin dijital ortama aktarılmasında AutoCAD yazılımının tercih edilmesinin temel nedenleri şunlardır:

- Yüksek hassasiyetle ölçülendirme yapabilme,
- Geometrik ilişkileri tanımlayarak motiflerin yapısal bütünlüğünü koruma,
- Tekrar eden desenlerin kolayca çoğaltılabilmesi,

- Vektörel veri oluşturma imkânı ile lazer kesim, CNC gibi modern üretim tekniklerine entegrasyon sağlaması.

AutoCAD'in parametrik kısıtlama ve dinamik blok özellikleri sayesinde, motiflerin belirli kurallar doğrultusunda esnek şekilde yeniden düzenlenmesi ve farklı tasarım senaryolarına uyarlanması mümkün olmaktadır.

4.2. Motiflerin Dijital Ortama Aktarılma Süreci

Anadolu'ya ait geleneksel motiflerin AutoCAD yazılımı üzerinde parametrik çizimlerinin yapılması süreci aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır:

1. **Motiflerin Belirlenmesi ve Analizi:** Araştırma kapsamında seçilen motifler, dokuma ürünleri üzerinden tespit edilerek kültürel, sembolik ve geometrik özellikleri bakımından analiz edilmiştir. Bu analiz süreci, dijital çizim sırasında motiflerin orijinal yapısına sadık kalınmasını sağlamıştır.
2. **Karelaj Yöntemi ile Ölçülendirme:** Motifler, karelaj (ızgara) sistemi kullanılarak orantılı biçimde AutoCAD ortamına aktarılmıştır. Bu yöntem, motiflerin simetrik yapılarının korunmasına ve modüler tasarım ilkelerine uygun çizimlerin oluşturulmasına olanak tanımıştır.
3. **Parametrik Çizim Uygulaması:** Belirlenen motifler, AutoCAD'in parametrik kısıtlama araçları kullanılarak çizilmiş; böylece boyut, açı ve oran gibi değişkenler üzerinde kontrol sağlanmıştır. Bu süreçte, desenlerin farklı ölçekte ve varyasyonlarda yeniden üretilebilmesi için parametrik tanımlamalar yapılmıştır.
4. **Vektörel Dosya Formatına Dönüştürme:** Çizimler, deri işlemeciliğinde kullanılmak üzere vektörel formatta (.dxf, .dwg) kaydedilmiştir. Bu dosyalar, lazer kesim veya CNC işleme gibi dijital üretim tekniklerine uygun hale getirilmiştir.

4.3. Dijitalleştirilen Motiflerin Avantajları

Motiflerin AutoCAD ortamında parametrik olarak çizilmesi, geleneksel desenlerin çağdaş tasarım süreçlerine entegrasyonunda önemli avantajlar sağlamaktadır:

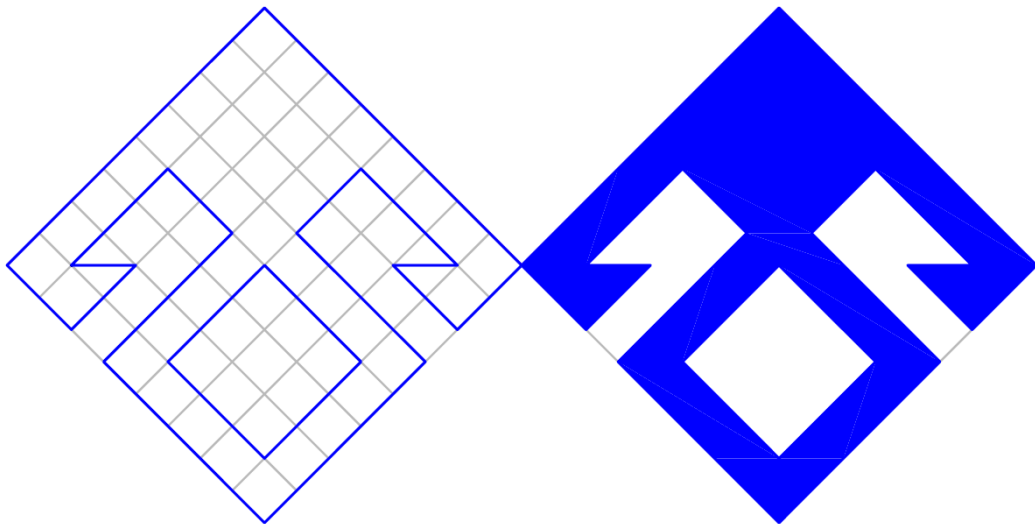
- **Ölçeklenebilirlik:** Motifler, kalite kaybı olmadan farklı boyutlarda kullanılabilir.

- **Tasarım Esnekliği:** Parametreler üzerinde yapılacak değişikliklerle yeni varyasyonlar üretilebilir.
- **Arşivleme ve Koruma:** Geleneksel motifler dijital veri tabanlarında korunarak, gelecek kuşaklara aktarılabilir.
- **Üretim Kolaylığı:** Modern üretim teknolojilerine doğrudan uyum sağlanır.

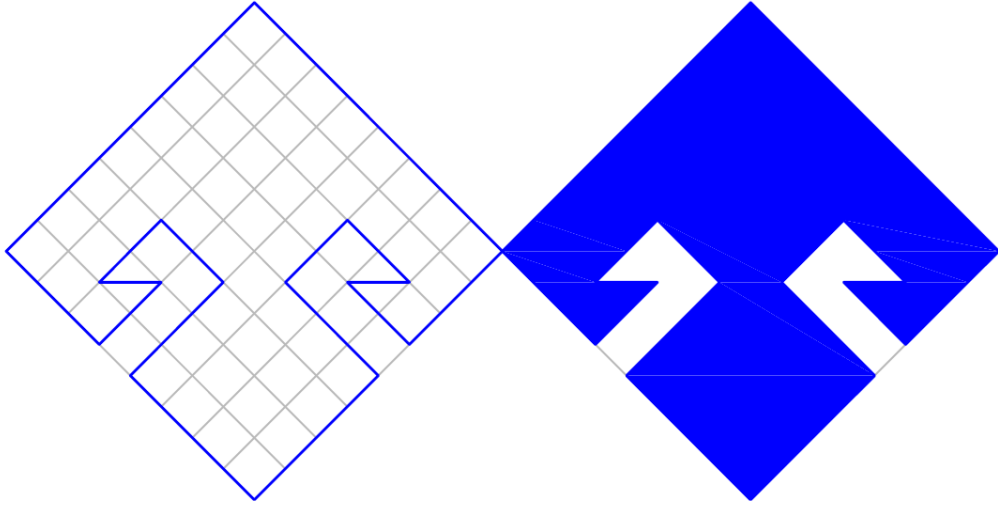
Bu çalışma kapsamında, geleneksel motiflerin AutoCAD yazılımı aracılığıyla parametrik çizimleri gerçekleştirilmiş ve bu motiflerin deri işlemeciliği sanatında uygulanabilir dijital formlara dönüştürülmesi sağlanmıştır. Böylece kültürel miras niteliği taşıyan desenlerin, modern tasarım ve üretim teknikleriyle yeniden yorumlanmasına ve sürdürülebilir kılınmasına katkıda bulunulmuştur.

Anadolu'da görülen dokumaların üzerinde incelenen deforme olmuş motifler formatına uygun eşit karelajlara bölünmüş, parametrik çizgilerle yeniden düzenleyip çizilerek anlaşılır şekillerde aşğıdaki örnekler haline getirilmiştir. Çizimleri incelemeye geçmeden önce karelaj yöntemini tanımlayalım.

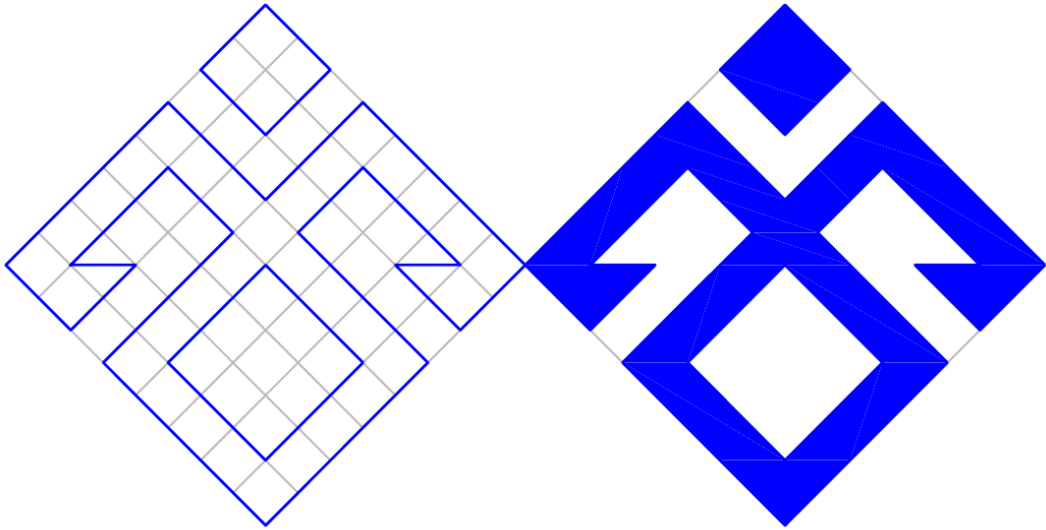
Karelaj yöntemi; koordinatları belirlenmiş enlem ve boylam çizgileri birbirini dik olarak kesen yapılacak projeye göre ölçeklere bölünen kareleme sistemidir. Aşğıda bazı motiflerin Karelaj yöntemiyle elde edilmesine yönelik örnekler verilmiştir (Çizim 4.1-4.12).

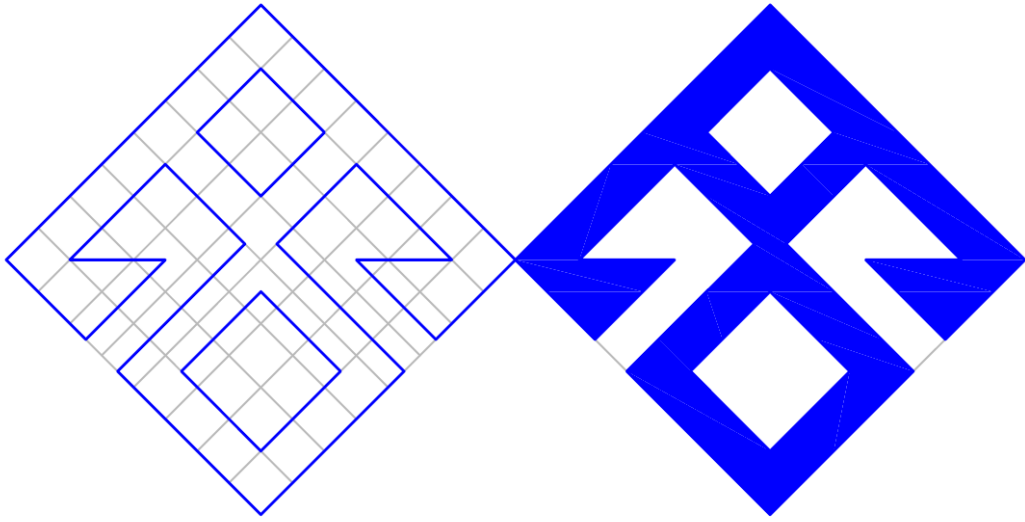
Çizim 4.1. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

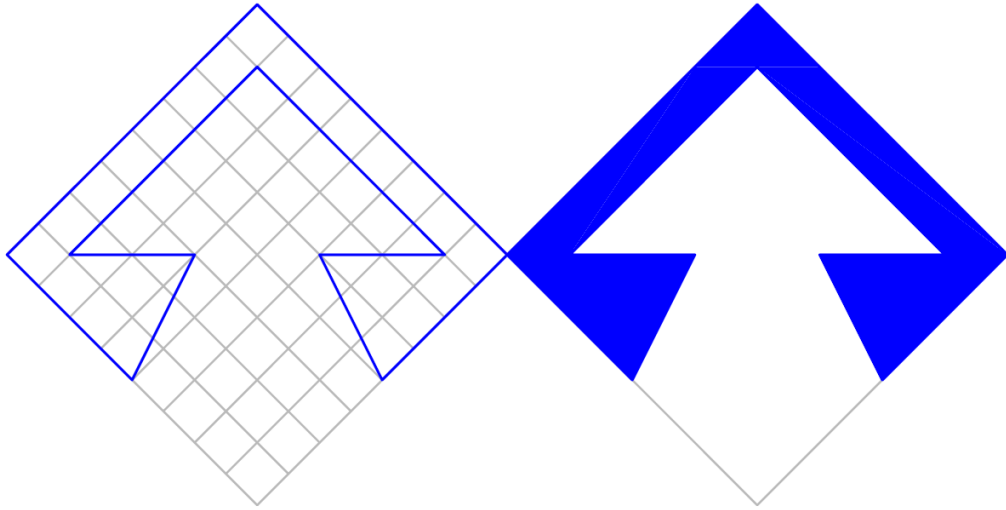
Çizim 4.2. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

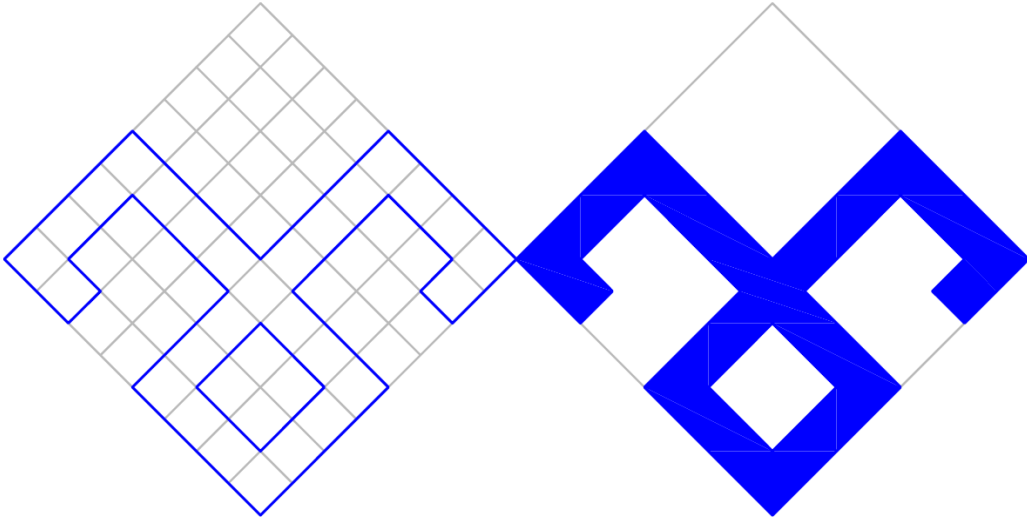
Çizim 4.3. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

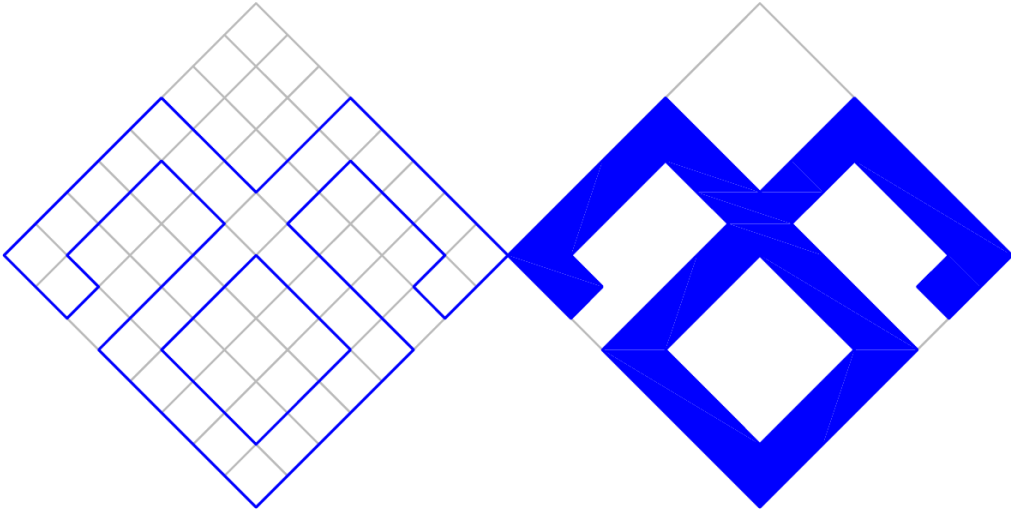
Çizim 4.4. Elibelinde Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

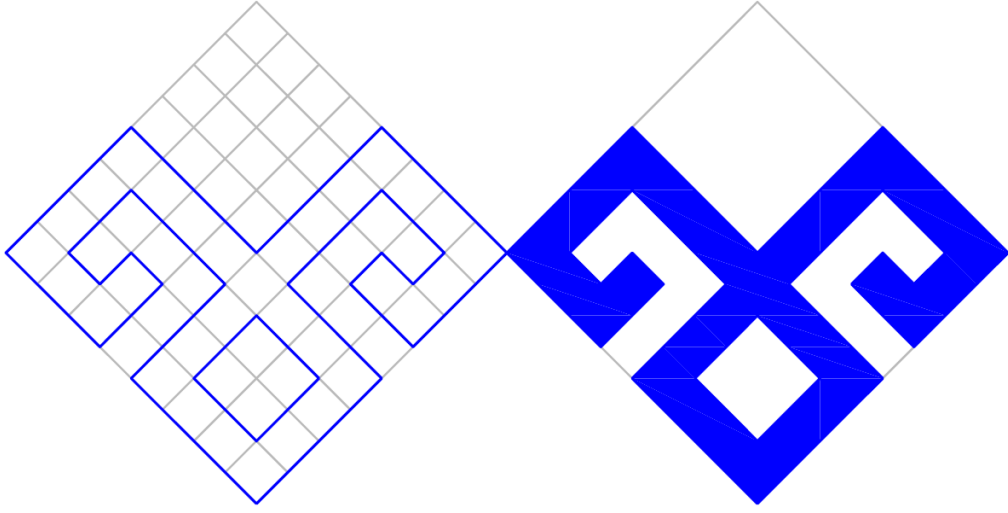
Çizim 4.5. Koç Boynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

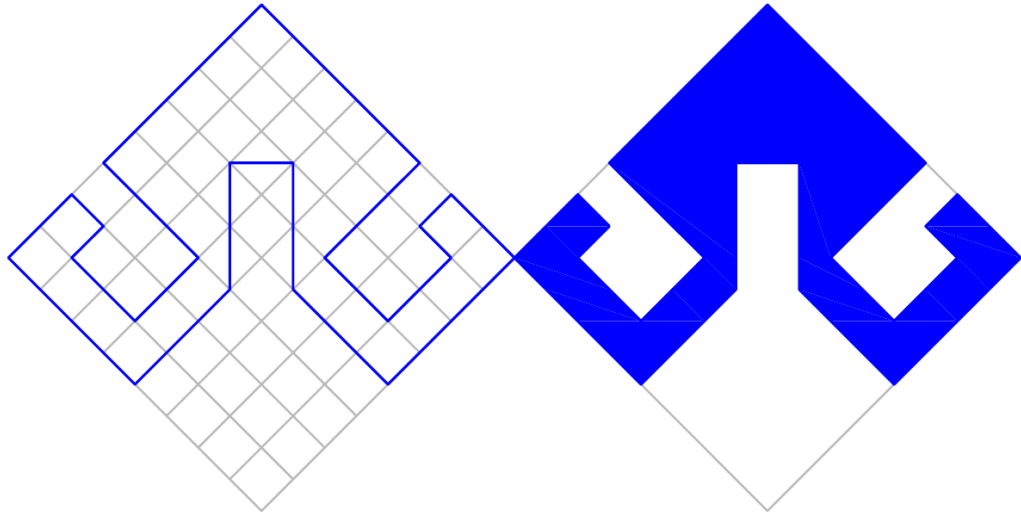
Çizim 4.6. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

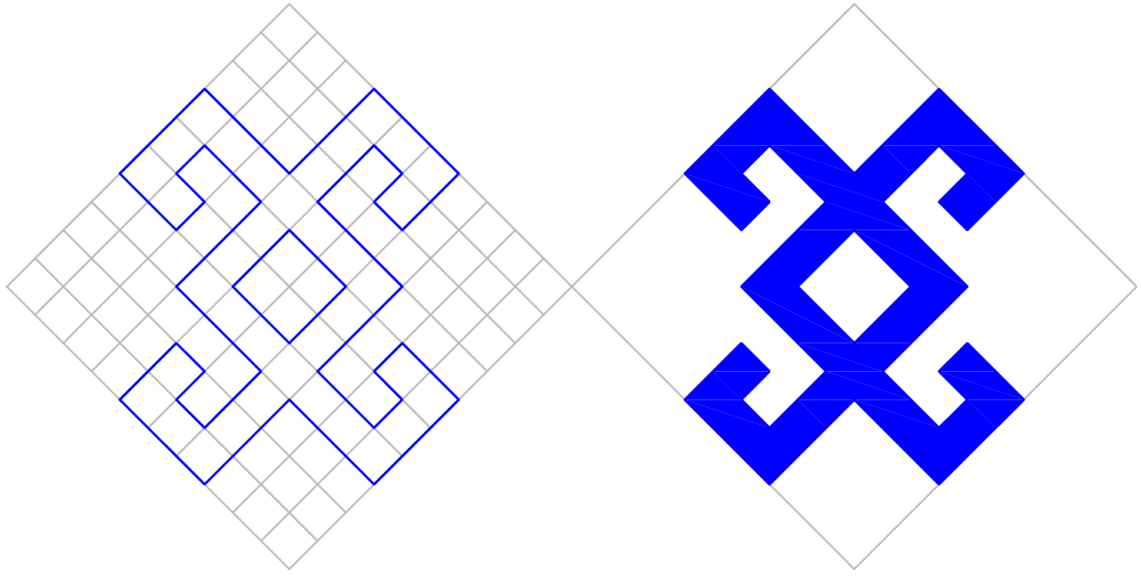
Çizim 4.7. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

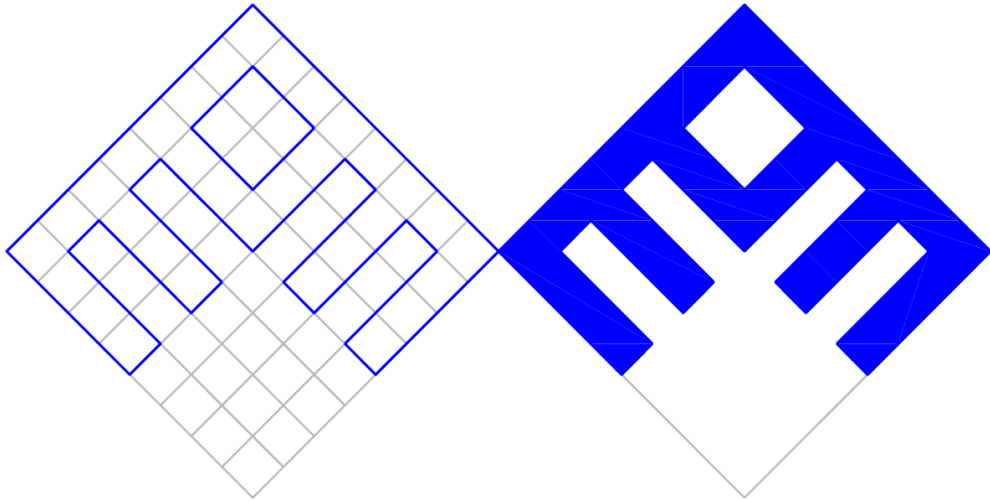
Çizim 4.8. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

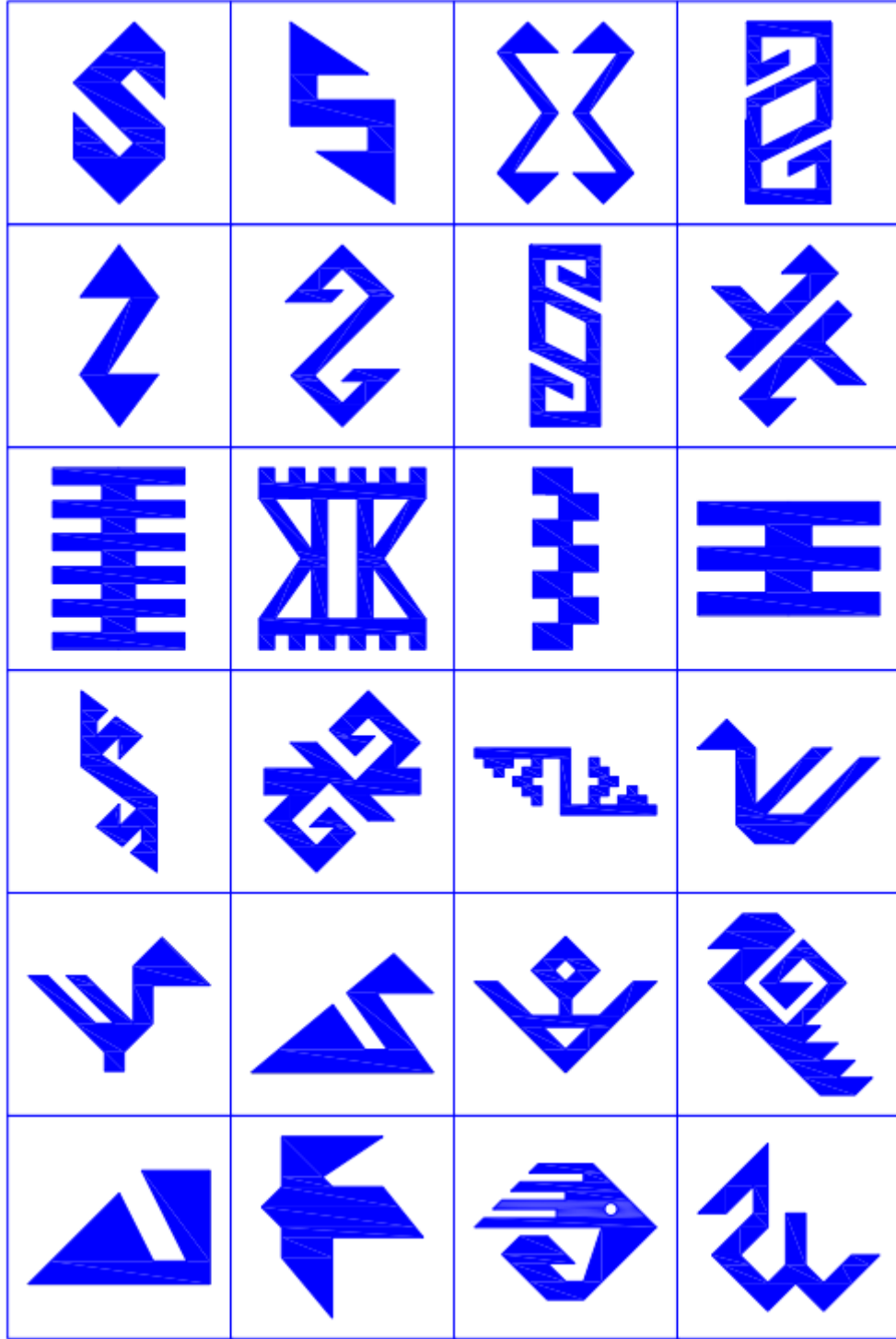
Çizim 4.9. Koçboynuzu Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

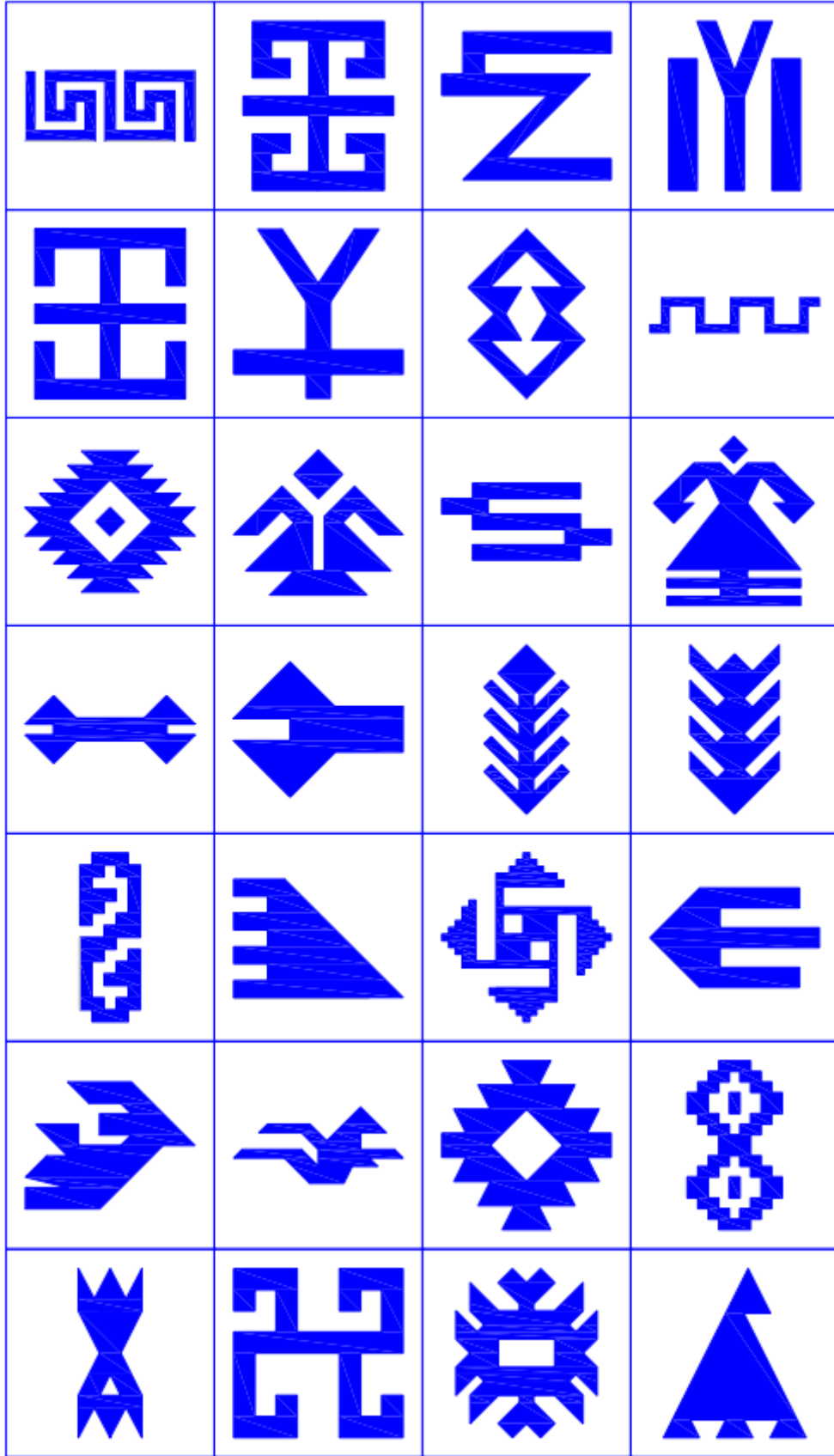
Çizim 4.10. Akrep Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

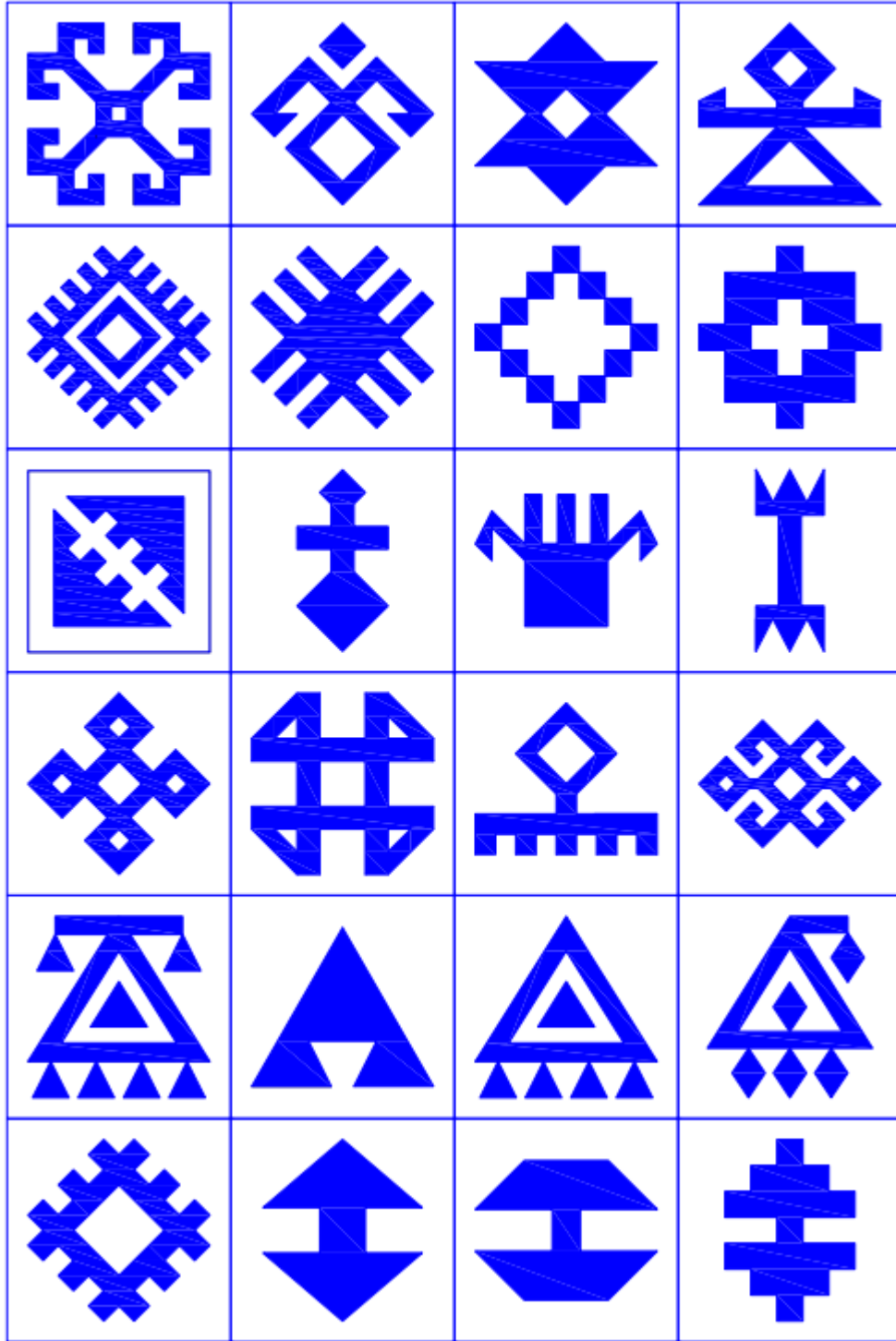
Çizim 4.11. Tarak Motifinin Karelaj yöntemiyle elde edilmesi

Çizim 4.12. Karela yöntemiyle elde edilen Motifler (Devam)

Çizim 4.12. Karelaj yöntemiyle elde edilen Motifler (Devam)

Çizim 4.12. Karelaj yöntemiyle elde edilen Motifler

BÖLÜM 5: MOTİFLERDEN KOMPOZİSYON ELDE EDİLMESİ VE DERİ SANATINA UYGULANMASI

5.1. Kompozisyon Süreci

Tasarım, hayal gücümüzün şekillenip farklı materyaller desteği ile görsel olarak yüzeylere şekillerin anlam bulup, aktarıma aşamasıdır. Anadolu'nun geleneksel Türk motiflerinin yaygın olarak yörelerde kullanılmış; seccade, heybe, kilim, halı vb. dokumalarda görülen motiflerin özellikle sandıklarda saklanmış, günümüze kadar taşınmış dokuma kültürünün deriye, farklı kompozisyonlarda tasarımlarla yansımaları kullanılmıştır.

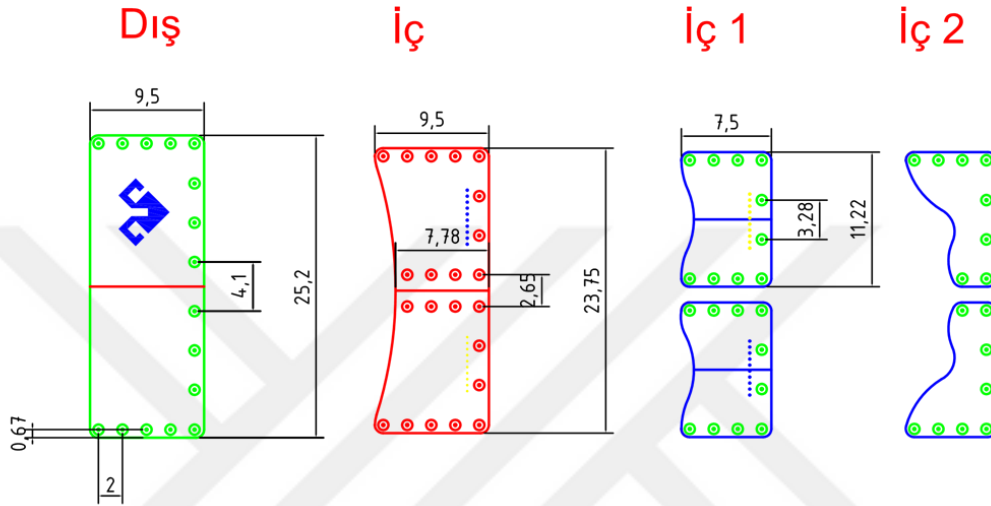
Kompozisyonları, düzenlemeleri veya kullanım amaçları ne olursa olsun, kilim motifleri hep birbirlerine benzerler. Motif karakterlerindeki bu temel benzerliklere karşın, aynı coğrafyalarda farklı insanlar tarafından dokunmuş kilimler; renklerinin ve malzemelerinin çeşitliliği, motiflerin kompozisyonundaki zenginlikleri bakımından farklılıklar gösterirler (Çubuk, 2006).

Dokuma kültürü, Ankara çevresindeki yörelerde önemli bir yaşam biçimi olarak varlığını sürdürmüş, kilim, seccade, heybe ve halı gibi geleneksel dokuma ürünleriyle bütünleşmiştir. Bu eserlerde yaygın olarak kullanılan elibeline, koçboynuzu ve akrep motifleri, kaybolmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel mirasımızın bir parçası olarak deri işlemeciliğinde de yerini almıştır. Deri sanatında kemer, cüzdan ve çanta gibi ürünler üzerinde uygulanan bu motifler, rölyef, yakma, kesme, açma, boyama ve dikiş teknikleriyle işlenmiştir. Bazı ürünlerde yalın bir şekilde kullanılan motifler, bir çanta tasarımında ise geleneksel dokuma eserlerinden ilham alınarak formu korunmuş, çanta kapağı üzerinde desenler bir araya getirilerek özgün bir kompozisyon oluşturulmuştur. Böylece, kültürel mirasın çağdaş tasarım anlayışıyla harmanlanarak yeni bir eser ortaya çıkmıştır.

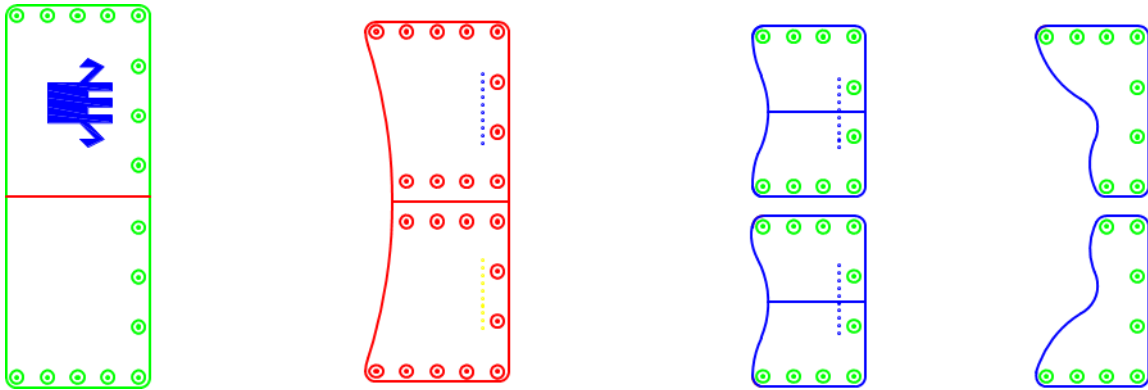
Parametrik çizimleri yapılan motiflerin çanta, cüzdan ve kemerler üzerinde AutoCAD programında çizilen kalıplar üzerine yeniden yorumlandı. Herkesin uygulayacağı şekilde hazırlanan modeller aşağıda örneklerle gösterildi.

5.2. Cüzdan Tasarımı ve Uygulanması:

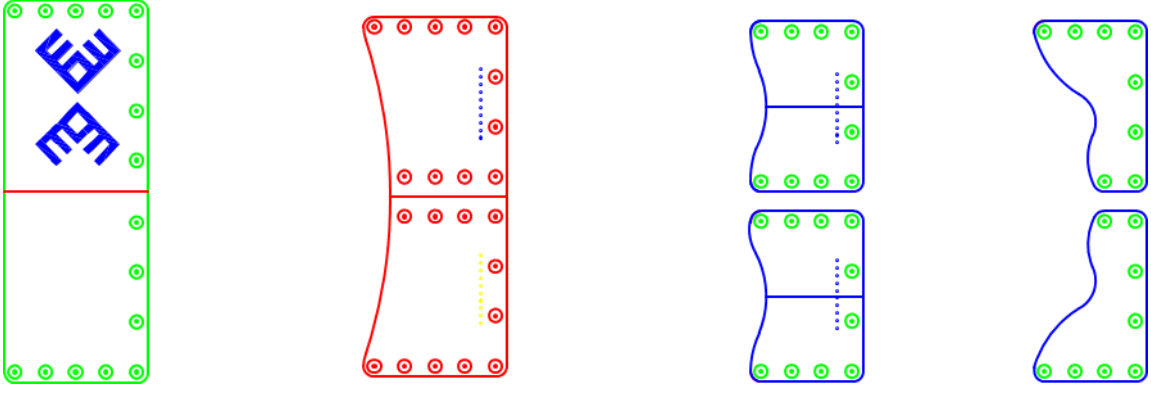
Bu bölümde, AutoCAD programı ile dış yüzeyi 25,2 x 9,5 cm ölçülerinde tasarlanan erkek cüzdanı ele alınmıştır. Tasarımda işlevsellik ve estetik dengesi gözetilmiştir. Cüzdan yüzeyine uygulanacak motifler, karelaj yöntemi ile yüzeye dengeli biçimde yerleştirilmiştir (Çizim 5.1-5.6)

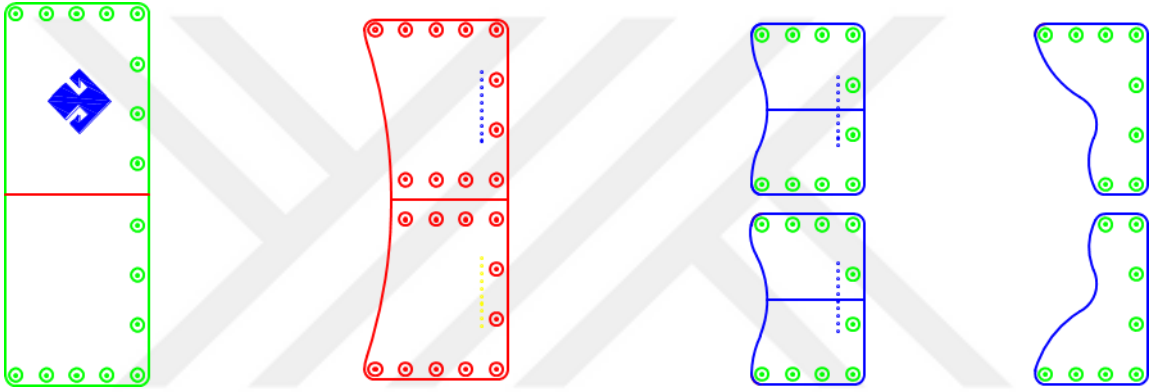
Çizim 5.1. Cüzdan modeli 1

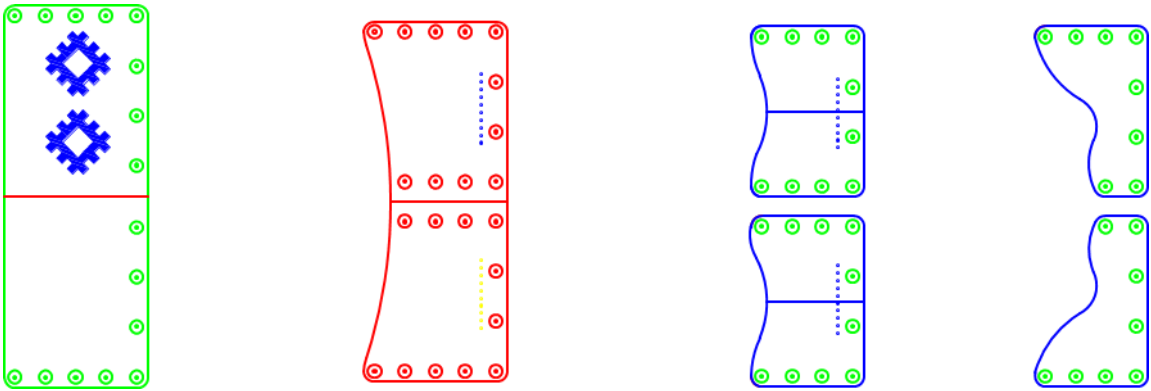
Çizim 5.2. Cüzdan modeli 2

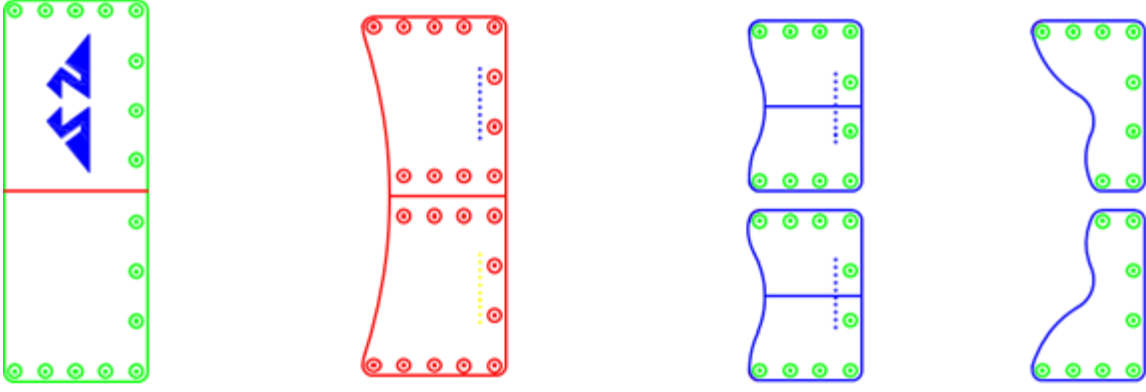
Çizim 5.3. Cüzdan modeli 3

Çizim 5.4. Cüzdan modeli 4

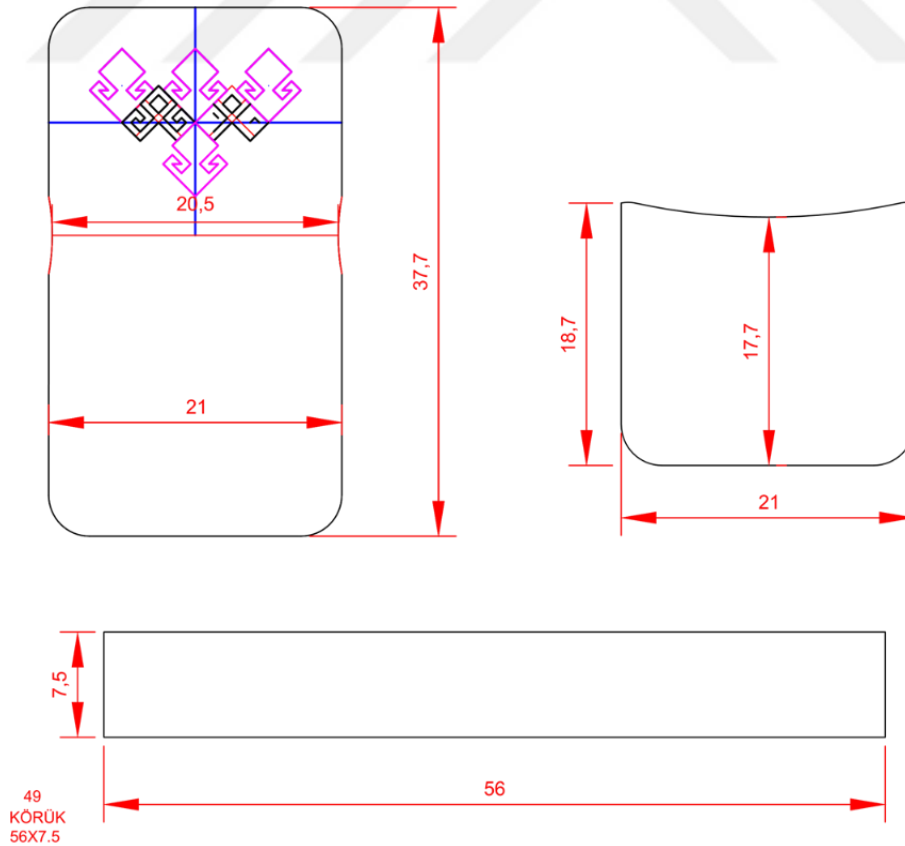
Çizim 5.5. Cüzdan modeli 5

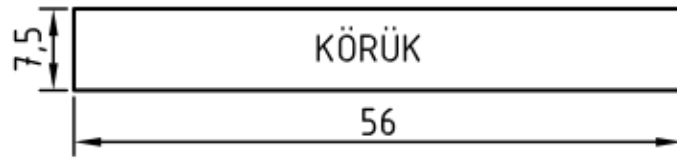
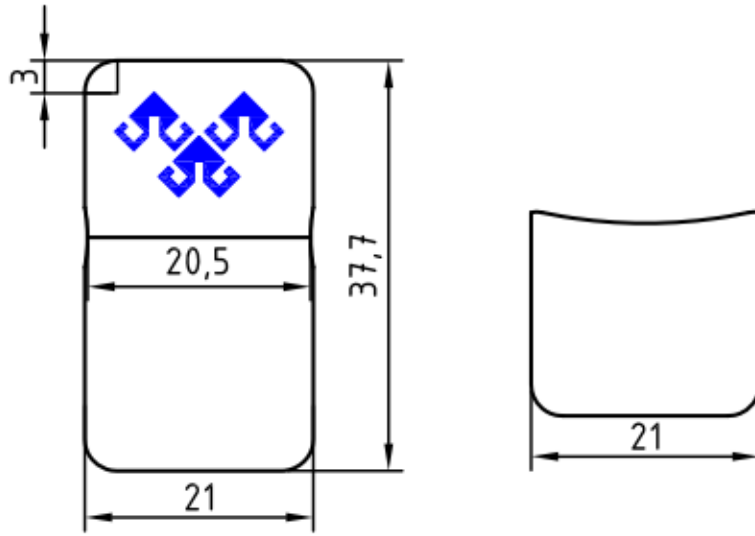
Çizim 5.6. Cüzdan modeli 6

5.3. Çanta Tasarımı ve Uygulanması:

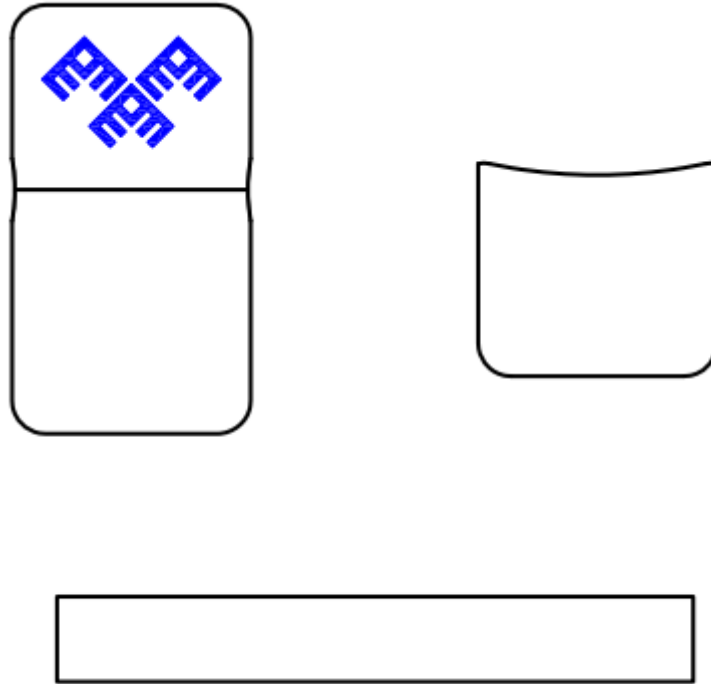
AutoCAD programı kullanılarak dış ölçüleri Yükseklik: 19 cm, Uzunluk: 21 cm, Genişlik: 7,5 cm olan kadın çanta tasarımı ele alınmıştır. Tasarım sürecinde hem işlevsellik hem de estetik unsurlar dikkate alınmıştır. Çanta yüzeyine uygulanacak motifler, karelaj yöntemi ile yüzeye dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Uygulama örnekleri, görsel uyum ve kullanım özellikleri açısından değerlendirilmiştir (Çizim 5.7-5.19).

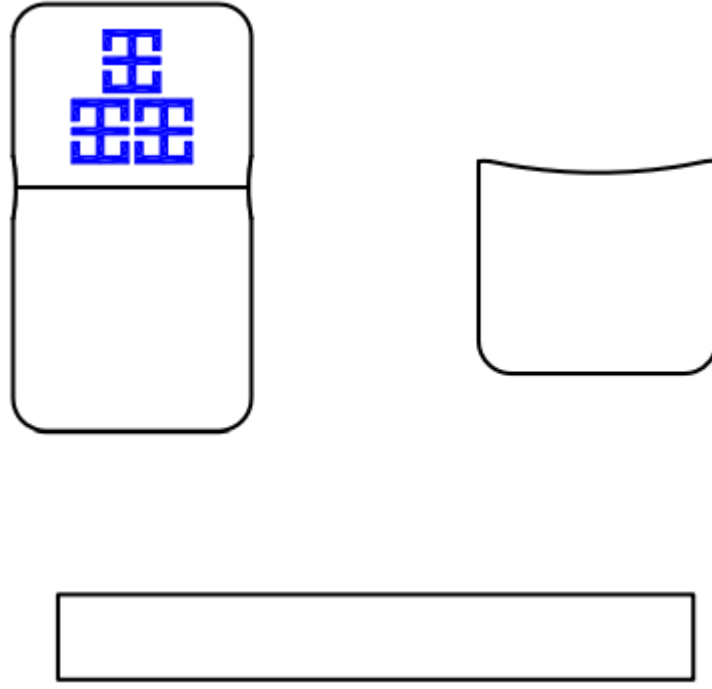
Çizim 5.7. Çanta modeli 1

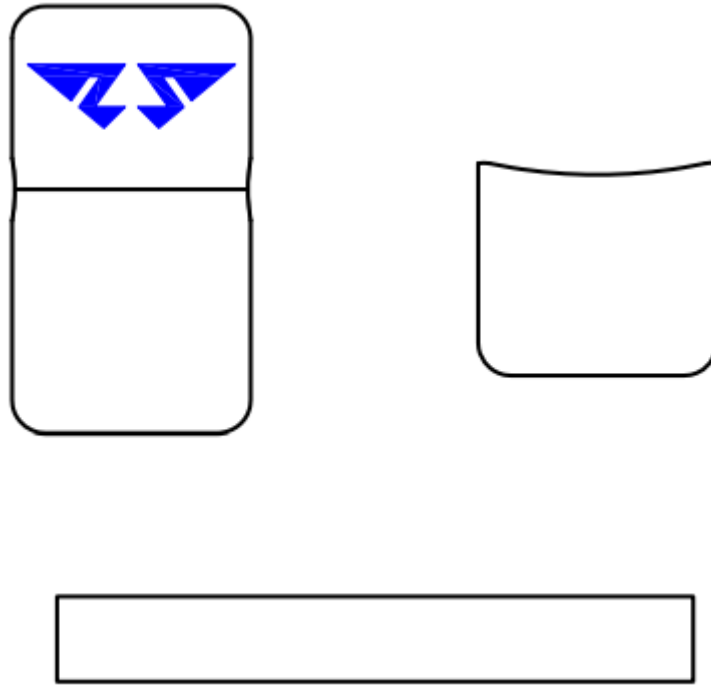
Çizim 5.8. Çanta modeli 2

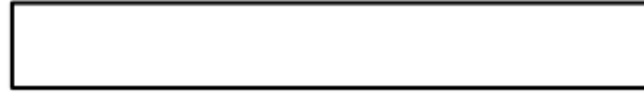
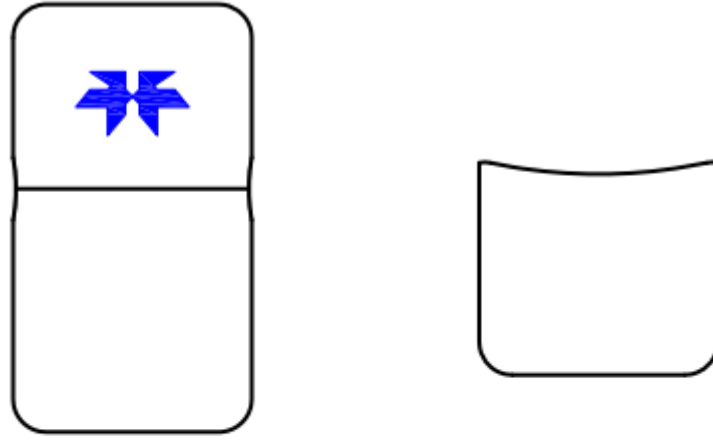
Çizim 5.9. Çanta modeli 3

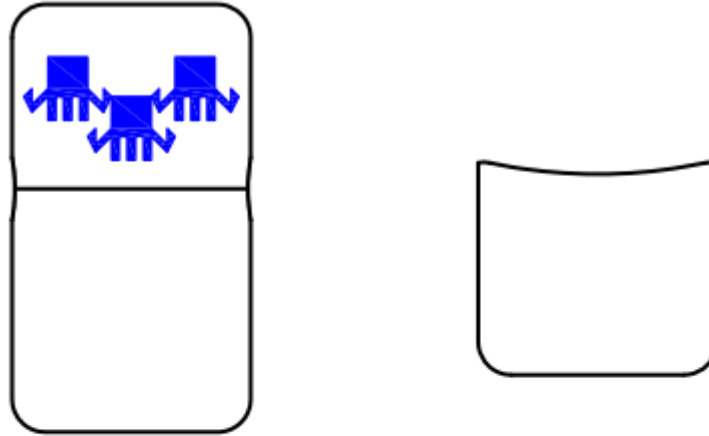
Çizim 5.10. Çanta modeli 4

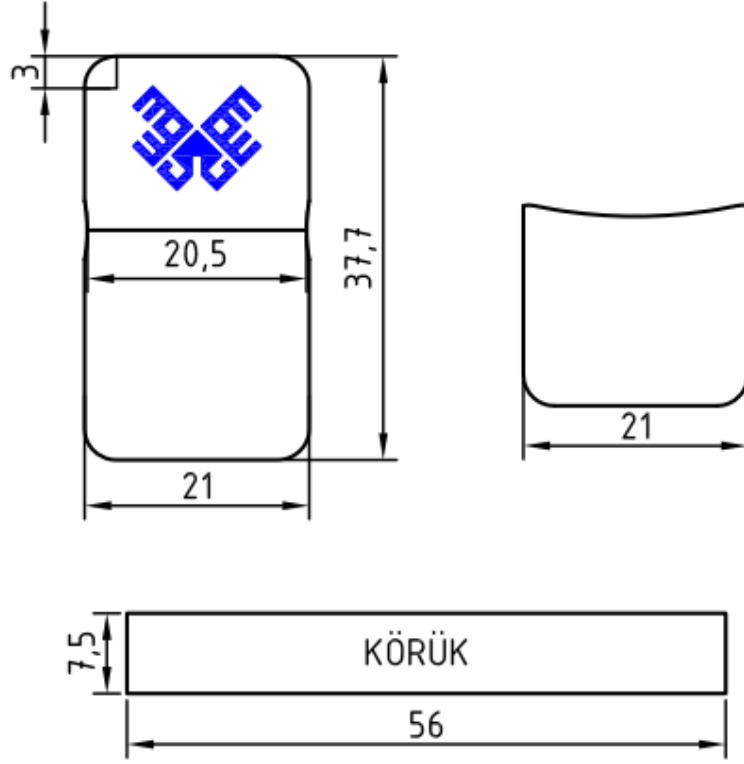
Çizim 5.11. Çanta modeli 5

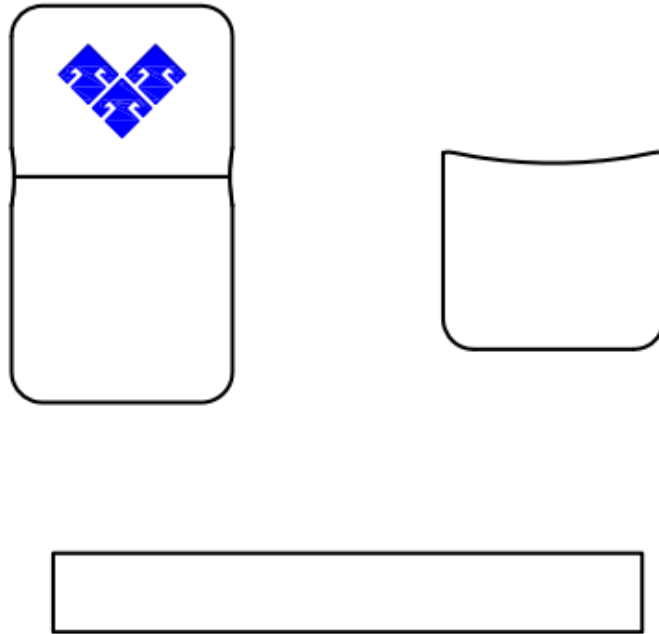
Çizim 5.12. Çanta modeli 6

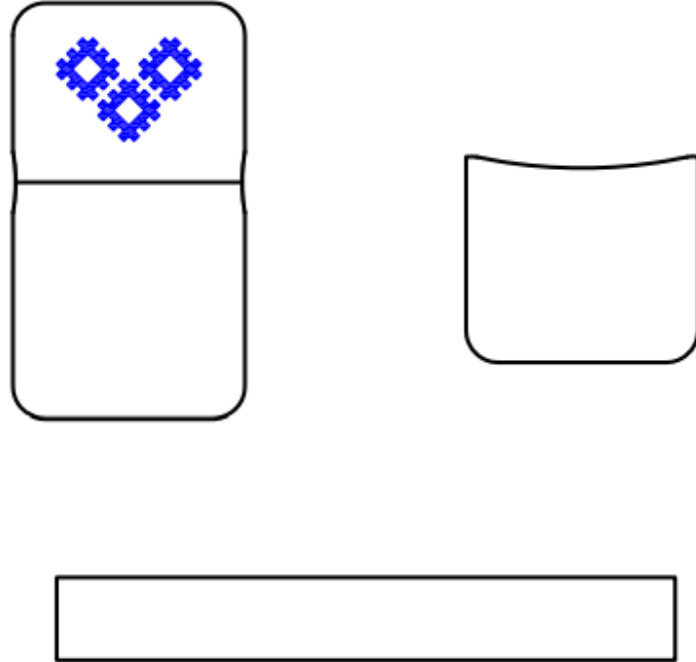
Çizim 5.13. Çanta modeli 7

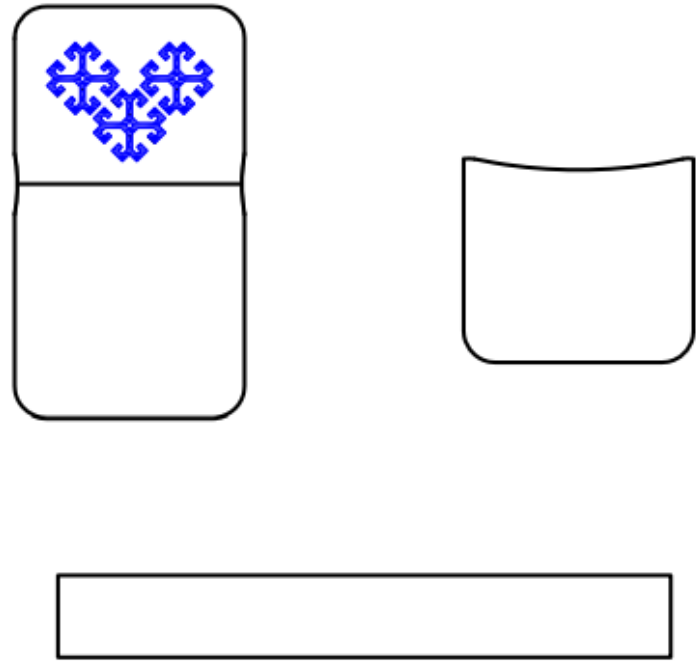
Çizim 5.14. Çanta modeli 8

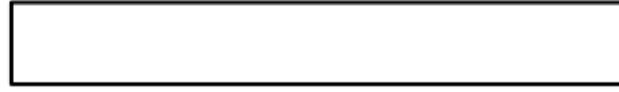
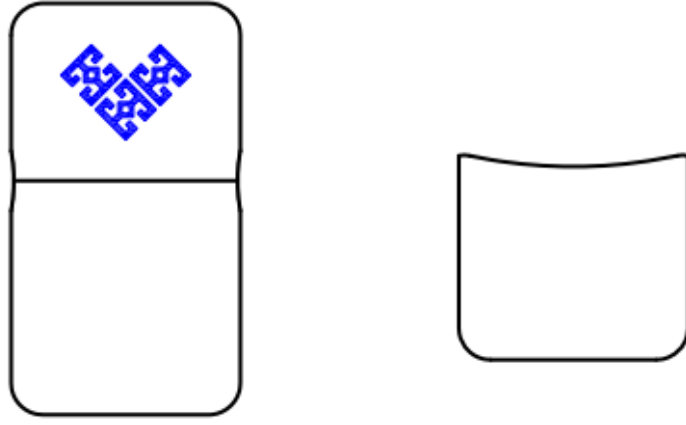
Çizim 5.15. Çanta modeli 9

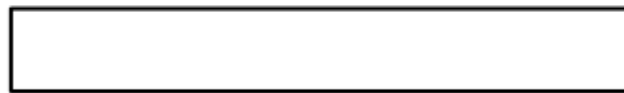
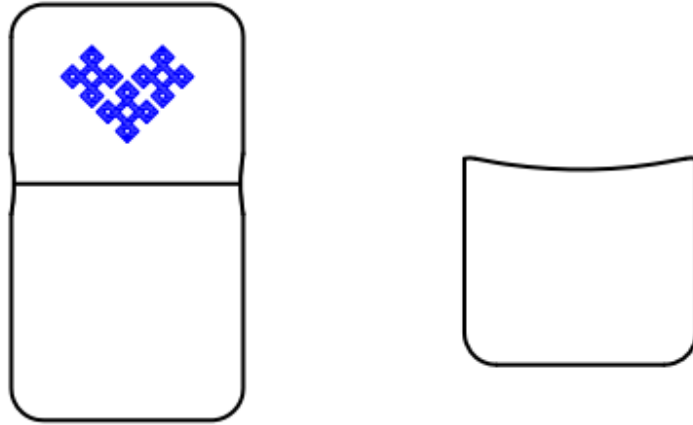
Çizim 5.16. Çanta modeli 10

Çizim 5.17. Çanta modeli 11

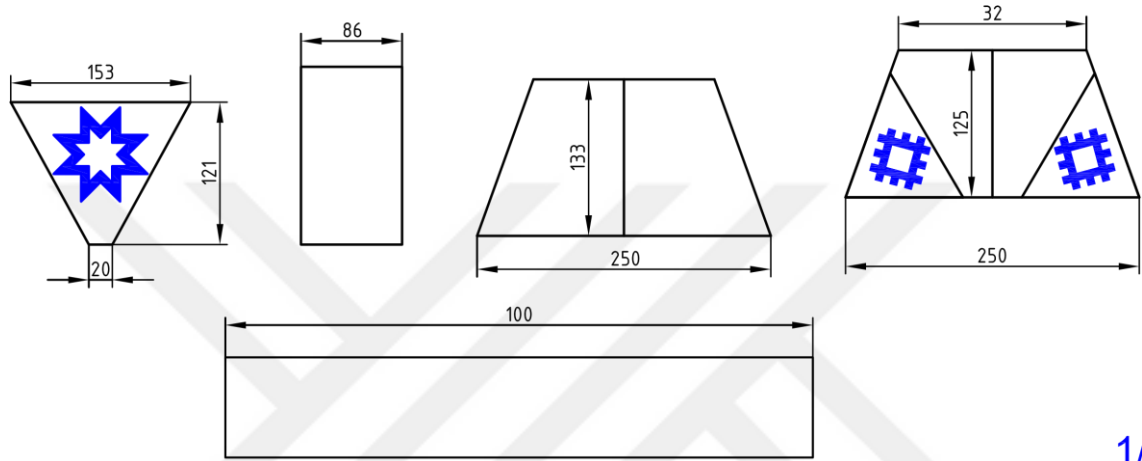
Çizim 5.18. Çanta modeli 12

Çizim 5.19. Çanta modeli 13

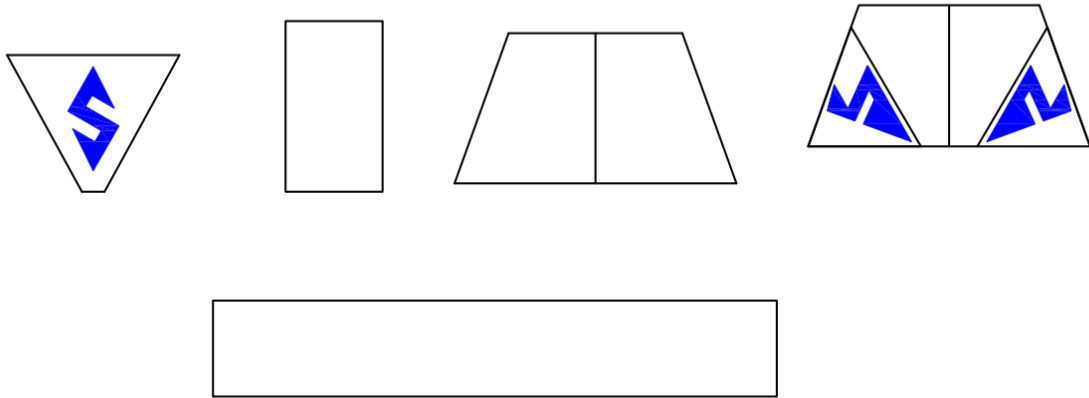
5.3.1. Üçgen Çanta Uygulaması:

AutoCAD programı ile farklı stil ve dizaynda tasarlanan, ölçüleri 23 x 7,5 x 13,5 cm olan üçgen formda kadın çantası ele alınmıştır. Tasarımda özgün form arayışı ve estetik denge ön planda tutulmuştur. Çanta yüzeyine uygulanan motifler, karelaj yöntemi ile yüzeye dengeli biçimde yerleştirilmiş; geleneksel ve çağdaş desenlerle zenginleştirilmiştir. Motiflerin kompozisyonları, yüzey formuna uygun olarak yorumlanmış ve ortaya çıkan kompozisyonlar, teknik doğruluk, yüzey uyumu ve üretim verimliliği açısından değerlendirilmiş örneklerdir (Çizim 5.20- 5.25).

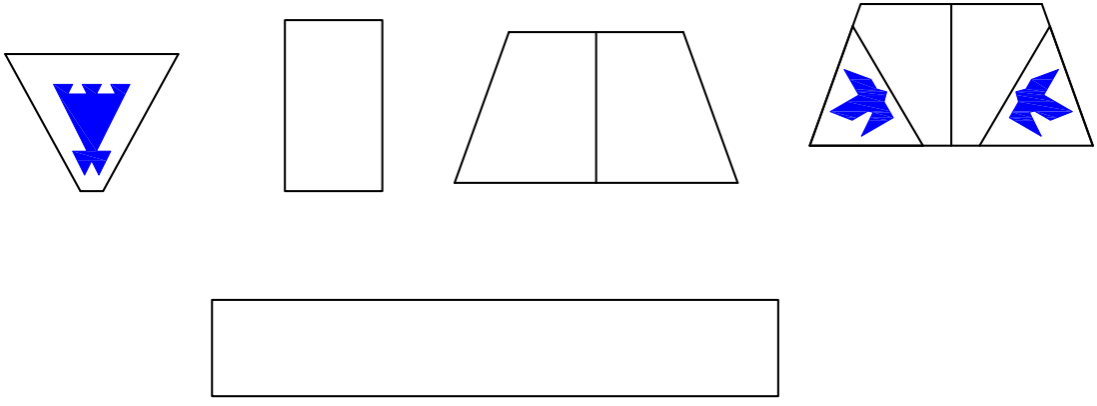

Çizim 5.20. Üçgen Çanta modeli 1

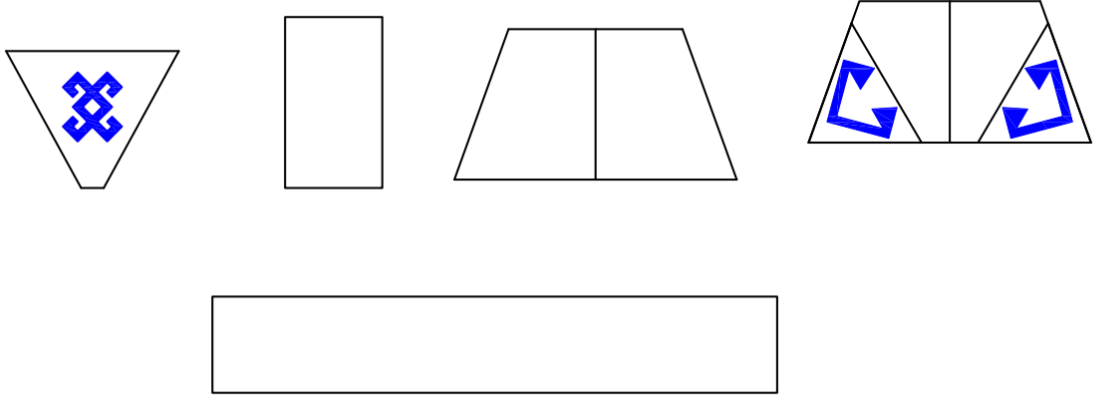
1/5

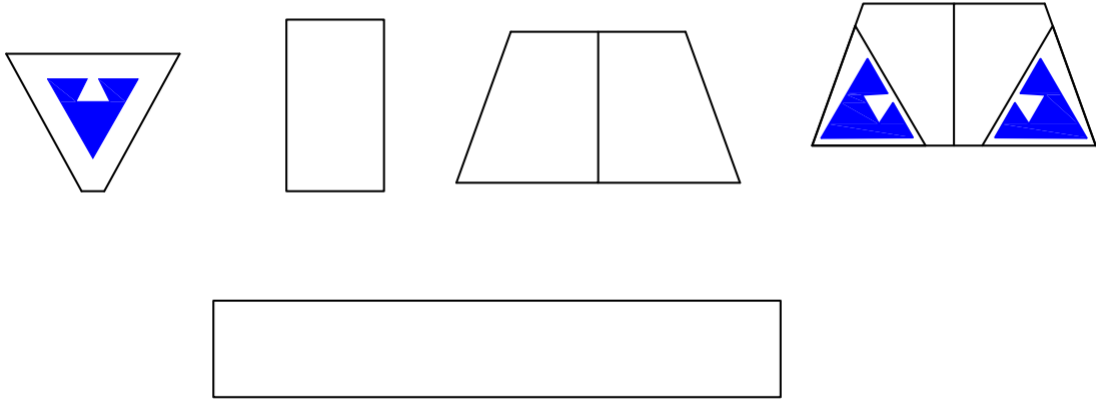
Çizim 5.21. Üçgen Çanta modeli 2

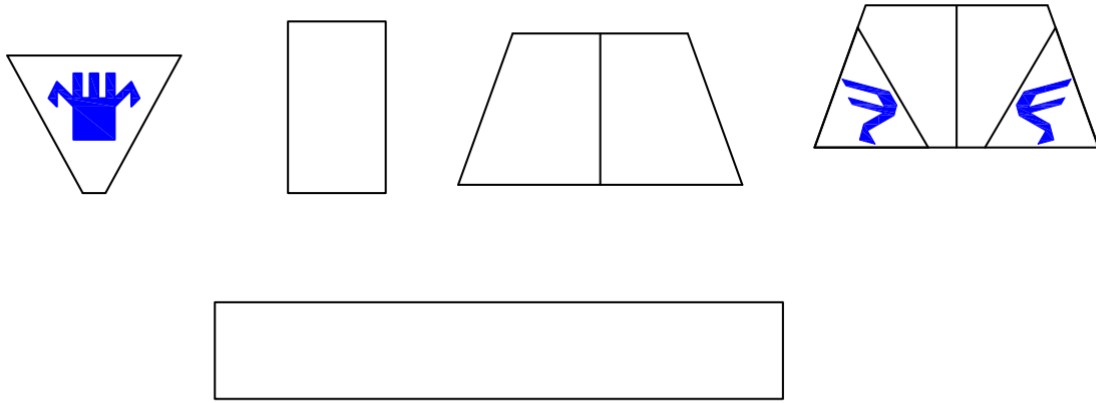
Çizim 5.22. Üçgen Çanta modeli 3

Çizim 5.23. Üçgen Çanta modeli 4

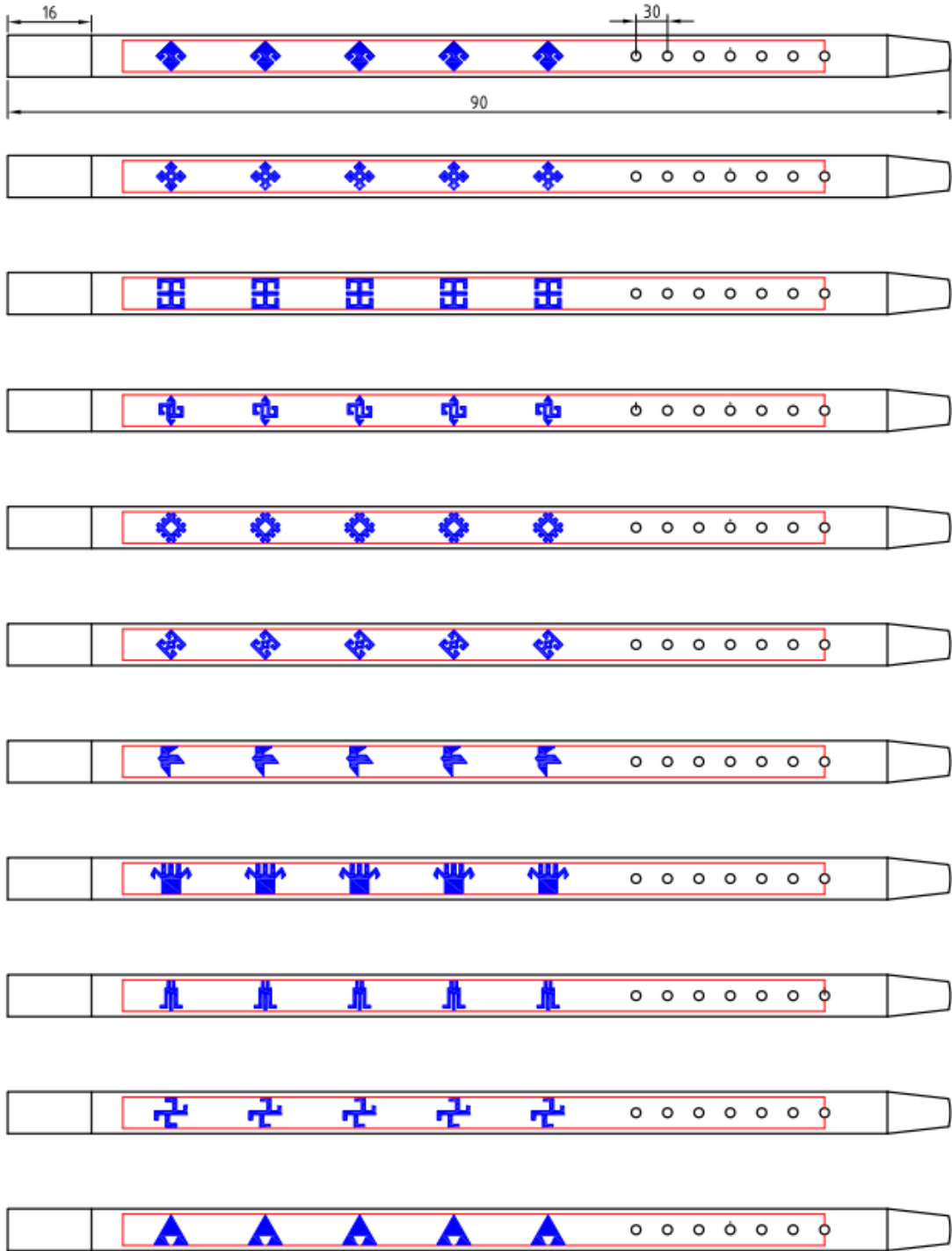
Çizim 5.24. Üçgen Çanta modeli 5

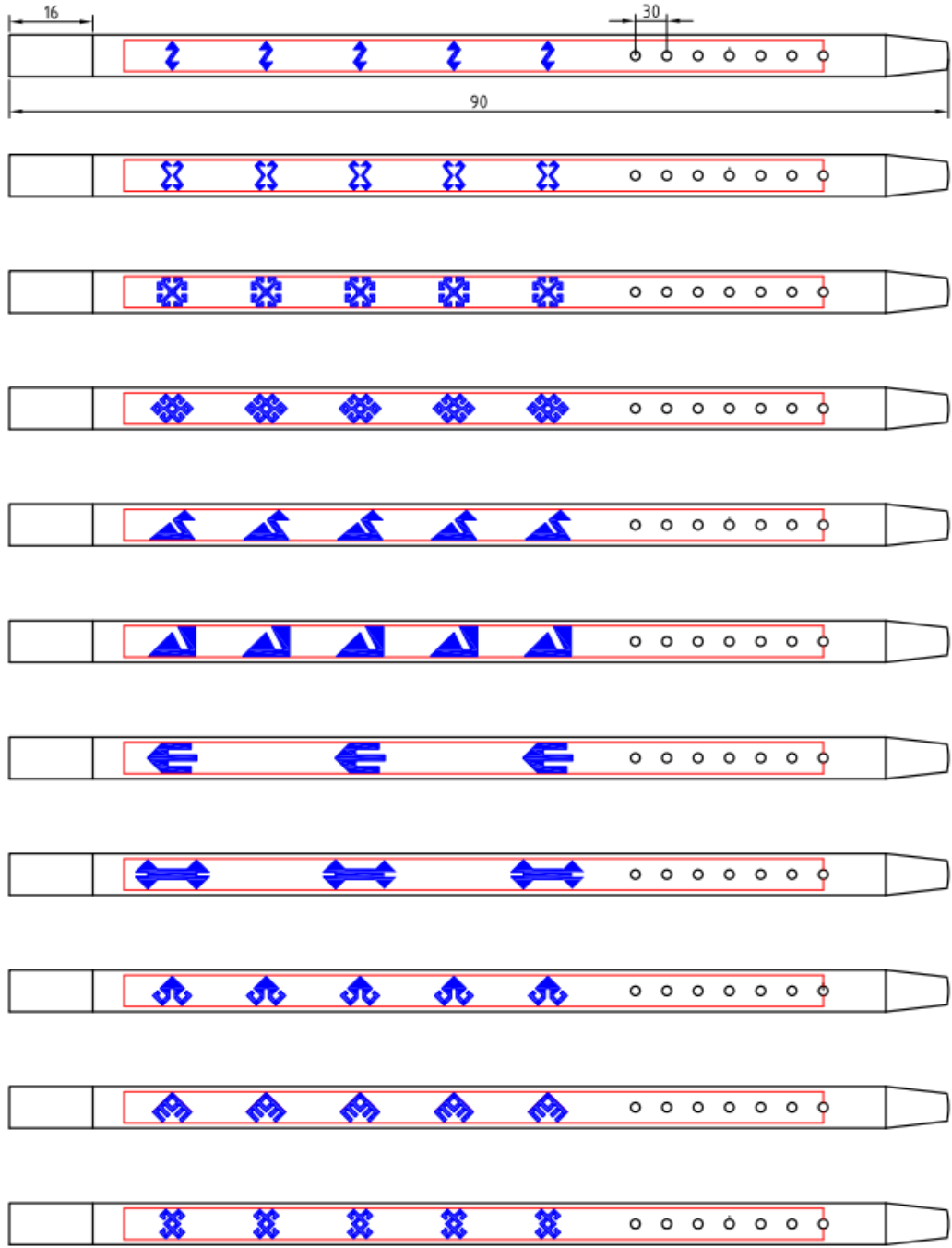
Çizim 5.25. Üçgen Çanta modeli 6

5.4. Kemer Tasarımı ve Uygulanması:

AutoCAD programı ile tasarlanan, eni 3,5 cm, boyu ise 90 cm ile 130 cm arasında değişkenlik gösteren kadın ve erkek kemerleri ele alınmıştır. Kemer yüzeyine uygulanan motifler, kareyaj yöntemi ile ritmik aralıklarla yerleştirilmiş ve yüzey boyunca dengeli bir kompozisyon oluşturulmuştur (Çizim 5.26).

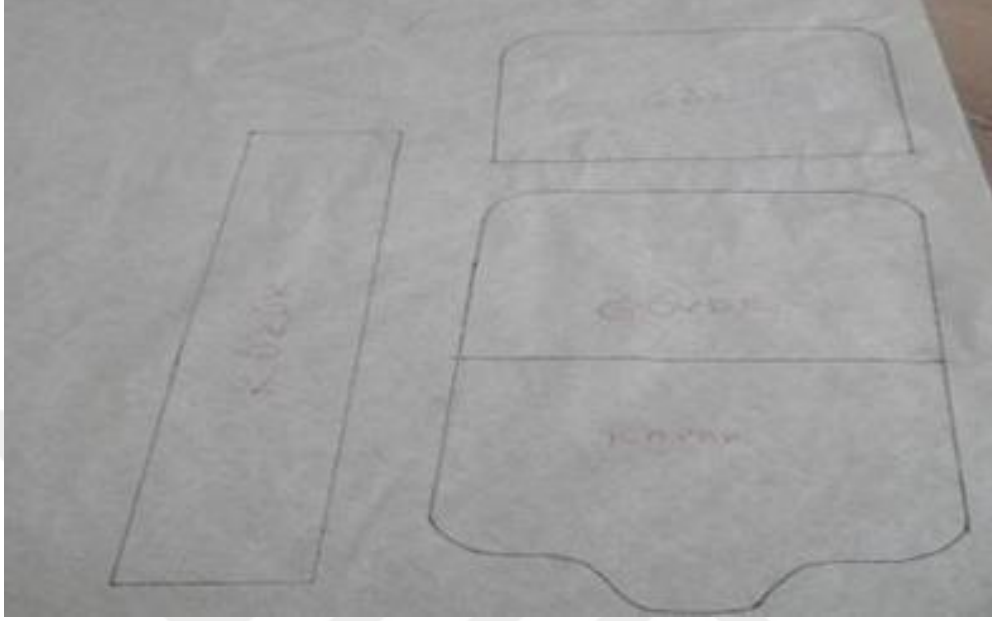
Çizim 5.26. Kemer (kadın ve erkek modelleri) (devam)

Çizim 5.26. Kemer (kadın ve erkek modelleri)

5.5. Deri Üzerinde Motif Uygulama Yöntemleri

Tasarladığımız modele uygun mukavva veya benzeri karton üzerine kalıp hazırlanır (Resim 5.1).

Resim 5.1. Deri Üzerinde Kalıp Uygulama Yöntemi (İlknur Aytekin arşivi, 2010)

Önce büyük kalıplar yerleşir ve yumuşak uçlu resim kalem ile (elinizi kaldırmadan) çizim yapılır. (Resim 5.2).

Resim 5.2. Kalıp Yerleştirme (İlknur Aytekin arşivi, 2022)

Çanta yapıyorsak körük kısmı ölçülür ve çizgi hattı kalem ile çizilir (Resim 5.3-5.4).

Resim 5.3. Çanta Körük Kısmı Ölçme ve Çizme (İlknur Aytekin arşivi)

Resim 5.4. Kesme İşlemi (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

- Kalıbın düz kısımları çelik cetvel yardımıyla kesildi (Resim 5.4).
- Çanta sap şeridini vaketa üzerine iki adet çizerek (Resim 5.4) örneğindeki gibi kesim yapıldı.(90+50 cm)
- Cüzdan veya çanta modelinde yuvarlanması gereken uç kısımlar varsa köşe bıçağı ile veya el yöntemi ile kesildi.

- Çanta veya cüzdan üzerine uygulanacak desenler seçilip ölçüleri kontrol edilip uygun ölçülendirme yapıldı.
- Ölçülendirilen desenler aydınlatıcı kâğıdı üzerine yumuşak kalem yardımı ile çizildi.
- Çizilen motifler paralama yöntemi ile deri üzerine iz bırakacak kadar baskı yapıldı (Resim 5.5).

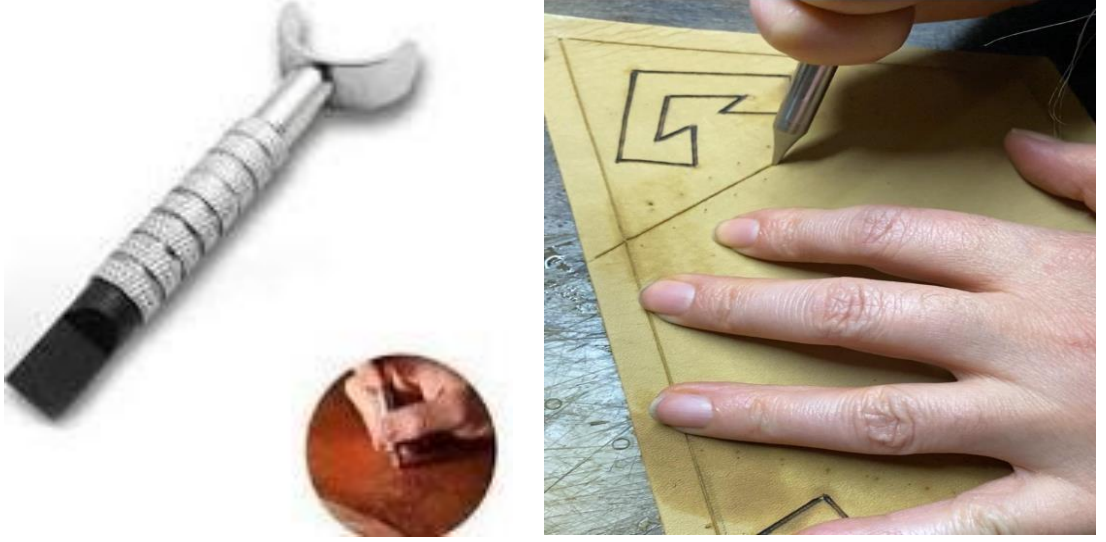

Resim 5.5. Paralama Yöntemi (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Tasarımımıza göre uygulanacak işlem belirlenip plan yapılır. İşlemimiz soğuk baskı veya Kabartma tekniği, şişirme gibi işlemlerle devam edeceksek önce kesme ve açma işlemleri yapılmalıdır (Resim 5.6-5.7).

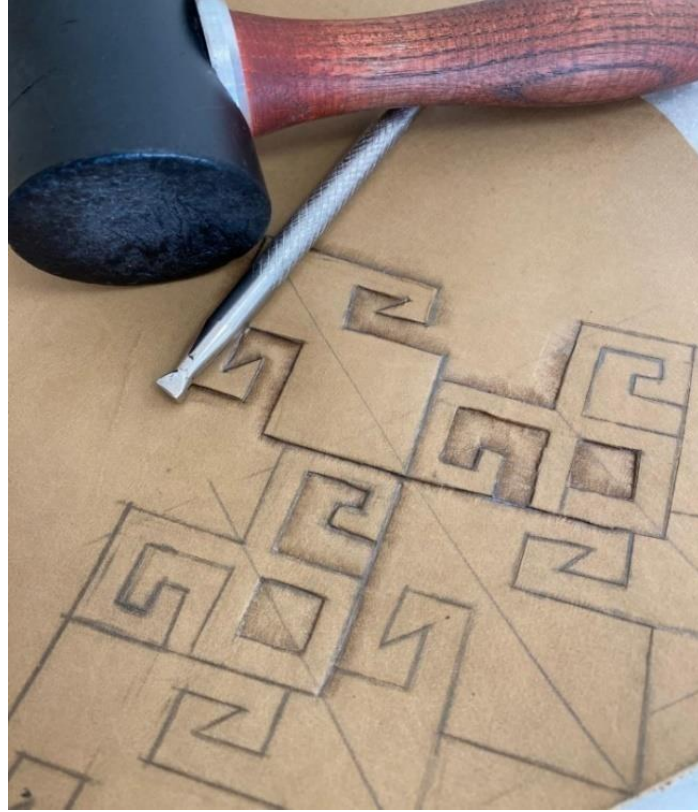

Resim 5.6. Paralama Uygulaması Sonucu (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 5.7. Yeni Nesil Kesme İşlemleri İçin Üretilmiş Parmak Bıçağı Yine Bu İşlem İçin Kullanılır ve Açma İşlemi Uygulaması. (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

- Deri üzerine basılan desen tasarımına göre hangi işlem ile uygulanacak ise karar verilip uygulamaya geçilir (craftlama, soğuk baskı, yakma vs. gibi) (Resim 5.8-5.9).

Resim 5.8. Rölyef ve Soğuk Baskı Uygulama Örneği (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Resim 5.9. Soğuk Baskı ile yapılan Beze Çalışması ve Yakma Tekniği Örneği

Uygulama sonunda boya işlemleri dikkatli bir biçimde temiz bir ortamda uygulanır. Son kat cilası atılır kurumaya bırakılır (Resim 5.10-5.11).

Resim 5.10. Boyama İşlemi Bitmiş Ürün (Resim 3.54-55)'in ilk aşama örneği

Resim 5.11. İki Renkli Boyama Tekniği Örneği (İlknur Aytekin arşivi, 2024)

Ürünümüzün Tasarımına göre Delme işlemleri yapılır. Ürünümüzün tasarımına göre dikiş tekniğimiz belirlenerek mumlu ip ile elde deri iğnesi ile birleştirmeler veya süslemeler yapılır (Resim 5.12-5.13).

Resim 5.12. Kenar Süs Dikiş Örneği (İlknur Aytekin, 2024)

Resim 5.13. Çanta Önü Parça Birleştirme Dikiş Tekniği Örneği (İlknur Aytekin, 2024)

Ürünün kenarları vakslanıp perdahlayarak pürüzsüz hale getirilir. Çantamızın kulpları ve aksesuarları takılarak kullanıma hazır hale getirilir. Aşağıda örnek çalışmada bu aşamalarla uygulanmış deri ürünleri yer almaktadır (Resim 5.14-5.15).

5.6. Örnek Çalışmalar ve Sonuçlar

Dijital ortamda tasarlanan çanta, kemer ve cüzdan kalıpları ele alınmıştır. Her ürün için işlevsel ölçüler doğrultusunda kalıplar oluşturulmuş; yüzey düzenlemelerinde karelaj yöntemi kullanılarak motif kompozisyonları geliştirilmiştir.

- Çanta tasarımlarında, geniş yüzey alanları üzerinde simetrik ve modüler motif yerleşimleri uygulanmıştır.
- Kemerlerde, uzunlamasına yüzey boyunca ritmik aralıklarla tekrar eden desenler tercih edilmiştir.
- Cüzdanlarda, sınırlı yüzey alanına uygun, merkez odaklı ve dengeli motif kompozisyonları oluşturulmuştur.

Tüm motifler, kabartma ve nakış gibi tekniklerle deri yüzeyine uygulanmış; sonuçlar estetik uyum, teknik uygulanabilirlik ve ürün tipiyle ilişkili yüzey davranışı açısından değerlendirilmiştir (Resim 5.14- 5.16).

Erkek ve Kadın Kemerü Ürün Açıklama: Bu çalışmada, geleneksel dokumalarda sıkça rastlanan ve bereket, bolluk, üretkenlik simgesi olan elibeline motifi incelenmiş; motif, dijital ortamda karelaj yöntemi ile modellenerek doğrulanmıştır. Onaylanan desen, vaketa deri kemer şeridi üzerine tamamen geleneksel el işçiliği yöntemleriyle uygulanmış ve hem kadın hem erkek kullanıcıya hitap eden şık bir aksesuar haline getirilmiştir. Tasarım süreci, kültürel mirasın çağdaş ürün tasarımına entegrasyonu açısından değerlendirilmiştir.(Resim 5.14-5.15).

Uygulama Süreci ve Teknik Bilgiler: Uygulama sürecinde, vaketa deri yüzey deri bıçağı ile kesilerek şekillendirilmiş; ardından maşa yardımıyla desenler açılarak derinlik etkisi kazandırılmıştır. Yüzey, açık kahverengi anilin boya ile renklendirilmiş ve eskitme tekniğı uygulanarak doğal bir görünüm elde edilmiştir. Aksesuar olarak, tasarımla uyumlu antik renk metal toka tercih edilmiştir. (Resim 5.14).

Ölçüler: Kemer genişliğı 3,5 cm, kalınlığı 4mm kadar ve boy 125 cm'dir.

Resim 5.14. Erkek ve Kadın Kemerü Uygulaması (3,5 x 1,25) (İlknur Aytekin, 2024)

Resim 5.15. Elibeline Motifi (İlknur Aytekin, 2024)

Üçgen Kadın Çantası Ürün Açıklama: Anadolu'nun farklı yörelerinden incelenen geleneksel dokumalar üzerinde sıkça rastlanan akrep ve koçboynuzu motifleri temel alınarak, bu motifler karelaj yöntemiyle ölçülendirilmiş ve dijital ortamda yeniden tasarlanmıştır. Elde edilen desenler, deri kadın çantası yüzeyine modern bir yaklaşımla uygulanmış; böylece geleneksel motifler çağdaş tasarım anlayışıyla yeniden yorumlanmıştır.

Teknik Bilgiler: 2,5 mm et kalınlığında vaketa deri kullanılarak hazırlanan üçgen formdaki çantanın kapak kısmına önce yakma tekniği uygulanmış, ardından iç yüzey taranarak deri kalemi ile gölgelendirme yapılarak derinlik kazandırılmıştır. Ana ön gövdede yer alan sağ ve sol koçboynuzu motiflerinin kontur çizgileri, oluk açma linölü ile kazınmış ve havya ucu ile belirginleştirilmiştir. Yüzey, antik kahve efekti ile renklendirilmiş; çanta yanlarında ise yassı mumlu ip ile el örgü dikiş tekniği kullanılmıştır (Resim 5.16).

Resim 5.16. Üçgen Antik Kadın Çanta (23,5×7,5×13,5), Akrep ve Koçboynuzu motifi (İlknur Aytekin, 2024)

Ölçü Bilgisi: Uzunluk 23cm, genişlik 7.5cm, yükseklik 13.5cm

Kadın Kol ve Çapraz Çanta Ürün Açıklaması: Anadolu'nun farklı yörelerinden alınan geleneksel dokuma motifleri, parametrik çizimlerle ölçülendirilerek sadeleştirilmiş ve AutoCAD ortamında çanta yüzeyine uygun biçimde yeniden yorumlanmıştır. Elibelinde motifi merkezde yer alacak şekilde, yan yana çizilen koçboynuzu ve diğer figürlerle birlikte bütüncül bir kompozisyon oluşturulmuştur. Tasarımda, elibelinde motifinin dişil enerjisi, bereketi ve yeniden doğuşu; koçboynuzu motifinin ise eril gücü temsil ettiği düşünülmüş ve kadın ve erkek enerjisinin dengeli birlikteliği vurgulanmıştır. Motifler, anlamları bozulmadan gelenekten günümüze taşınmış ve kültürel bir anlatı olarak çanta tasarımına yansıtılmıştır (Resim 5.17).

Teknik Bilgiler: 2,5 mm et kalınlığında vaketa deri üzerine, dijital ortamda tasarlanan motifler aydınlatıcı kâğıdına çıktı alınarak paralama tekniği ile deri yüzeye aktarılmıştır. Ardından, boyutlandırma tekniği kullanılarak çanta kapağı üzerine işleme yapılmıştır. Motifler öncelikle renklendirilerek vurgulanmış, kuruma sürecinin ardından zemin bordo renge elde boyanmış, kenarlar ise siyah kontur çizgileriyle belirginleştirilerek görsel derinlik kazandırılmıştır.

Resim 5.17. Deri Kadın Çanta Elbelinde Motifi (İlknur Aytekin, 2024)

Ölçü Bilgileri: Yükseklik 19cm, Uzunluk 21cm, genişlik 7,5cm

Erkek Klasik Cüzdan Ürün Açıklama. Anadolu'nun birçok yöresinde yaygın olarak kullanılan ve gücü ile erklığı simgeleyen koçboynuzu motifi, erkek cüzdanı tasarımı için parametrik çizimlerle yeniden ölçülendirilmiş ve sadeleştirilmiştir. Motif, formatı ve anlamı korunarak herkesin uygulayabileceği anlaşılır çizimlere dönüştürülmüş; dijital ortamda tasarlanarak cüzdan yüzeyine uyumlu şekilde yerleştirilmiştir (Resim 5.18, 5.19).

Teknik Bilgi: Cüzdanın dış kalıbında, 2 mm et kalınlığında vaketa deri kullanılmış; motif, paralama ve gölgelendirme teknikleriyle yüzeyde belirginleştirilmiştir. Dış yüzey, açık kahverengi anilin boya ile elde boyanarak doğal bir görünüm kazandırılmıştır. İç kısımda ise 1,8 mm kalınlığında Crayz'i (mumlu deri) tercih edilmiş; bu malzeme ile cüzdanın iç cepleri kesilerek hazırlanmıştır. Tasarımda hem dayanıklılık hem de estetik bütünlük gözetilmiştir.

Resim 5.18. Deri Erkek Cüzdanı Koçboynuzu Motifi (İlknur Aytekin, 2024)

Resim 5.19. Deri Erkek Cüzdanı Koçboynuzu Motifi (İlknur Aytekin, 2024)

Ölçü Bilgileri: Dış yüzey, kapalıyken uzunluk 12cm, yükseklik 9,5cm. İç yüzey 6 kartlık, 1 kâğıt para bölmesinden oluşmaktadır. Katlanabilen cüzdan özelliği

BÖLÜM 6: BULGULAR

Bu bölümde, geleneksel Anadolu Türk motiflerinin AutoCAD yazılımı kullanılarak karelaj yöntemiyle dijital ortama aktarılması ve deri işlemeciliği sanatında uygulanmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları ortaya konulmuştur. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular, hem tasarım süreci hem de uygulamalı üretim açısından değerlendirilmiştir.

6.1. Geleneksel Motiflerin Dijital Ortama Aktarımı ile İlgili Bulgular

Araştırma kapsamında Anadolu'nun birçok yöresinden seçilen *80 karakteristik motif*, AutoCAD yazılımı aracılığıyla başarıyla dijital ortama aktarılmıştır.

Karelaj yöntemi sayesinde motiflerin orijinal oranları, simetrik yapıları ve kültürel anlam taşıyan geometrik düzenleri korunmuştur.

Karelaj sistemi kullanılarak gerçekleştirilen çizimlerde, motiflerin tekrar eden modüler yapıları net bir şekilde tanımlanmış ve her motifin farklı ölçekte yeniden üretilebilir hale geldiği gözlemlenmiştir.

Dijitalleştirilen motifler, vektörel formatta arşivlenmiş ve bu sayede modern üretim tekniklerine entegrasyon için uygun veri setleri oluşturulmuştur.

6.2. Dijital Motiflerin Deri Ürünlerine Uygulanmasına Yönelik Bulgular

Karelaj yöntemi ile çizimleri tamamlanan motifler, deri işlemeciliği sanatında çanta, cüzdan ve kemer gibi ürünler üzerinde uygulanmıştır.

Kullanılan deri türü olarak vaketa ve vejetal deriler, süsleme teknikleri açısından en uygun malzeme olarak belirlenmiştir.

Süsleme uygulamalarında en başarılı sonuçlar sırasıyla şu tekniklerde elde edilmiştir:

- Sıcak baskı ve kabartma (rölyef) teknikleriyle motiflerin derinlik ve dokusal etkisi en iyi şekilde yansıtılmıştır.

- Kazıma ve yakma (pirogravür) tekniklerinde ise detaylı motifler daha belirgin ve estetik olarak tatmin edici sonuçlar vermiştir.

Uygulanan motiflerin, deri yüzeyine aktarımı sırasında geleneksel desenlerin özgünlüğü korunmuş, ancak modern tasarım estetiğine uygun olarak yalınlaştırılmış ve çağdaş yorumlar geliştirilmiştir.

6.3. Kültürel Sürdürülebilirlik ve Tasarımda Yenilikçi Yaklaşımlar

Dijital tasarım araçlarıyla geleneksel motiflerin yeniden yorumlanması, kültürel mirasın modern tasarım süreçlerine entegre edilmesi açısından önemli bir fırsat sunmuştur.

Deri ürünlerin dayanıklılığı sayesinde, motiflerin uzun vadede korunabilirliği sağlanmış ve kültürel motiflerin sürdürülebilir tasarım anlayışıyla birleştirilebileceği ortaya konmuştur.

Bu çalışma ile oluşturulan dijital motif arşivinin, gelecekte farklı sanat ve tasarım projelerinde kullanılacak yeniden üretilebilir bir veri kaynağı olduğu tespit edilmiştir.

Deri işlemeciliği sanatında kullanılan geleneksel motiflerin, modern tüketici taleplerine uygun tasarımlara adapte edilebileceği ve böylece hem ekonomik hem de kültürel değer yaratılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular, Anadolu'ya ait geleneksel motiflerin dijital tasarım ve deri işlemeciliği aracılığıyla günümüz estetik anlayışına başarıyla entegre edilebileceğini göstermektedir. Çalışma, kültürel değerlerin korunması ile modern tasarım arasında güçlü bir köprü kurulabileceğini ortaya koymuş; aynı zamanda sanatsal üretimde dijitalleşmenin sağladığı avantajları somut olarak göstermiştir.

BÖLÜM 7: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, geleneksel Anadolu Türk motiflerinin kültürel, sanatsal ve teknik açıdan incelenerek, dijital tasarım araçlarıyla yeniden yapılandırılması ve deri işlemeciliği sanatında uygulanabilirliğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma, kültürel mirasın korunması ve çağdaş tasarım anlayışıyla bütünleştirilmesi noktasında disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek hem teorik hem de uygulamalı sonuçlar üretmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Anadolu yöresine ait geleneksel motiflerin AutoCAD yazılımı aracılığıyla karelaj yöntemiyle dijital ortama aktarılması, motiflerin orijinal yapısının korunarak modern tasarım süreçlerine adapte edilebileceğini göstermiştir. Karelaj yöntemi yaklaşımı sayesinde, motiflerin esnek, ölçeklenebilir ve yeniden üretilebilir formlar kazandığı tespit edilmiştir. Bu durum, kültürel desenlerin hem dekoratif unsurlar olarak hem de sürdürülebilir tasarım öğeleri olarak değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

Dijital ortamda yeniden tasarlanan motiflerin deri işlemeciliği sanatında uygulanması, geleneksel süsleme teknikleri ile çağdaş tasarım anlayışının uyumlu bir şekilde bir araya getirilebileceğini ortaya koymuştur. Özellikle sıcak baskı, kabartma ve kazıma teknikleriyle gerçekleştirilen uygulamalarda, motiflerin estetik açıdan güçlü ve kültürel kimliği yansıtan bir görsellik sunduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, deri sanatının, geleneksel motiflerin yaşatılmasında etkili bir araç olabileceğini kanıtlamaktadır.

Çalışma, geleneksel Anadolu motiflerinin dijitalleşme yoluyla korunmasının ve güncel tasarım pratiklerine entegrasyonunun, kültürel sürdürülebilirlik açısından önemli bir yöntem olduğunu göstermiştir. Dijital arşivleme ve karelaj yöntemi sayesinde, motiflerin farklı disiplinlerde (sanat, tasarım, mimari, moda vb.) kullanılabilirliği artırılmıştır. Bu yaklaşım, kaybolma riski taşıyan kültürel değerlerin modern üretim teknikleriyle yeniden işlevselleştirilebileceğini ortaya koymuştur.

Araştırma süreci, geleneksel el sanatları ile dijital tasarım teknolojilerinin uyum içerisinde çalışabileceğini ve bu bütünleşmenin hem sanatsal hem de ekonomik değer yaratabileceğini göstermiştir. Deri işlemeciliği sanatında kullanılan geleneksel motifler, dijital tasarımın sunduğu olanaklarla yeniden yorumlanarak, çağdaş tasarım nesnelere

dönüşmüştür. Bu durum, kültürel mirasın hem korunması hem de yenilikçi bir perspektifle geleceğe taşınabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu tez çalışması, geleneksel motiflerin dijital tasarım ve deri işlemeciliği sanatı aracılığıyla modern tasarım dünyasına kazandırılabilirliğini ortaya koymuştur. Çalışma, kültürel değerlerin güncel tasarım anlayışıyla uyumlu hale getirilmesi yoluyla, hem sanatsal üretime katkı sağlamış hem de kültürel mirasın sürdürülebilirliğine yönelik önemli bir model sunmuştur.

Geleneksel ile modern buluşturan bu yaklaşımın, benzer kültürel miras projelerinde örnek teşkil edebileceği ve farklı disiplinlerde uygulanabilirliği artıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Acar, M., & Korkmaz, R. (2020). Türkiye'nin yerel halk sanatları: Dokumalar üzerine bir inceleme. *Geleneksel Sanatlar Dergisi*, 10(5), 123–132.r

Akbulut, M., & Demirtaş, B. (2017). *El işi deri ürünleri tasarımı*. Ege Üniversitesi Basım Evi.

Aksoy, M. (2007). Damgaları adlandırma ve taşıma geleneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (44), 5–25.

Aksoy, M. (2007). Kültür sosyolojisi açısından halı-kilim sanatı ve etnografik eserlerdeki damgaların dili. 38. *ICANAS*, 10, 91.

Aksoy, M. (2011). Tarihi kültürel süreç içinde dil-kimlik ve Türk damgaları. *Türk Yurdu*, 4(286), 133–140.

Aksoy, M., Gündüz, T., & Cengiz, M. (2015). Damga (Tamga) kavramı bağlamında, oğuz damgaları mı, Türk damgaları mı? In T. Gündüz & M. Cengiz (Eds.), *Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri* (Vol. 5, pp. 413–431).

Aksu, E., & Yıldırım, M. (2019). Göktürk Dönemi deri işleme sanatı üzerine araştırmalar. *Turkish Journal of History*, 1(2), 55–70.

Akyıldız, N. A., & Olğun, T. (2020). Evaluation of sustainable Anatolian history and traditional residential areas in the context of vitalization of tangible cultural heritage with tourism. *Journal of Applied Tourism Research*, 1(1), 1–16.

Anadolu Kilim Motiflerinin Sofra Seramiklerine Yansıması, *Medeniyet Sanat - İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı. (2005). Ankara ili el sanatları ve beslenme kültürü. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Arık, R. (1983). *Türk halı sanatı*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Arnason, H. H., & Mansfield, E. C. (2013). *History of modern art* (7th ed., Vol. 1). Pearson.

Arseven, C. H. (1983). *Sanat ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 43). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Arseven, C. E. (1983). *Les arts décoratifs turcs*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aslan, T. (2018). Kùltür-sanat ilişkisinde, Anadolu'daki medeniyetler ve kùltürel miraslarının Türk el sanatları geleneksel yöntemleriyle, deri üzerine tasarım ve uygulamalarında yeni yaklaşımlar. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 11(37), 37–54. <https://doi.org/10.14225/Joh1442>

Ateş, S. (1996). *Türk el sanatlarında motif ve kompozisyon*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.

Bacharach, J., & Whelan, J. A. (1992). The history of leather in antiquity. *The Journal of the History of Material Culture Studies*.

Balpınar, B. (1982). *Kilimlerimiz ve düz dokuma yaygılar*. Yapı Kredi Yayınları.

Bayazit, M., Ceylan, U., & Saylan, U. (2012). Geleneksel el sanatlarının bölge turizmine etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 899–908.

Begiç, H. N., & Sarıcan, A. (2021). Çamlıdere yöresinde unutulmuş bir kùltürel zenginlik: Avdan kilimleri. *Arış Dergisi*, (19), 88–107.

Bilgin, N. (1990). *Folklorik yapma bebekçilik*. Halk Kùltürü Araştırma Dairesi Yayınları.

Böke, A. (2013). *Motiflerin dili ve Anadolu halk kùltüründe anlam kodları*. Gelenek Yayınları.

Büyükkayalar, S., & Öztürk, A. (2015). *Deri işleciliği ve geleneksel yöntemler*. Deri Sanatları Yayıncılığı.

Canay, ř. (2011). *Anadolu dokuma sanatında semboller ve anlamları* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Canay, ř. (2011). *Anadolu Türk halı ve düz dokuma sanatında motif ve kompozisyonlar*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Cantay, G. (2002). Anadolu Türk Beylikleri sanatı. In *Türkler* (Vol. 8, p. 16). Ankara.

Cunningham, E., & Dyer, R. (2011). Leather production and its environmental impact. *Journal of Environmental Science and Technology*.

Çelik, H., & Demirtaş, S. (2021). Osmanlı İmparatorluğu'nda deri ticaretinin gelişimi: İstanbul örneği. *Journal of Ottoman Studies*, 30(1), 112–126.

Çelik, H., & Özdemir, A. (2020). Selçuklular Dönemi'ne ait debbaghane uygulamaları. *Türk Sanatları Araştırmaları Dergisi*.

Çelikkanat, F., & Güleroğlu, N. (2021). *Geleneksel deri süslemeleri*. Ankara Tahran Kültür Merkezi Yayınları.

Çınar, N., & Tozun, H. (2020). *Kültürel miras bağlamında derilerin fiziksel özellikleri ve ham derinin işlenmesi*. *Sanat Tarihi Dergisi*, 29(2), 371–397. <https://doi.org/10.29135/std.610128>

Danto, A. (1964). The artworld. *The Journal of Philosophy*, 61(19), 571–584.

Demirtaş, A., & Kara, H. (2019). Anadolu'da somut olmayan kültürel miras. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(6), 88–100.

Demirtaş, B., Altun, Y., & Sezen, S. (2022). Sürdürülebilir moda: Deri üretiminde yeni yaklaşımlar. *Journal of Fashion Marketing and Management*.

Demirtaş, H. (2016). *Geleneksel Türk motiflerinin deri sanatındaki yeri ve önemi*. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 12(3), 45–58.

Deniz, B. (2000). *Türk dünyasında halı ve düz dokuma yaygıları*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Deniz, B. (2005). Anadolu-Türk halı sanatının kaynakları. *Sanat Tarihi Dergisi*, 14(1), 79–103.

Deniz, B. (2010). Anadolu-Türk halı ve düz dokuma yaygılarında bazı motiflerin isimlendirilmesi. *Akdeniz Sanat*, 3(5), 54–58.

Deniz, T., & İrken, V. (2020). Safranbolu'da dericiliğin günümüzde kalıntısı: Tabakhane Müzesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1527–1539. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.410>

Dewey, J. (2008). *Art as experience*. In *The richness of art education* (pp. 33–48). Brill.

Diler, A., & Gallice, M. A. (2018). *Kilimin sembolleri*. Alfa Yayınları.

Dormer, P. (1994). *The new craft: A handbook*. Thames and Hudson.

Duman, R., & İnalçık, H. (2011). Hititlerde zanaatlar: Dericilik. *Hitit Araştırmaları Dergisi*.

Duran, Z. (2018). Ağa tekniği ve uygulama alanları. *Sanat ve Zanaat Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 121–137.

Durmuş, İ. (2002). İskit kültürü. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 23). Ankara.

Durul, Y. (1977). Yörük kilimleri: Niğde yöresi (Türk Süsleme Sanatları Serisi: 6, No. 654). Ak Yayınları: İstanbul.

Erzincan, A., Yıldız, N., Erken, E., Parlak, D., Akbak, S., Evren, B., ... & Mercin, L. (2021). Anadolu kilim motiflerinin sofa seramiklerine yansması. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 7(1), 127-162

Ekşioğlu, A. G., & Zeybek, H. İ. (2020). Kürtün (Gümüşhane) ilçesinde somut olmayan kültürel miras unsuru olarak ahşap el sanatları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 782–791.

Er, B. (2017). El sanatları ve e-ticaret. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Berlin Konferansı*.

Erbek, G. (1986). *Anadolu motifleri sergisi* (No. 46). İzmir: İzmir Alman Kültür Merkezi Yayınları.

Erbek, G. (1987). *Anatolian motifs from Çatalhöyük to the present*. (Özel Baskı). T.C. Kültür Bakanlığı.

Erbek, G. (2002). *Türk halı ve düz dokuma sanatı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Erbek, G. (2002). *Türk kilimleri: Sembol ve motif*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten günümüze Anadolu motifleri*. T.C. Kültür Bakanlığı: Ankara.

Erbek, M. (2006). *Çatalhöyük'ten bugüne Anadolu motifleri*. Dösım Yayınları.

Ercebeci, Ş. (1999). Türk halı ve dokuma sanatımıza hizmetleri ile bir kültür adamı: Güran Erbek (1944–1989). *Erdem*, 10(29), 267–282.

Erdem, A. (2018). *Anadolu'nun el sanatları ve sembolik motifler*. Örnek Yayıncılık.

Erdentuğ, N. (1966). *Anadolu'nun kilimleri ve dokuma sanatı*. İş Bankası Yayınları.

Erdoğan, S. (2023). Türkçedeki “su” ve suyun terim olarak örme, dokuma ve işleme sanatlarına yansımaları. *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları*, 7(7), 39–59.

Ergenç, S. B. G. (2025). *Tasarımdan geleneksel Anadolu motiflerinin yeri*. Turkish Journal of Fashion Design and Management, 7(1), 51–64.

Eliade, M. (1959). *The sacred and the profane: The nature of religion*. Harcourt, Brace & World.

Fletcher, K., & Tham, M. (2019). *EarthLOG: Sustainable fashion and textiles*. Earthscan Publications Ltd.

Gombrich, E. H. (1995). *The story of art*. Phaidon Press.

Gökçesu, Z. (2002). *Deri teknikleri*. Yapa Yayınları.

Gülensoy, T. (1989). *Orhun'dan Anadolu'ya Türk damgaları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Güler, F. (2018). *İç Anadolu'nun geçiş bölgelerindeki yerleşim dokusu: Çubuk örneği*. *Coğrafya ve Kültür Çalışmaları*, 9(2), 112–134.

Gürsu, N. (1988). *Türk el dokumaları ve motifleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hacıgökmen, M. A. (2011). *Ahiler şehri Ankara XIII.–XIV.–XV. yüzyıllarda Ankara'da Ahilik ve Ahiler*. Konya: Kömen Yayınları.

Hamilton, I., & Head, I. (1979). *Leatherwork*. Blandford Press.

Harvey, J. (1996). *Traditional textiles of Central Asia* (p. 69). London.

Hills, P., & Wiener, J. (1973). *The leathercraft book*. Random House.

İnal, A. (2010). *Anadolu'da halı dokuma sanatı*. Ege Üniversitesi Yayınları.

Kara, H., & Demirtaş, A. (2020). Somut olmayan kültürel miras: Türkiye'de geleneğin modern hayata entegrasyonu üzerine değerlendirmeler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3), 89–104.

Karaca, M., & Şahin, E. (2019). Geleneksel el dokuma teknolojisi üzerine bir araştırma: Çamlıdere örneği. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 142–155.

Karakaya, A. (2020). *Türk deri sanatında teknik çeşitlilik ve uygulama yöntemleri*. Geleneksel El Sanatları Araştırmaları, 5(1), 22–37.

Karakelle, S., & Kayabaşı, H. (2018). Anadolu kültüründe su ve suyun sembolik anlamı. *Folklor/Edebiyat*. <https://doi.org/10.22559/folklor.2018.36>

Karamustafa, A. (1999). Osmanlı İmparatorluğu'nda zanaat geleneği: Debbaghlık örneği. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*.

Kasım, K. (2019). *Kültürel miras eğitiminin görsel sanatlar dersinde verilmesine yönelik öğretmen görüşleri* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University, Konya).

Kaya, Ç., & Yıldız, E. (2021). Anadolu'daki geleneksel dokumalarda kullanılan renkler üzerine bir araştırma. *Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8(7), 45–60.

Kaya, D., & Yılmaz, A. (2022). Türkiye'de modern debbaghlığın evrimi: Geleneksel tekniklerden endüstriyel üretime geçiş. *Cultural Heritage Studies*, 10(3), 78–91.

Kaya, M. (2020). *Göç ve kültürel yenilenme: Türk halı sanatı üzerine bir inceleme*. *Türk Sanatları Dergisi*, 12(3), 234–245.

Kaya, M., & Çetin, R. (2021). Modern zamanlarda geleneksel el yapımı deri ürünlerinin yeri. *Türkiye El Sanatları Araştırmaları Dergisi*.

Kılıçarslan, H., & Cansız, F. (2021). El sanatları kurslarının kültürel mirasımıza katkısı: Kırşehir Halk Eğitim Merkezi örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(46), 142–151.

Kilims, A. (2005). *TC Kültür ve Turizm Bakanlığı*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Koca, M. (2019). *Türk kilim sanatı ve semboller*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Koçak, Z., & Balcıoğlu, E. (2022). Modern tasarımda geleneksellik: Anadolu motiflerinin günlük yaşam üzerindeki etkileri. *Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 34–49.

Koçu, R. E. (1966). *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 7–8). İstanbul: Koçu Yayınları.

Letcavage, E. (2011). *Basic Leathercrafting: All the Skills and Tools You Need to Get Started*. Stackpole Books.

Michael, V. (1994). *The leatherworking handbook: a practical illustrated sourcebook of techniques and projects*. New York: Sterling Publishing Company

Morkoç, A. N. (2018). Urartularda deri ve deri işlemeciliği. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 701–714. <https://doi.org/10.9775/kausbed.2018.041>

Onuk, T., Akpınarlı, H. F., Ortaç, H. S., Ayda, D., Küçükkömürler, S., & Köklü, H. (2005). *Ankara ili el sanatları ve beslenme kültürü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Oyman, N. R. (2019). *Bazı Anadolu kilim motiflerinin sembolik çözümlemesi*. *Arış Dergisi*, (14), 4–22

Önalp, C. (2022). Türk İslam sanatında süslemeler. *İslami Sanatlar ve Edebiyatlar*, 147–154.

Özalp, K., & Varlık, M. B. (2019). *Anadolu hükümeti*. Çankaya Belediyesi Yayınevi.

Özdemir, E., & Karaca, T. (2020). Selçuklu döneminde debbahlık sanatı. *Anatolian Arts Journal*, 5(4), 34–45.

Özdemir, M., & Kayabaşı, N. (2007). *Geçmişten günümüze dericilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Özdemir, M. (2007). *Türk kültüründe dericilik sanatı*. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 66–82.

Özkan, E., & Akman, V. (2018). Anadolu’da geleneksel debbahlık tekniklerinin değerlendirilmesi. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*.

Öztürk, Ş., & Aydın, N. (2020). Türk süsleme sanatlarında geometrik ifadeler. *Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 67–81.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (Cilt 1). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Perdahcı, S. (2011). *Anadolu'da kadın ve dokuma kültürü üzerine bir inceleme*. İstanbul: Sanat ve Kültür Araştırmaları Yayınları.

Peri, A. (2011). Göçebe ve yerleşik toplumlarda dokuma motiflerinin biçimsel farklılıkları. *Anadolu Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 10–25.

Puică, N. M., Pui, A., & Florescu, M. (2006). FTIR spectroscopy for the analysis of vegetable tanned ancient leather. *European journal of science and theology*, 2(4), 49-53.

Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe sözlük*. (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Pye, D. (1995). *The nature and aesthetics of design*. A&C Black Visual Arts.
- Pyle, C. (2016). *Leathercraft as a hobby-a manual of methods of working in leather*. Read Books Ltd.
- Sağlam, K., & Demirkale, E. (2022). *Deri boya uygulamaları*. Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Salman, F. (2002). Başlangıcından Türkiye Selçuklularına kadar Türklerde tekstil ve dokumacılık sanatı. In *Türkler Ansiklopedisi* (p. 211). Ankara.
- Sevim, K., & Canay, A. (2013). *Anadolu'da üretilen kilim motiflerinden bukağı motifini ve bu motiften çıkan seramik çalışmaları*. *İdil Dergisi*, 6, 60–70.
- Suvacı, T., & Etikan, S. (2015). *Gördes halılarında görülen değişim ve nedenleri*. *Art-E*, 8(15).
- Sürür, A. (1976). *Türk işleme sanatı*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Şanlı, H. S., Uzgidim, G., & Gürsoy Kemer, G. (2021). Kültür ve sanat ilişkisi bağlamında İç Anadolu Bölgesi kilimlerinde yer alan kurtağzı motifinin değerlendirilmesi. *Academic Social Resources Journal*, 6(32), 1934–1944.
- Şenel, A. A., & Yıldız, B. B. (2015). *Ankara ili el sanatları ve beslenme kültürü*. Anadolu Yayıncılık.
- Şenel, S., & Yıldız, A. (2015). Antik Roma döneminde Anadolu'nun ekonomik yapısı: "Deri" üzerine bir inceleme. *Roma Araştırmaları Dergisi*.
- Tağı, S., & Aydın, Ş. (2023). Tiftiğin kullanım yerleri ve tiftik ipliğin bitkisel boyamacılık ile renklendirilmesi. *İdil: Journal of Art & Language*, (112).
- Taylan, M. (2020). Anadolu halı ve kilimlerinde su ile ilişkili motifler. *The Journal of Social Sciences* (Sosyal Bilimler Dergisi), 4(1).
- Tezcan, H., & Okumura, S. (2007). *Anadolu dokuma mirası: Weaving heritage of Anatolia I*. Uluslararası Halı Kongresi Yayını.
- Turner, V. (1967). *The forest of symbols: Aspects of Ndembu ritual*. Cornell University Press.
- Uluçam, S. (1999). *Anadolu'nun geleneksel halı ve kilim motifleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Ürer, M. (1999). Anadolu'da motifli düz dokuma örnekleri. *Sanat Dergisi*, 12(2), 648–657.

Ürer, M. (1999). Türklerde dokuma motiflerinin sembolik anlamları. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 1(21), 648–657.

Yanar, A. (2012). *Türkiye’de geleneksel turistik hediyelik eşyanın sürdürülebilirliği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yetkin, Ş. (2006). *Anadolu halı ve kilimlerinde motifler*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yıldırım, A., & Akman, Z. (2016). Anadolu’nun geleneksel el sanatları. *Sanatsal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 72–85.

Yıldırım, B. (2019). *Teknolojik yenilikler ve deri tabaklama yöntemleri*. Deri ve Moda Dergisi, 15(2), 34–48.

Yıldız, A., & Öztürk, S. (2021). Anadolu'nun renk dünyası: Geleneksel dokumalarda renk kullanımının anlamları üzerine bir inceleme. *Geleneksel Sanatlar Dergisi*, 7(4), 56–73.

Yıldız, N. (1993). *Eski çağda deri kullanımı ve teknolojisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları.

Yıldız, Z., & Karataş, C. (2020). *Deri üzerine çizim teknikleri*. Moda Tasarımcıları Derneği Yayını.

Yılmaz, H. (2015). Ankara yöresi kilimlerinde motiflerin anlamları. *Geleneksel El Sanatları Dergisi*, 22(1), 45–63. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.119>

Yılmaz, S., & Demir, H. (2021). *Anadolu'da dokuma geleneği: Tarih, teknik ve motifler*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Yücel, A. (2018). *Deri işleme teknikleri ve biyolojik yapısı*. Deri Sanatı Dergisi, 22(3), 45–59.

Yücel, F. (2018). *Deri sanatında malzeme seçimlerinin teknik ve estetik etkisi*. Anadolu Sanat Dergisi, 9(2), 66–79.